

મિલે આભડાનંદની પ્રસાદે
 અરવું આહિત્ત વર્ષક કાર્યાલય

કે જે પાને અમરતાવાળે એને માળખાદેવી રોક મુજબ ન

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ મંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાલ્ટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૫૦૫૮ કિમત ૦-૧૨-૦

ગ્રંથનામ મીરાં અને જરસિંહ

વર્ગાંક ૪-૧૧

‘અસ્તુ’ સાહિત્ય’ એટલે ‘ઉંચામાં ઉંચું’ સાહિત્ય’

મીરાં અને નરસિંહ

[ચૂંટેલાં ૧૯૩ સજનોના સંગ્રહ]

સંપાદક :

ન્યાયમૂર્તિ શ્રી. હરસિદ્ધભાઈ વ. દિવેદિઆ

ત્રિલોકી અખંડાનંદની પ્રસાદી
અસ્તુ સાહિત્ય વર્ષક કાર્યાલય
કે.ભદ્ર પાસે અમદાવાદ અને કાલબાદેવી રોડ મુજબ-૨

બાર આના

પ્રત : ૬૦૦૦
સંવત : ૨૦૦૦

સર્વ હક્ક પ્રકાશક સંસ્થાને સ્વાધીન છે.

મુદ્રક અને પ્રકાશક :
ત્રિભુવનદાસ કં ૦ હક્કર
સસ્તું સાહિત્ય મુદ્રણાલય,
૧ રાયખડ :: અમદાવાદ

નિવેદન

જગતના અનેક મહાત્માઓએ પ્રજા તરફની અનુકમ્પાને લીધે પોતાના આધ્યાત્મિક અનુભવો ઉપદેશ, કાવ્ય, મંત્ર, પદ વિગેરે રૂપમાં દર્શાવ્યા છે. તેમાંના કેટલાકનાં તો નામ પણ આજે નથી મળતાં, તો પછી તેમનાં જીવનવૃત્તાંતોની તો વાત જ ક્યાં રહી !

જે શાશ્વત છે, જે જીવનનું જીવન છે, તે આત્માની રકુરણા ઈશ્વરની કૃપાથી સિદ્ધોને, ભક્તોને અને મહાત્માઓને થાય છે, ત્યારે પ્રેમ, ભક્તિ અને જ્ઞાનના અનુભવોને નીચોવીને તેમણે કાઢેલા ઉદ્ગારો સેંકડો વર્ષો સુધી લાખો માણસોને માર્ગદર્શક અને પ્રેરક થઈ પડે છે.

આ પ્રકારનું સાહિત્ય આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યું છે. મહા-ગુજરાતના દરેક ખૂણામાં-દરેક ગામડામાં સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને મોઢે મહાન ભક્ત નરસિંહ મહેતા અને સાધ્વી મીરાંબાઈનું નામ રોજ લેવાય છે. તેમનાં જાણીતાં ભજનો હરિકથા, ભજનમંડળીઓ વગેરેમાં બોલાય છે. હિંદુ-સ્તાનની પ્રજાના જીવનમાં ઉચ્ચ સંસ્કાર રેડતાં તેમનાં અર્થગાંભીર-વાળાં પણ સાદાં પદો અનેક જગ્યાએથી સંશોધન કરીને તથા ભેગાં કરીને આ પુસ્તકમાં અપાયાં છે.

નામદાર જસ્ટિસ હરસિંહભાઈ દિવેટિઆને આ વાત જણાવતાં તેમણે આ યોજનાને આવકાર આપ્યો હતો. ઘણાં સ્થળેથી ભેગાં કરાયેલાં ભજનોનાં આ સંગ્રહ તેમણે તપાસી જોયો હતો અને ઘણા ઉત્સાહથી અભ્યાસપૂર્ણ આમુખ જે આ પછીનાં પૃષ્ઠોમાં આપ્યો છે તે તેમણે લખી આપ્યો છે. આ માટે તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

આ સંસ્થાએ સંતોની વાણી અને ઉપદેશના પ્રકાશિત કરેલા અનેક ગ્રંથોમાં આ પુસ્તકના પ્રકાશનથી અગત્યનો ઉમેરો થાય છે, એમ અમારું માનવું છે.

મુંબઈ,
તા. ૨૦-૬-૪૪ }

સરવં સાહિત્ય મુદ્રણાલય દ્રસ્ટના દ્રસ્ટીઓ વતી
મનુ સૂએદાર (પ્રમુખ)

આમુખ

ગુજરાતની આમ પ્રજામાં સસ્તા મૂલ્યે ધાર્મિક, અર્થવિષયક, સામાજિક, આયુર્વેદિક, સાહિત્યાત્મક તેમજ ઐતિહાસિક સાહિત્યનો બહોળો પ્રસાર કરનાર ‘સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય’ના હાલના પ્રેરક અને સંચાલક શ્રીયુત મનુ સૂર્યદારે નરસિંહ મહેતા અને મીરાંબાઈનાં જ્ઞાન અને ભક્તિનાં પદોના સંગ્રહને જોઈ જવા અને તેનો આમુખ લખવાનું મને આમંત્રણ આપ્યું તેનો સ્વીકાર કરતાં મને આનંદ થાય છે.

નરસિંહ મહેતા અને મીરાંબાઈ બન્ને ભક્તકવિઓ ગુજરાતના હૃદયમાં ચિરંતન સ્થાન પામેલાં છે. છેલ્લાં પાંચેક સૈકાથી તેમની પ્રાસાદિક વાણી ગુજરાતમાં ઘેરઘેર ગુંજતી રહી છે. બન્ને કવિઓનાં પદો ગુજરાતમાં ઘણાં કુટુંબોમાં પ્રભાતિયાંરૂપે તેમજ ભક્તમંડળીઓમાં ભજનોરૂપે ગવાય છે એ જ આ કવિઓની રસપૂર્ણ કવિતાના પ્રતાપ અને અનન્ય લોકપ્રિયતા દર્શાવે છે.

પણ અત્યંત લોકપ્રિયતા પામેલી આ બન્ને કવિઓની કૃતિઓના સર્જન વિષે ઉગ્ર મતભેદ ઉત્પન્ન થયો છે. નરસિંહ અને મીરાંએ નહિ આલેખેલાં એવાં સંખ્યાબંધ પદો એ બન્નેને નામે ચડી ગયાં છે એ વાત નિઃશંક છે. ‘ગોવિંદગમન’ નરસિંહ મહેતાનું નહિ જ, અમુક પદો એનાં નહિ જ, મીરાંનાં નહિ, એવી એવી શંકાઓ આપણા સાહિત્યના રસ-મીમાંસકોમાં ક્યારનીયે ઉદ્ભવ પામી છે. આવી પરિસ્થિતિમાં આ બન્ને કવિઓનાં પદોના સંગ્રહકારને સૂક્ષ્મદ્રષ્ટિથી સંશોધક અને સંપાદક થવું પડે. એમ ન થવાય તો ‘ગતાનુગતિક’ ન્યાયે કવિઓએ પોતે ન આલેખેલાં એવાં પદો એમને નામે જ લોકમાં ચાલુ પ્રચલિત રહે. પ્રસિદ્ધ થયેલા નરસિંહ મહેતાના પદસંગ્રહોમાં આવાં પદો એક સાથે સંળભેળ થઈ ગયાં છે અને એમ જ થતાં જાય છે. મીરાંનાં પદોની પણ એ જ સ્થિતિ છે. ગુજરાતી, હિન્દી, મરાઠી કે અન્ય હિન્દી ભાષાઓમાં જે જે પ્રકાશકોએ મીરાંનાં પદ પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે, તેમાં આ સ્થિતિ ચાલુ જ રહી છે. આ નીરક્ષીરને જીદ્દ પાડવાનું વિકટ કાર્ય ડોઈ હંસવિવેચકને માથે રહે જ છે. નરસિંહ અને મીરાંની કૃતિઓની જૂનામાં જૂની હસ્તલિખિત પ્રતો એકઠી કરવાની છે. સંપાદનના કાર્યને હાલના વિકસિત પાઠ્યશાસ્ત્રના વિવેચન (ટેક્સ્યુઅલ ક્રિટિસિઝમ)ના પ્રત્યેક સૂત્રની કસોટીએ ચડાવી તેનું સંશોધન કે સંપાદન કરવાની ખાસ જરૂર છે.

નરસિંહ મહેતાના જન્મજીવનનાં વર્ષો કયાં કયાં હતાં? કૃષ્ણભક્તિની એમની કવિતાની જવાળાઓ કયાંથી પ્રગટી? આ પ્રશ્નો પણ ગુજરાતના

અગ્રગણ્ય વિવેચકોએ ચર્ચ્યા છે, તેની પુનરુક્તિ કરવાનું અહીં અસ્થાને છે. પણ નરસિંહ-મીરાંનાં કાવ્યની ભાષાનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ કેવું હતું એ પ્રશ્ન સહેજ છેડવા જેવો છે.

ઉપર ઉલ્લેખેલી લોકપ્રિયતાએ નરસિંહના યુગની ભાષામાં તો ઉત્તરોત્તર ફેરફાર કરી આપણી જૂની ગુજરાતી ભાષાને આધુનિક ભાષા કરી દીધી છે એ હકીકત તો સાચી જ છે; કારણ કે નરસિંહ મહેતા પછીના ભાષણની ‘કાદંબરી’ની ભાષા નરસિંહની ભાષા જેટલી લોકપ્રિયતા નહિ પામીને તેના અસલ ને તે કાળે બોલાતા વાસ્તવિક સ્વરૂપમાં સચવાઈ રહી છે. આ દૃષ્ટિએ નરસિંહ મહેતાની ભાષાનું સ્વરૂપ વાસ્તવિક આ હોવું જોઈએ:— “મોગરે શૂ રે મોહી રયો, મોહના ? હાર [તૂં] આપ્યિ, યશસ્વાત્ય વાધિ; કિહિશિ, ‘ગુણ ગાતાં નાગરનો ન હવો,’ ત્રીકમ ! તૂંહિને કો નહિં આરાધે. સારી પાંતીનો થાશિ ધણી સર્વકો, દીપતૂં દેખશિ ત્યહાં મલશિ; મૃત્યુ [ના] ભઈ નરસિંઓ બીહતો નથી, તાહરા દાસનાં ચિત્ત ચલશિ. માહરિ મન્ય વિશ્વાસ છે, વીઠલા ! આપશે હાર (નિં) આનંદ થાશિ; ભણિ નરસિંઓ, [નિજ] ભક્ત ઊગારવા તુજ વ્યના વાહરિ કૂણુ ધાશિ.

—શ્રી. કેશવરાગ શાસ્ત્રી સંપાદિત હારમાળા, પદ ૫૩

આજ પદ અન્ય સ્થળે પ્રસિદ્ધ થયેલું જોઈએ.

મોગરા માળે શું મોહી રહ્યો મોહના, હાર આપો જશખ્યાત વાધે;
કહેશે નાગરો કોહનું નામ ગાતો હતો, કૃષ્ણ, તુજને કોઈ નહિ આરાધે. મોગ૦
સારી પંક્તિતણા લોક સર્વે મળ્યા, સહાય કરશે તેની પાસ થાશે;
મૃત્યુના ભય થકી નરસિંઓ નવ ખિયે, પણ તારા જશ જગદીશ જશે. મોગ૦
રજની તો વહી ગઈ, રાત થોડી રહી, જોત તો ઝાંખી થઈ ગઈ દીવાની;
કેશવા, કંઠથી માળ અળગી કરો, પ્રેમે આરોપો નરસિંની કમાણી. મોગ૦

—સંપાદક: ઈચ્છારામ દેસાઈ, નરસિંહ મહેતાકૃત કાવ્યસંગ્રહ.

આ સંબંધે નરસિંહ મહેતાની ભાષાનો આટલો ઉલ્લેખ ખસ થશે. હવે મીરાંની ભાષા જોઈએ. મીરાંનાં પદોની ભાષા તેના કાળની ડોક્ટર ટેસ્ટિટોરી જેને ‘પશ્ચિમ રાજસ્થાની’ કહે છે તે હતી. મેવાડની એ વિધવા યુવરાણીએ તે કાળની એ પશ્ચિમ રાજસ્થાનીમાં જ પોતાનાં પદો ગાયાં છે. મીરાંનાં પ્રસિદ્ધ થઈ ઉપલબ્ધ થયેલાં પદો હાલ હિન્દીમાં, હિન્દીગુજરાતીમાં યા તો ગુજરાતીમાં છે. એક મત એવો છે કે મીરાંએ માત્ર હિન્દીમાં જ લખ્યું હોય પણ ઉત્તર વયમાં અવસાનપર્યંત દ્વારકાનિવાસ સ્વીકારી એણે હિન્દીગુજરાતી યા ગુજરાતીમાં પણ લખ્યું હોય એવો બીજો

એક મત પણ પ્રચલિત છે. આ બે મતનું સમાધાન એ થઈ શકે કે (૧) એક તો મીરાં ને તેનાં પદો રાજસ્થાન અને ગુજરાત બન્નેમાં લોકપ્રિય સાથે સાથે જ થયાં; અને (૨) બીજું ગુજરાતની સીમાઓ તે કાળે રાજસ્થાનનો સમાવેશ કરે એટલી વિસ્તૃત હતી. પશ્ચિમ રાજસ્થાનીના અને જૂની ગુજરાતીના સ્વરૂપની એકરૂપતાનું આ કારણ હોય. પશ્ચિમ રાજસ્થાની કે જૂની ગુજરાતીમાં લખાયેલી મીરાંની લોકપ્રિય કવિતાનું હિન્દીઓ ઉત્તરોત્તર હિન્દીકરણ અને ગુજરાતીઓ ગુજરાતીકરણ કરતા ગયા. મીરાંબાઈની કવિતાની ભાષાનું આમ ભાષાન્તર અને સ્વરૂપાન્તર થતું આવ્યું લાગે છે.

નરસિંહ મહેતા અને મીરાંનાં જીવનચરિતો

નરસિંહ મહેતા અને મીરાંબાઈ એ બન્નેનાં જીવનચરિતોને હંતકથાઓ, ચમત્કારો અને કિંવદન્તીઓએ ગૂઢ પટાંતરોમાં ઢાંકી દીધાં છે. ઐતિહાસિક દૃષ્ટિને આવરતા આ ધુમ્મસમાં એ જીવનોમાં અદ્ભુતતા ને દૈવી ચમત્કારો ભારોભાર ભરી દીધાં છે. લોકવાણી અને હંતકથાઓએ નરસિંહ મહેતાના જીવનને જેમ દૈવી કરી મૂકી હેલાસપતિ શિવ સાથે ભેટાડી તેમની મારફત વૃંદાવનના સદાવિહારી કૃષ્ણગોપીઓની રાસલીલા આગળ મશાલ ધરી સખી બનાવ્યા છે તેમ મીરાંબાઈને કુંભાનાં રાણી બનાવ્યાં છે. કુંભારાણી મારફત જ એમના પર જુદમની ઝડીઓ વરસાવરાવી છે. એમના જીવનને પણ નરસિંહ મહેતાની પેઠે હંતકથાઓ અને દૈવી ચમત્કારોથી ભરપૂર કર્યું છે. લોકકલ્પનાને આંજી નાંખતા આ ચમત્કારિક અને અનૈતિહાસિક ધુમ્મસમાંથી નરસિંહ મહેતા અને મીરાંનાં જીવનચરિતોની રૂપરેખા સંશોધિત ઐતિહાસિક સાધનસામગ્રી દ્વારા કંઈક નીચે પ્રમાણે દોરી શકાય:—

૧. નરસિંહ મહેતા (આશરે વિ. સં. ૧૪૭૦-૧૫૩૬)

નરસિંહ મહેતાનું જન્મસ્થળ જૂનાગઢ. જ્ઞાતિએ એ વડનગરા નાગર ગૃહસ્થ હતા. એમના પિતાનું નામ કૃષ્ણદાસ અને માતાનું નામ દયાકુંવર, નરસિંહના ત્રીજા વર્ષે એમના પિતા અને અગિયારમે વર્ષે એમનાં માતા ગુજરી ગયાં હતાં. કાકા પર્વતદાસને ત્યાં એ ઊછરીને મોટા થયા હતા. કાકાનો સ્વર્ગવાસ થતાં એ એમના પિત્રાઈ ભાઈ બંસીધરના આશ્રિત થયા. સત્તર વર્ષની ઉંમરે માણેકબાઈ સાથે એમનાં લગ્ન થયાં. એમનાં સંતાનોમાં બે—કુંવરબાઈ અને શામળદાસ. વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં મહેતા ઠોઠ ગણાતા. એ સાધુસંતોનાં ટોળાંમાં બેસી ભજનો સાંભળતા, ગીત ગાતા અને નૃત્ય પણ કરતા. સંસારવ્યવહાર તરફ એ ઉદાસીન રહેતા, છતાં પ્રભુમાં એમને અટલ શ્રદ્ધા હતી.

મહેતાના જીવનપ્રસંગોમાં મુખ્ય હાર, હૂંડી, મોસાળું, વિવાહ અને શ્રાદ્ધ. એમનાં કાવ્યોમાં એમને કૃષ્ણ રા'માંડણિકની સરસભામાં હાર પહેરાવ્યો છે. એમની લખેલી હૂંડી દ્વારકામાં સીકરાઈ છે. પુત્રીનું મામેરું એમણે વગર દોકડે કૃષ્ણ સાહાય્યથી કર્યું છે. શામળદાસના વિવાહમાં જાતે પ્રભુએ એમને મદદ કરી છે. પિતાનું શ્રાદ્ધ એમણે કૃષ્ણની સાહાય્યથી ગૃહસ્થની રીતે વૈભવથી સાધ્યું છે. નરસિંહ મહેતાએ એમનાં પદોમાં આ અંગત પ્રસંગો રસપૂર્વક આલેખ્યા છે અને ગુજરાતે એ સ્નેહપૂર્વક આજ સુધી સ્મરી રાખ્યા છે.

નરસિંહ મહેતાના જીવનમાં કરુણતાની ગાઢ છાયાઓ છે. એમનાં પત્ની અકાળે મરણ પામ્યાં, યુવાન શામળદાસ પણ અકાળે મરણ પામ્યા. કુંવરબાઈ વિધવા થઈ. ઘરમાં વિધવા પુત્રવધૂ અને વિધવા પુત્રી રહી. કુંવરબાઈના સીમંતસંસ્કારનું મોસાળું એ પણ મહેતાજીના ગરીબ જીવનનો કરુણ પ્રસંગ છે. મહેતાના ભક્તજીવનમાં આ કરુણરસ જ્યાં ત્યાં ટપકી રહ્યો છે. ભક્તને વળી રા'માંડણિકે સતાવવામાં પણ બાકી રાખી નહોતી.

છતાં મહેતાજીની પ્રભુ પર શ્રદ્ધા અચળ છે. એની જ ભક્તિમાં એ જીવનભર રચ્યાપચ્યા રહ્યા છે.

મહેતાનો સ્વર્ગવાસ એમના છાસઠમે વર્ષે થયો કહેવાય છે.

નરસિંહ મહેતાની કાવ્યકૃતિઓ

હૂંડી, હારસમેનાં પદો, ગોવિંદગમન, ચાતુરીષોડશી, છત્રીશી પદો, પ્રભુની ભક્તિ ને જ્ઞાનનાં પદો, બાળલીલા, રાસલીલા, દાણલીલા, સહસ્રપદી રાસ, દ્વાદશ માસ, શામળદાસનો વિવાહ, કૃષ્ણજન્મની વધાઈનાં પદો, સત્યભામાનું રસાણું, સુદામાચરિત્ર, હિંદોળાવસંત, શંગારમાળા, સુરત-સંગ્રામ, કેરબારેખતાનાં પદો, આઠવાર, વગેરે ઉપરાંત છૂટક પદો.

નરસિંહ મહેતા પરમ વૈષ્ણવ હતા. વલ્લભાચાર્યના પુષ્ટિમાર્ગનો સંપ્રદાય હજી ગુજરાતમાં પ્રવેશ્યો નહોતો. નરસિંહ મહેતાની વૈષ્ણવભક્તિમાં 'શ્રીમદ્ભાગવત' અને જયદેવના 'ગીતગોવિંદ'ની અસર સ્પષ્ટ જણાય છે.

શ્રીકૃષ્ણના સમયથી જ ગુજરાતનું ધાર્મિક જીવન ભક્તિપ્રધાન રહેલું છે અને તેને ટકાવી રાખવામાં નરસિંહ મહેતાની ભક્તિરસથી ભરેલી કવિતાનું અગ્રસ્થાન છે, આ સ્થાન તે માત્ર તેના ભક્તિરસને લીધે નહિ પરંતુ તેની કવિતામાં ભક્તિરસ તેમજ તત્ત્વજ્ઞાનની સુશ્લિષ્ટ ગૂંથણી છે તેને લીધે અધાપિપર્યાંત રહેલું છે. અખામાં માત્ર તત્ત્વજ્ઞાન છે, મીરાંબાઈમાં માત્ર ભક્તિ છે; નરસિંહ મહેતાની કવિતામાં ભક્તિ અને તત્ત્વજ્ઞાનનો સુંદર સમન્વય છે અને તેને લીધે તે હૃદય અને બુદ્ધિ બન્નેને સ્પર્શે છે. ગુજરાતનો આ

આદિ કવિ આપણા સાહિત્યજીવનના અંત સુધી તેનો જ્યોતિર્ધર રહેશે.

૨. મીરાંબાઈ (વિ. સં. ૧૫૬૩-૧૬૦૩)

મીરાંબાઈ રાઠોડોના અંગભૂત મેડતિયા રજપૂત રાવ દાદજીના પુત્ર રત્નસિંહનાં પુત્રી થતાં હતાં, જયમલ્લ રાઠોડ એના પિત્રાઈ ભાઈ અને નાનપણના સાથી હતા.

ચિત્તોડના શુદ્ધિલોત રાણા સંગ (સંગ્રામસિંહ)ના યુવરાજ ભોજ-રાજ બેઠે મીરાંનાં વિ. સં. ૧૫૭૬ માં લગ્ન થયાં હતાં. આઠ વર્ષનું સૌભાગ્યવતું સહજીવન ગાળી વિ. સં. ૧૫૮૪ માં એ વિધવા થયાં.

રાવ દુદાજી પરમ વૈષ્ણવ હતા. એમના જ ભક્તિમય વાતાવરણમાં મીરાંનું બાલજીવન ઘડાયાથી એ કુમળી વયમાં કૃષ્ણભક્તિ તરફ પ્રેરાયાં હતાં. પહેલાંના દઢ ભક્તિસંસ્કારોએ મીરાંના વૈષ્ણવજીવનને વધારે ભક્તિ-મય ને નિર્મળ બનાવ્યું હતું.

આ કાળે મુગલવંશસ્થાપક બાબર દિલ્હીની ગાદી ઉપર આવી ગયો હતો. ચિત્તોડની પડતી થઈ. મીરાંના વડીલો રણસંગ્રામમાં ખપી ગયા. મીરાંને દિયર-રાણો વિક્રમાદિત્ય-ગાદીપતિ થયો. પોતાના સાધુજીવનને ભક્તિમાં ગાળતાં મીરાં પ્રત્યે એ દિયરધર્મ વીસરી ઊલટો સતાવવા લાગ્યો. મીરાંને માટે એણે ઝેર મોકલ્યું તે પણ એ પી ગયાં કહેવાય છે. આ જ રાણાના સંબંધમાં મીરાંએ પોતાનાં પદોમાં સંબોધનો કરી ઘણાંએક પદો લખ્યાં છે.

રાણા વિક્રમાદિત્યની ચાલુ પંજવણીઓએ મીરાંને આખરે મેવાડ ત્યાગ કરાવ્યો. બાલકૃષ્ણની જન્મભૂમિ વ્રજમાં-મથુરાવૃંદાવન ગોકુલમાં યાત્રા કરી એ કૃષ્ણના ઉત્તર જીવનકાળના ધામ દ્વારકામાં છેવટે આવી રહ્યાં.

આ વખતે ચિત્તોડમાં નવાનવા ઉપદ્રવો ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા. વ્રજ-માંના ડાહ્યાઓએ રાણાજીના મન પર ઠસાવ્યું કે મીરાં જેવી સાધ્વીની તમે પંજવણી કરી તેથી આપણા ઉપર આ દૈવી કોપ કિતર્યા છે, તો એમને પાછાં તેડાવો. રાણાએ બ્રાહ્મણો મોકલી મીરાંને પાછાં ચિત્તોડ આવવા વિનતી કરી. મીરાંબાઈએ જવા ના કહી તો બ્રાહ્મણોએ લાંઘણુ આદ્યું. મીરાંની માનસિક વેદનાની આ કપરી કસોટી હતી. “ કૃષ્ણ ” “ કૃષ્ણ ” કરતાં જ મીરાંનું આ વખતે અવસાન થયું. એ કૃષ્ણમાં સાર્થ્યમુક્તિ પામ્યાં.

ગુજરાતે મીરાંબાઈને રાજસ્થાની નહિ પણ ગુજરાતી જ ગણી લીધી. એનાં ભક્તિકાવ્યોને પોતાના ધાર્મિક સાહિત્યમાં સ્થાન આપી એનું નામ અમર કર્યું.

હરસિદ્ધભાઈ વ. દિવેદિઆ

અનુક્રમણિકા

મીરાંબાઈનાં પદો

ક્રમાંક	પ્રથમ પંક્તિ	પૃષ્ઠાંક
૧	મુજ અખળાને મોટી મિરાત બાઈ	૯
૨	બોલ મા બોલ મા બોલ મા રે	૯
૩	પ્રેમની પ્રેમની પ્રેમની રે	૧૦
૪	લેહ લાગી મને તારી	૧૦
૫	હારે કોઈ માધવ લ્યો, માધવ લ્યો	૧૦
૬	ગોવિંદો પ્રાણુ અમારો રે	૧૦
૭	પ્રીત પૂરવનીને શું કરું ? ઓ રાણાજી	૧૧
૮	અંસીવાલા આજે મેરા દેશ	૧૨
૯	રામ સીતાપતિ તારી લેહ લાગી	૧૩
૧૦	વાગે છે રે વાગે છે, વૃંદાવન મેરલી વાગે છે	૧૩
૧૧	નંદલાલ નહિ રે આવું મજ ઘેર કામ છે	૧૩
૧૨	રામનામ સાકર કટકા	૧૪
૧૩	રામ રમકડું જડિયું રે, રાણાજી	૧૪
૧૪	ધ્યાન ધણી કરું ધરવું રે	૧૫
૧૫	દવ તો લાગેલ હુંગરમેં	૧૫
૧૬	જ્ઞાન કટારી મારી	૧૬
૧૭	તમે જાણી લ્યો સમુદ્ર સરીખા	૧૬
૧૮	ચરણુરજમહિમા મેં જાની	૧૬
૧૯	રાધા પ્યારે દે ડારો જી	૧૭
૨૦	માઈ મેરે નયન ખસે રઘુબીર	૧૭
૨૧	બાઈ મેંને ગોવિંદ લીન્હો વણુમોલ	૧૭
૨૨	અખ તો મેરા રામ નામ, દુસરા ન કોઈ	૧૮
૨૩	દર્દ ના જાને મેરા કોઈ રે	૧૮
૨૪	ભજી લોની સંતો, ભજી લોની સાધો	૧૮
૨૫	પિયા કારણુ રે પીળી ભઈ રે	૧૯
૨૬	જેને મારા પ્રભુજીની ભકિત ના ભાવે રે	૧૯
૨૭	આધ વેરાગણુ છું, રાણાજી	૨૦
૨૮	લગ રહેના, લગ રહેના	૨૦
૨૯	જાગો રે અલખેલા કા'ના	૨૧

૩૦	કઠણુ લગનકી પ્રીત રે...	...	...	...	૨૧
૩૧	કોઈ ના જાણે હરિયા...	...	...	...	૨૧
૩૨	કાળાનાં કઠણુ હૈડાં રે ઓધવજી	...	...	...	૨૨
૩૩	હારે મેં તો કીધી છે કાકોર થાળી રે	...	...	...	૨૨
૩૪	માયાં રે મોહનાં ખાણુ	...	...	...	૨૨
૩૫	ખાલે ઝીણા મોર	...	...	...	૨૩
૩૬	મળ્યો જટાધારી, જોગેશ્વર ખાવો	...	...	...	૨૩
૩૭	નાગર નંદા રે મુગટ પર વારી જાઉં	...	...	...	૨૩
૩૮	કામ છે, કામ છે, કામ છે	...	...	...	૨૩
૩૯	લેને તુરી લકડી રે લેને તુરી કામલી	...	...	...	૨૪
૪૦	રાખો રે શ્યામ હરિ લજ્જા મોરી	...	...	...	૨૪
૪૧	નહિ રે વિસારું હરિ	...	...	...	૨૫
૪૨	હારે ચાલો કાકોરમાં જઈ વસિયે	...	...	...	૨૫
૪૩	મુખડાની માયા લાગી રે, મોહન પ્યારા...	...	...	...	૨૬
૪૪	આજ મારે સાધુજનનો સંગ રે રાણા	...	...	...	૨૬
૪૫	હરિ તુમ હરો જનકી ભીર	...	...	...	૨૭
૪૬	તુમ સુણો દયાલ મહારી અરજી	...	...	...	૨૭
૪૭	હમને સુણી છે હરિ અધમ ઉધારણુ	...	...	...	૨૭
૪૮	શ્યામ મોરી ખાંહડલી જી ગહો	...	...	...	૨૮
૪૯	મેં તો તેરી શરણુ પરી રે	...	...	...	૨૮
૫૦	હરિ બિન કૂણુ ગતિ મેરી	...	...	...	૨૮
૫૧	અખ મેં શરણુ તિહારી જી	...	...	...	૨૯
૫૨	પ્રભુજી મેં અરજ કરું છું	...	...	...	૨૯
૫૩	થે તો પલક ઉઘાડો દીનાનાથ	...	...	...	૩૦
૫૪	ભીરાંકો પ્રભુ સાંચી દાસી ખનાવો	...	...	...	૩૦
૫૫	સુણુ લીજે બિનતી મોરી	...	...	...	૩૦
૫૬	પ્યારે દરસન દીજ્યો આય	...	...	...	૩૧
૫૭	અખ તો નિભાયાં સરેગી	...	...	...	૩૧
૫૮	સ્વામી સખ સંસારકે હો સાંચે શ્રીલગવાન	...	...	...	૩૨
૫૯	હે રી મેં તો દરદ દીવાની	...	...	...	૩૨
૬૦	નાતો નામકો જી મહાસૂં	...	...	...	૩૩
૬૧	ઘડી એક નહિ આવડે	...	...	...	૩૩
૬૨	શ્યામસુંદર પર વાર	...	...	...	૩૪

૬૩	પિય ખિન સૂની છે જી મહારો દેશ	...	...	૩૪
૬૪	ખરસૈ બદરિયા સાવનકી	...	...	૩૫
૬૫	ડારી ગયો મનમોહન પાસી	...	...	૩૫
૬૬	સુની હો મેં હરિ આવનકી અવાજ	...	...	૩૫
૬૭	ગોવિંદ કબહું મિલૈ પિયા મેરા	...	...	૩૬
૬૮	તુમરે કારણુ સખ સુખ છોડયા	...	...	૩૬
૬૯	ભગવનપતિ તુમ ઘર આજ્યો હો !	...	...	૩૬
૭૦	ઐસી લગન લગાય કહાં (તૂં) જાસી	...	...	૩૭
૭૧	મહારી સુધ જ્યૂં જાનો ત્યૂં લીજો	...	...	૩૭
૭૨	ખંસીવારા આજ્યો મહારે દેસ	...	...	૩૭
૭૩	ખાલા મૈં ખૈરાગણુ હૂંગી	...	...	૩૮
૭૪	સાજન ઘર આઝોની મીઠા ખોલા	...	...	૩૮
૭૫	મહારે જનમ-મરણુરા સાથી થાને-નહિ ખિસરું દિન રાતી,	...	...	૩૯
૭૬	પગ ઘૂંઘરુ ખાંધ મીરા નાચી રે	...	...	૩૯
૭૭	માઈ મૈંને ગોવિંદ લીનો મોલ...	...	...	૩૯
૭૮	મન રો! પરસ હરિ કે ચરન	...	...	૪૦
૭૯	ખડે ઘર તાળી લાગી રે	...	...	૪૦
૮૦	મેરે તો ગિરિધર ગોપાલ, દસરા ન કોઈ...	...	...	૪૧
૮૧	મહારા ઝોળગિયા ઘર આયા જી	...	...	૪૧
૮૨	પિયાજી મહારે નૈણાં આગે રહજ્યો જી	...	...	૪૨
૮૩	હરિ મેરે જીવન પ્રાન-અવાર	...	...	૪૨
૮૪	સખી મહારો કાનૂડો કળેજેકી કોર	...	...	૪૨
૮૫	ખસો મોરે નૈનનમેં નંદલાલ	...	...	૪૩
૮૬	જગો ખંસીવારે લલના જગો મોરે પ્યારે	...	...	૪૩
૮૭	મહાને ચાકર રાખો જી	...	...	૪૩
૮૮	રાણાજી મહે તો ગોવિંદકા ગુણુ ગાસ્યાં...	...	...	૪૪
૮૯	મેરે રાણાજી, મેં ગોવિંદ ગુણુ ગાના	...	...	૪૫
૯૦	ચાલો મન ગંગા-જમના તીર	...	...	૪૫
૯૧	રામ નામ રસ પીજૈ	...	...	૪૫
૯૨	ભજ મન ચરણકુંવળ અખિનાસી	...	...	૪૫
૯૩	લેતાં લેતાં રામનામ રે	...	...	૪૬
૯૪	મેરો મન રામહિ રામ રટૈ રે	...	...	૪૬
૯૫	પાયોજી મૈં ને રામ રતન ધન પાયો	...	...	૪૭

૯૬	મોહી લાગી લટક ગુરુ-ચરણનકી	...	...	૪૭
૯૭	અખ તૌ હરિ નામ લૌ લાગી ...	...	...	૪૭
૯૮	નહિ એસો જન્મ ખારખાર ...	...	...	૪૮
૯૯	તુમ ખીન મોરી કોન ખખર લે, ગોવરધન ગીરધારી	...	...	૪૮
૧૦૦	જૂનું થયું રે દેવળ જૂનું થયું ...	...	...	૪૮

નરસિંહ મહેતાનાં પદો

૧	પ્રભાત જાણી પંખીડાં રે ઊઠ્યાં	...	...	૪૯
૨	ધન્ય ધન્ય દિવસ આજ અનોપમ	...	...	૪૯
૩	નાનું સરખું ગોકુળિયું મારે	...	...	૫૦
૪	આવડી રાઢ શી વિઠ્ઠલા ...	...	...	૫૦
૫	જસોદા તારા કાનુડાને	...	...	૫૧
૬	જસોદાજી જમવાને તેડે	...	...	૫૧
૭	જળકમલ છાંડી જાને ખાળા	...	...	૫૨
૮	જમો તો જમાડું રે, જીવન મારા	...	...	૫૩
૯	જમો જમો રે જુગદાધાર	...	...	૫૩
૧૦	જય જય નટવર વેષા	...	...	૫૪
૧૧	અજ્ઞાન અણુદ્ર તારું મન ચોદિશ ભમે...	...	...	૫૫
૧૨	મારો ઠાકોર શ્રી દામોદર	...	...	૫૫
૧૩	હરિભક્તિ વિના જે જન જીવે	...	...	૫૬
૧૪	વૈષ્ણવજન તો તેને કહીએ જે પીડ પરાઈ જાણે રે	...	...	૫૬
૧૫	ભૂતળ ભક્તિ પદારથ મોડું	...	...	૫૭
૧૬	ખળિતણે દ્વારે હરિ વિપ્ર વામન હુવા	...	...	૫૭
૧૭	ગિરિ તળાટી ને કુંડ દામોદર	...	...	૫૮
૧૮	એવા રે અમો એવા રે એવા	...	...	૫૯
૧૯	તું તારા બીદાં સામું જોજે શામળા	...	...	૫૯
૨૦	ઘેલા મન ગોવિંદ ને ગાની રે	...	...	૬૦
૨૧	પ્રાતઃ સમે સૂર્ય ઊગ્યા પહેલાં	...	...	૬૦
૨૨	સંતો અમે રે વેવરિયા શ્રીરામના	...	...	૬૧
૨૩	જાગને જાહવા, કૃષ્ણ ગોવાળિયા	...	...	૬૧
૨૪	રાત રહે જાહરે, પાછત્રી ખટ ઘડી	...	...	૬૨
૨૫	ઊઠ ઉતાવળો ચાલ્યને વિઠ્ઠલા	...	...	૬૨
૨૬	હરિ હરિ રટણ કર, કઠણ કળિકાળમાં	...	...	૬૨
૨૭	ખાપજી પાપ મેં કવણ કીધાં હશે	...	...	૬૩

૨૮	તારા દાસના દાસની નિત્ય સંગત વિના	...	૬૩
૨૯	ધ્યાન ધર, ધ્યાન ધર, નંદના કુંવરનું	...	૬૪
૩૦	ધ્યાન ધર, ધ્યાન ધર, નેત્રમાં નાથ છે	...	૬૪
૩૧	હરિતાણું હેત તને કેમ ગયું વીસરી	...	૬૫
૩૨	મારા નાથજી મુજને, ભક્તિ દેજો સદા	...	૬૫
૩૩	જે ગમે જગતગુરુદેવ જગદીશને	...	૬૬
૩૪	ધ્યાન ધર હરિતાણું, અલ્પમતિ આળસુ...	...	૬૭
૩૫	તારા દાસનાં ચરણની, રેણુ મસ્તક ધરું	...	૬૭
૩૬	સમરને શ્રી હરિ, મેલ મમતા પરી	...	૬૮
૩૭	પારકી હૂંશે મહતા કરે પ્રાણિયા	...	૬૮
૩૮	ધન્ય રે ધન્ય મહાપુણ્ય જસોદાતાણું	...	૬૮
૩૯	વર્ણના ધર્મ તે, કર્મ કરવાં ટાળ્યાં	...	૬૯
૪૦	અલ્યા ભૂલ મા ભૂલ માં ભક્તિ ભૂધરતાણી	...	૬૯
૪૧	અલ્યા નામ પામ્યો, પણ રામને નવ લલ્યા	...	૭૦
૪૨	નીરખને ગગનમાં, કેણુ ધૂમી રહ્યો	...	૭૧
૪૩	અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક તું શ્રીહરિ	...	૭૧
૪૪	શરીર શોધ્યા વિના સાર નહિ સાંપડે	...	૭૨
૪૫	જગીને જોઉં તો જગત દીસે નહિ	...	૭૨
૪૬	જ્યાંલગી આતમા-તત્ત્વ ચીન્યો નહિ	...	૭૩
૪૭	શા સુખે સુતો સંસાર શ્રી નાથને	...	૭૩
૪૮	રઝળતી રાંડનાં, રડવડતાં છોકરાં	...	૭૪
૪૯	એક તું એક તું એમ સૌ કેા સ્તવે	...	૭૪
૫૦	રાખ્ય ભવસિંધુમાં અતિશે મહા ભય થકી	...	૭૫
૫૧	(દેવા) આધ તું મધ્ય તું અંત્ય તું ત્રિકમા	...	૭૫
૫૨	પુરું ના પડે નાથજી તમારી કૃપા વિના	...	૭૬
૫૩	જીવાનીને દહાડે રે, હરિને જાણ્યા નહીં રે	...	૭૬
૫૪	ગુમાનના બેલા રે, આવરદા તો વહી ગઈ રે	...	૭૬
૫૫	દૂરમતિયા ડાહ્યા થઈ આવે	...	૭૭
૫૬	ભક્તિ વિના જે જન જીવે	...	૭૭
૫૭	વાસ નહિ જ્યાં વૈજ્ઞવ કેરો	...	૭૮
૫૮	નારાયણનું નામ જ ક્ષેતાં	...	૭૮
૫૯	બાલા રે વરની પાલખી	...	૭૮
૬૦	ઘડપણ કેણે મોકલ્યું	...	૭૯

૬૧	જે કુળ હરિની સક્તિ ન સાધી...	...	...	૮૦
૬૨	જય છે જીવાની, તારી જય છે જીવાની	...	...	૮૦
૬૩	સુખદુઃખ મનમાં ન આણિયે	...	...	૮૧
૬૪	સંસારનો ભય નિકટ ન આવે	...	...	૮૨
૬૫	તાહરી મેહરની લેહર જે પલક પામું	...	...	૮૨
૬૬	પટ્ટો રે પોપટ રાજ રામના, સતી સીતા પઢાવે...	...	...	૭૨
૬૭	કૃષ્ણ કહો કૃષ્ણ કહો, આ અવસર છે કે'વાનું	...	...	૮૩
૬૮	ધન્ય ધન્ય ગોકુળિયું ગામ રે	...	...	૮૩
૬૯	નિર્ધન પુરુષ તે નકી હરિ જાણવો	...	...	૮૪
૭૦	તાહરા દાસની હાણુ તે હાણુ છે તાહરી	...	...	૮૪
૭૧	વાત વિચારો, મહેતા વાત વિચારો રે	...	...	૮૪
૭૨	તુમ વિના કોને ન જાયું, જદવરાય	...	...	૮૫
૭૩	વાહલા રે મુને વૈષ્ણવ વાહલા	...	...	૮૫
૭૪	તમારી કૃપાથી શું ના હોય મારા વાંલા	...	...	૮૫
૭૫	દેવા દેવ પડી તુજને, દીન પ્રતિ પાળવા	...	...	૮૬
૭૬	મોકલો જસોદાજી કુંવર તમારો	...	...	૮૬
૭૭	લગારેક નંદના છોરા, આવને મારી ગાવડી દો'વા	...	...	૮૭
૭૮	અહો ભાઈ રે શાંતિ પમાડે તેને સંત કહીએ	...	...	૮૮
૭૯	સંત કરુણા થકી, સકળ કારજ સરે	...	...	૮૮
૮૦	હૂંટાણો રે લોભિયા	...	...	૮૯
૮૧	વૈષ્ણવ ને ઘેર ખેઠાં ગંગા	...	...	૮૯
૮૨	વૈષ્ણવ જનને વિષયથી ટળવું	...	...	૯૦
૮૩	વૈષ્ણવ જનને વિરોધ ન કોઈસું	...	...	૯૦
૮૪	કૃષ્ણજી, કૃષ્ણજી, કૃષ્ણજી, કહેતા ઊઠો રે પ્રાણી	...	...	૯૧
૮૫	જદુપતિનાથ તે મિત્ર છે તમતણા	...	...	૯૧
૮૬	સાંભળો ભામિની કાન ધરી કામિની	...	...	૯૨
૮૭	સ્વામી સાચું કહ્યું ખોલવું નવ રહ્યું	...	...	૯૨
૮૮	વિનતિ વળી કહું ભેટ લાવી દઉં	...	...	૯૩
૮૯	ચાલિયો વાટમાં, જ્ઞાનીના ઘાટમાં	...	...	૯૩
૯૦	ભાગ્ય જે જે ખાઈ કૃપણ ભિશ્નુકતાણું	...	...	૯૪
૯૧	છપ્પન ભોગ જ્યાં કવણ તાંદુલ ત્યાં	...	...	૯૫
૯૨	વિપ્ર ચાલ્યો વળી, કૃષ્ણ સાથે મળી	...	...	૯૫
૯૩	ધન્ય તું ધન્ય તું, રાય રણછોડજી	...	...	૯૫

ગ્રંથોનું સૂચીપત્ર

ઉત્તમ ધાર્મિક ગ્રંથો

સંપૂર્ણ મહાભારત-૭ ગ્રંથો	૪૫-૦
ઉપનિષદો-૧૧૨, -બે ગ્રંથમાં	૪-૦
તુલસીકૃત રામાયણ-બે ગ્રંથમાં	૭-૮
માનસ રામાયણ-બે ગ્રંથમાં	૭-૦
વાલ્મીકિ રામાયણ	૬-૮
યોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણ	૧૨-૦
દત્ત-પરશુરામ	૨-૦
ભગવતી (દેવી)ભાગવત	૬-૦
મનુસ્મૃતિ	૩-૦
પાતંજલ યોગસૂત્ર	૧-૦
જ્ઞાનયોગ	૦-૧૨
આખ્યાનમાળા-બે ગ્રંથમાં	૬-૦
વૈદિક વિનય	૩-૧૨
મહાભારત મંજરી	૩-૦
તું કોણ ?	૨-૦
અષ્ટાવક્રગીતા	૦-૮
અવધૂતગીતા	૧-૦
આત્મરામાયણ	૦-૧૨
જીવન્મુક્તિવિવેક	૧-૪
ગીરધરકૃત રામાયણ	૩-૮
ઉપદેશસારસંગ્રહ	૧-૮
સુખોદરત્નાકર	૧-૮
હૃદયતરંગ ને બ્રાહ્મણની ગૌ	૧-૦
આર્યધર્મનીતિ	૦-૮
વિદુરનીતિ	૦-૧૨
વિભુની વાટે ને રામાનંદનપ્રભા	૦-૪
વિષ્ણુસહસ્રનામાવલિદર્શન	૦-૬
પરમાનંદની પ્રાપ્તિ	૧-૮

શ્રીજ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા	૪-૦
શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા-નીલકંઠી	૧-૧૦
શ્રીભગવદ્ગીતા	૦-૮
શ્રીભગવદ્ગીતા	૦-૪
મૂળ પંચરત્ન ભગવદ્ગીતા-સ્થૂલાક્ષર	૧-૨
” ” -મધ્યમાક્ષર-સાદી	૦-૮
” ” -નાના અક્ષર ”	૦-૫
મૂળ ભગવદ્ગીતા-મોટી	૦-૧૦
” -મધ્યમ	૦-૫

વૈદિક ને વિજ્ઞાન

આર્યભિષક-૧૦ મી આવૃત્તિ	૬-૦
ઔષધિ કલ્પલતા	૦-૧૨
વૈદિકસંબંધી વિચારો-ભા. ૧, ૨. ૩-૧૨	
આયુર્વેદ નિબંધમાળા-ભા. ૧	૨-૮
” ” -ભા. ૨	૧-૧૨
આરોગ્ય ને ખોરાક	૧-૦
હિંદના આર્થિક વિકાસની યોજના	૦-૮

સંતપુરુષોનાં ચરિત્રો

મહર્ષિ દયાનંદ	૧-૦
સ્વામી સહજાનંદ	૦-૧૨
ગુરુ નાનક	૦-૬
જીજ્ઞાસુચરિત્ર ને અન્ય સંતપુરુષો	૨-૦
રામકૃષ્ણ પરમહંસ-ચરિત્ર	૨-૮
સ્વામી વિવેકાનંદ-ચરિત્ર	૩-૦
સ્વામી રામતીર્થ-ચરિત્ર	૩-૦
સંત તુકારામ-ચરિત્ર	૨-૮
ચૈતન્ય મહાપ્રભુ-ત્રણ ગ્રંથો	૬-૮
જ્ઞાનેશ્વર અને એકનાથ	૨-૮

સ્વામી બ્રહ્માનંદ અને શિવાનંદનાં ચરિત્રો	૧-૬
શ્રીરામચંદ્ર દત્ત ને નાગમહાશયનાં ચરિત્રો	૧-૦
સરયુદાસ ને ભૂધરભક્ત	૦-૧૦
ભક્તચરિત્ર	૨-૮
મહાવીર-ચરિત્ર	૦-૬
આદર્શ ચરિત્રસંગ્રહ-બે ગ્રંથ	૪-૪
મુસ્લિમ મહાત્માઓ	૨-૪
તેલંગસ્વામી વગેરે	૦-૪
સાંઘબાબા	૩-૮

સંતવાણી તથા ઉપદેશો

પરમસખી થવાના ઉપાય	૨-૦
અખાની વાણી	૩-૦
દીવાને સાગર	૪-૮
પ્રીતમદાસની વાણી	૨-૮
ભજનસાગર	૨-૮
ગુજરાતની ગઝલો	૧-૦
તુકારામ ગાથા-બે ગ્રંથમાં	૬-૦
દાસબોધ	૨-૮
સ્વામી રામતીર્થ-ગ્રંથ ૧ લો	૨-૮
” ” -ગ્રંથ ૩ જો	૨-૮
રામકૃષ્ણકથામૃત-બે ગ્રંથોમાં	૫-૦
સ્વામી વિવેકાનંદ-ગ્રંથ ૨ જો	૨-૪
” -ભક્તિયોગ ભા. ૮ મો	૧-૮
પાતંજલયોગ ને જ્ઞાનયોગ	૨-૦
તુકારામ- (મરાઠી)	૦-૫
પ્રભુમય જીવનનું રહસ્ય	૧-૦

ઐતિહાસિક ને સાહિત્ય

સાહિત્યપ્રારંભિકા	૧-૦
કચ્છની લોકવાર્તા	૨-૦
ભારતના વીરપુરુષો	૧-૪

વીર દુર્ગાદાસ ને મારુસરદારો	૧-૦
-----------------------------	-----

ઉત્સાહ ને ચેતનાપ્રેરક

સંસારમાં સુખ કયાં છે ?	૧-૦
સુબોધ કથાસાગર	૨-૦
આગળ ધસો	૨-૮
ભાગ્યના સ્પષ્ટાઓ	૨-૮
સુખી જીવનનાં સાધન	૧-૮
આદર્શદૃષ્ટાંતમાળા-ભાગ ૧, ૨	૪-૦
કતલખાનું	૩-૦
શુભસંગ્રહ-ભાગ ૧-૨-૯	૫-૪
સુબોધ પુષ્પવાટિકા	૦-૫

બાળોપયોગી

ભારતીય નીતિકથાઓ	૦-૮
સુબોધક નીતિકથા	૦-૮
સદગુણી બાળકો	૦-૪
બાળસદ્બોધ	૦-૪
બાળકોની વાતો-ભાગ ૧, ૨	૦-૧૧
ખિરબલ અને બીજા	૧-૮

સ્ત્રીઉપયોગી ગ્રંથો

ભારતની દેવીઓ-ત્રણ ગ્રંથમાં	૯-૦
દયાળુમાતા ને સદગુણીપુત્રી	૦-૮
દ્વંકી વાર્તાઓ-ભાગ ૧ લો	૨-૮
દ્વંકી વાર્તાઓ-ભાગ ૨ જો	૨-૮
” -ભાગ ૫ મો	૨-૮
” -ભાગ ૬ થો	૨-૮

સાચું સ્વર્ગ, સ્વર્ગનું વિમાન, કૂંચી, પ્રકાશ, જિંદગી ખજા- નો, આનંદ, સીડી, સડક, સંસારમાં સ્વર્ગ-૧૦ પુસ્તકો	૨૦-૦
--	------

પરમહંસ શ્રીરામકૃષ્ણ-ચિત્ર	૦-૨
શ્રીચૈતન્ય મહાપ્રભુનું	ચિત્ર ૦-૨
સંકીર્તન-(ત્રિરંગી)	
જ્ઞાનપટ ને સોપાનપટ	૦-૧

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય } ભદ્ર પાસે અમદાવાદ ને
કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ-૨

મી રાં

કૃષ્ણકીર્તનનાં પદો

૧

રાગ-પ્રભાત

મુજ અખળાને મોટી મિરાત બાઈ, શામળો ધરેણું મારે સાયું રે. ટેક.
વાળી ઘડાવું વિકલવર કેરી, હાર હરિનો મારે હૈયે રે;
ચિત્તમાળા ચતુરભુજ ચૂડલો, શીદ સોની ઘેર જઈયે રે? મુજ૦
ઝાંઝરિયાં જગજીવનકેરાં, કૃષ્ણજી કલ્લાં ને કાંબી રે;
નિંછુવા ધૂધરા રામનારાયણના, અણુવટ^૧ અંતરજમી રે. મુજ૦
પેટી ઘડાવું પુરુષોત્તમ કેરી, ત્રિકમ નામનું તાણું રે;
ફૂંચી કરાવું કરુણાનંદ કેરી, તેમાં ધરેણું મારું ધાલું રે. મુજ૦
સાસરવાસો સજીને બેઠી, હવે નથી કાંઈ કાયું રે;
મીરાંબાઈ કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, હરિને ચરણે જાયું રે. મુજ૦

૨

બોલ મા બોલ મા બોલ મા રે, રાધાકૃષ્ણ વિના બીજું બોલ મા. ટેક.
સાકર શેલડીનો સ્વાદ તજીને, કડવો તે લીમડો ઘોળ મા રે. રાધા૦
ચાંદાસૂરજનું તેજ તજીને, આગિયા સંગાથે પ્રીત જોડ મા રે. રાધા૦
હીરા રે માણેક ઝવેર તજીને, કથીર સંગાથે મણિ તોળ મા રે. રાધા૦
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરનાગર, શરીર આધ્યું સમતોલમાં^૨ રે. રાધા૦

૧ સ્ત્રીઓના પગના અંગૂઠાનું ધરેણું. ૨ બારોબાર, સારોસાટ.

મી. ૧

૩

પ્રેમની પ્રેમની પ્રેમની રે, મને લાગી કટારી પ્રેમની. ટેક.
જળ જમુનાનાં ભરવા ગયાં'તાં, હતી ગાગર માથે હેમની રે. મને૦
કાચે તે તાંતણે હરિજીએ ખાંધી, જમ ખેંચે તેમ તેમની રે. મને૦
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, શામળી સૂરત^૧ શુભ એમની રે. મને૦

૪

લેહ લાગી મને તારી, અલ્યા જી લેહ લાગી મને તારી. ટેક.
કામકાજ મૂક્યું ને ધામ જ મૂક્યું, મનમાં ચાહું છું મોરારિ.^૨ અલ્યા૦
ખભે છે કામળીને હાથમાં છે વાંસળી, ગોડુળમાં ગાયો ચારી. અલ્યા૦
સોળસહસ્ર ગોપીઓને તમે વરિયા, તોય તમે ખાળપ્રહ્લચારી. અલ્યા૦
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, ચરણકમળ ખલિહારી. અલ્યા૦

૫

હારે કાઈ માધવ દયો, માધવ દયો, વેચંતી વ્રજનારી રે. હારે૦
માધવને મટુટીમાં ઘાલી, ગોપી લટકે લટકે ચાલી રે. હારે૦
હારે ગોપી ઘેલું શું બોલતી જય, મટુટીમાં ન સમાય રે. હારે૦
નવ માનો તો જીવો ઉતારી, માંહી જીવે તો ધુંજબિહારી રે. હારે૦
વૃંદાવનમાં જતા દહાડી, વાલો ગૌ ચારે છે ગિરિધારી રે. હારે૦
ગોપી ચાલી વૃંદાવન વાટે, સૌ વ્રજની ગોપીઓ સાથે રે. હારે૦
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, જનાં ચરણકમળ સુખસાગર રે. હારે૦

૬

રાગ પરજ

ગોવિંદો પ્રાણ અમારો રે, મને જગ લાગ્યો ખારો રે;
મને મારો રામજી ભાવે રે, બીજો મારી નજરે ન આવે રે. ટેક.

૧ ચહેરો, મુખાકૃતિ. ૨ વિષ્ણુ.

મીરાંબાઈના મહેલમાં રે, હરિસંતનનો વાસ;
 કપટીથી હરિ દૂર વસે, મારા સંતનકેરી પાસ. ગોવિંદો
 રાણાજી કાગળ મોકલે રે, દો રાણી મીરાંને હાથ;
 સાધુની સંગત છોડી દો, તમે વસોને અમારે સાથ. ગોવિંદો
 મીરાંબાઈ કાગળ મોકલે રે, દેજે રાણાજીને હાથ;
 રાજપાટ તમે છોડી રાણાજી, વસો સાધુને સાથ. ગોવિંદો
 વિષનો પ્યાલો રાણે મોકલ્યો રે, દેજે મીરાંને હાથ;
 અમૃત જાણી મીરાં પી ગયાં, જને સહાય શ્રી વિશ્વનો નાથ. ગોવિંદો
 સાંઢવાળા સાંઢ શણગારજે રે, જવું સો સો રે કાશ.
 રાણાજીના દેશમાં મારે જળ રે પીવાનો દોષ ગોવિંદો
 ડાળો મેલ્યો મેવાડ રે, મીરાં ગઈ પશ્ચિમમાંય;
 સરવ છોડીને મીરાં નીસર્યાં, જનું માયામાં મનડું ન કાંય. ગોવિંદો
 સાસુ અમારી સુષુમણા રે, સસરો પ્રેમ-સંતોષ;
 જોડ જગજીવન જગતમાં મારો, નાવલિયો નિર્દોષ. ગોવિંદો
 ચૂંદડી ઓઢું ત્યારે રંગ ચૂવે રે, રંગબેરંગી હોય;
 ઓઢું હું કાળો કામળો, દુજે દાગ ન લાગે કોય. ગોવિંદો
 મીરાં હરિની લાડણી રે, રહેતી સંત હજાર;
 સાધુ સંઘાતે સ્નેહ ઘણો, પેલા કપટીથી દિલ દૂર. ગોવિંદો

૭

પ્રીત પૂરવનીને શું કરું? ઓ રાણાજી, મારી પ્રીત પૂરવનીને શું કરું?
 હો મેવાડા રાણા, મનડું લોભાણું તેને શું કરું? ઓ રાણાજી
 રામજી ભજું તો મારું હૈયું ઠંડું થાય;
 ભોજનિયાં ન લાવે, નયને નિંદલડી ન આય. ઓ રાણાજી
 કંઠે માળા દોવડી, મારે શીળવરત શણગાર;
 કેમ કરી વીસરું રામને, મારા ભવભવનો ભરથાર. ઓ રાણાજી

પેઢિઆ ખાસક^૧ લેજિયા ને દિયા મીરાંને હાથ;
 હાર ગળામાં નાખિયો ને મેહેલ લયો ઉજસ. ઓ રાણાજી૦
 વિખના પ્યાલા લેજિયા ને દો મીરાંને હાથ;
 કરી ચરણામૃત પી ગયાં, મારા રામતણે વિશ્વાસ. ઓ રાણાજી૦
 વિખના પ્યાલા પી ગયાં ને લજન કરે રાઠોડ;
 તારી મારી નહિ મરું, મને રાખણવાળો ઓર. ઓ રાણાજી૦
 રાઠોડાંની દીકરી ને, સીસોદાંને સાથ;
 લઈ જતી વૈકુંઠડે, મારી પ્રથમ ન માની ખાત. ઓ રાણાજી૦
 મીરાં દાસી રામકી ને રામ ગરીબનિવાજ;
 મીરાંછીલજ્યા રાખજો, મારી ખાંહે પ્રહાની લાજ. ઓ રાણાજી૦

૮

રાગ-માઠ

ખંસીવાલા આજો મોરા દેશ;
 આજો મોરા દેશ, હો ખંસીવાલા, આજો મોરા દેશ;
 તોરી સામળી સૂરત હદ વેશ, ખંસીવાલા આજો મોરા દેશ..... ટેક.
 આવન આવન કેહ ગયે, કર ગયે કોલ અનેક;
 ગણતાં ગણતાં ધસ ગઈ જીભા, હારી આંગળીઓની રેખ. ખંસી૦
 એક બન ઢૂંઢી સકલ બન ઢૂંઢી, ઢૂંઢો સારો દેશ;
 તોરે કારણ જોગન હોઉંગી, કરંગી ભગવો વેશ. ખંસી૦
 કાગદ નાહિ મારે સાહી નાહિ, કલમ નહિ લવલેશ;
 પંખીનું પરમેશ નહિ, શ્રીન સંગ લખું સંદેશ. ખંસી૦
 મોર મુગટ શીર છત્ર ખિરાજ, ધુધરવાળા કેશ.
 મીરાં કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ, આવોની એણે વેશ. ખંસી૦

૯

રામ સીતાપતિ તારી લેહ લાગી, હો તમને ભજ્યથી મારી ભીડ લાગી. રામઁ
ધરનો તે ધંધો મને નથી ગમતો, સાધુ સંગાથે મારી પ્રીત બાંધી. રામઁ
કામકાજ છોડ્યાં મેં તો લોકલાજ મેલી, પ્રેમ મગનમાં હું રાજી. રામઁ
અજ્ઞાનની ડાટડીમાં ઝંધ ધણી આવે, પ્રેમ પ્રકાશમાં હું બગી. રામઁ
દુરિજન લોક મારી નિંદા કરે છે, વા'લા લાગે છે મને વેરાગી. રામઁ
નાચીકૂદીને મેં તો ભક્તિ ન કીધી, લોકની લાજ મેં બહુ રાખી. રામઁ
ધ્રુવજીને લાગી પ્રહ્લાદજીને લાગી, દ્રૌપદીની સભામાં ભીડ લાગી. રામઁ
બાઈ મીરાં કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ, જનમોજનમની હું ત્યાગી. રામઁ

૧૦

વાગે છે રે વાગે છે, વૃંદાવન મોરલી વાગે છે, તેનો શબ્દ ગગનમાં ગાજે છે. ટેક.
વૃંદા તે વનને મારગ બતાં વા'લો દાણુ^૧ દધિનાં માગે છે. વૃંં
વૃંદા તે વનમાં રાસ રચ્યો છે, વા'લો રાસમંડળમાં બિરાજે છે. વૃંં
પીળાં પીતાંબર જરકસી^૨ જમા, વા'લાને પીળો તે પટકો^૩ બિરાજે છે. વૃંં
કાને તે કુંડળ મુસ્તકે મુગટ, હારે વા'લા મુખ પર મોરલી બિરાજે છે. વૃંં
વૃંદા તે વનની કુંજગલનમાં, વા'લો થનક થૈ થૈ નાચે છે. વૃંં
બાઈ મીરાં કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ, વા'લા દર્શનથી દુઃખડાં ભાગે છે. વૃંં

૧૧

નંદલાલ નહિ રે આવું મજ ઘેર કામ છે,
તુલસીની માળામાં શ્યામ છે; વા'લા. નંદલાલઁ
વૃંદા તે વનને મારગ બતાં,
રાધા ગોરીને કાન શ્યામ છે; વા'લા. નંદલાલઁ
વૃંદા તે વનમાં રાસ રચ્યો છે,
સહસ્ર ગોપી ને એક કહાન છે; વા'લા. નંદલાલઁ

૧ જકાત. ૨ કસબના ભરતવાળા. ૩ લૂગડાનો ટૂંકો કંકડો.

વૃંદા તે વનને મારગ જતાં,
 દાણ આપ્યાની ઘણી હામ છે; વા'લા. નંદલાલ
 વૃંદા તે વનની કુંજ ગલીમાં,
 ઘેર ઘેર ગોપીઓનાં હામ છે; વા'લા નંદલાલ
 આણી તીરે ગંગા વા'લા પેલી તીરે જુમના,
 વચમાં ગોકળિયું ગામ છે; વા'લા. નંદલાલ
 ગામનાં વલોણાં મારે મહીનાં વલોણાં,
 મહીડાં ધૂમ્યાની ઘણી હામ છે; વા'લા. નંદલાલ
 બાઈ મીરાં કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ,
 ચરણનમેં સુખ શ્યામ છે; વા'લા નંદલાલ

૧૨

રામનામ સાકર કટકા, હારે મુખ આવે અમી રસ ઘટકા;
 હારે જને રામ લજન પ્રીત થોડી, તેની જીલલડી દ્યોને તોડી.
 હારે જણે રામતણા ગુણ ગાયા, તેણે જમના માર ન ખાયા;
 હારે ગુણ ગાય છે મીરાંબાઈ, તમે હરિ ચરણે જાઓ ધાઈ.

૧૩

રામ રમકડું જડિયું રે, રાણાજી, મને રામ રમકડું જડિયું. ટેક.
 રુમઝુમ કરતું મારે મંદિરે પધાર્યું,
 નહિ કાઢને હાથે ધડિયું રે. રાણાજી
 મોટા મોટા મુનિજન મથી મથી થાક્યા,
 કાઢએક વિરલાને હાથે યડિયું રે. રાણાજી
 સુન શિખરના રે ઘાટથી ઉપર,
 અગમ અગોચર નામ પડિયું રે. રાણાજી
 બાઈ મીરાં કે પ્રભુ ગિરધર નાગર,
 મારું મન શામળિયાયું જડિયું રે. રાણાજી

૧૪

ધ્યાન ધણી કેરું ધરવું રે, બીજું મારે શું કરવું?
 શું કરવું રે સુંદરશ્યામ, બીજને મારે શું કરવું? ટેક.
 નિત્ય ઊઠીને અમે નાહીએ ને ધોઈએ રે,
 ધ્યાન ધણીતણું ધરીએ રે. બીજું
 સંસારસાગર મહાજળ ભરિયો રે વા'લા,
 તારા ભરુંસે અમે તરીએ રે. બીજું
 સાધુજનને ભોજન જમાડીએ વા'લા,
 જૂઠું વધે તે અમે જમીએ રે. બીજું
 વૃંદા તે વનમાં રાસ રચ્યો રે વા'લા,
 રાસમંડળમાં તો અમે રમીએ રે. બીજું
 હીર ને ચીર મને કામ ન આવે વા'લા,
 ભગવાં પહેરીને અમે ભમીએ રે. બીજું
 બાઈ મીરાં કે પ્રભુ ગિરધર નાગર,
 ચરણકમળમાં ચિત્ત ધરીએ રે. બીજું

૧૫

દવ તો લાગેલ ડુંગરમેં, કહોને ઝોધાજી હવે કેમ કરીએ;
 કેમ તે કરીએ, અમે કેમ કરીએ, દવ તો લાગેલ ડુંગરમેં. ટેક.
 હાલવા જઈએ તો વહાલા હાલી ન શકીએ,
 બેસી રહીએ તો અમે બળી મરીએ રે. કહોને
 આરે વરતીએ નથી ઠેકાણું રે વહાલા હેરી,
 પર વરતીની પાંખે અમે ફરીએ રે. કહોને
 સંસારસાગર મહાજળ ભરિયો વહાલા હેરી,
 બાંહેડી ઝાલો નીકર ખૂડી મરીએ રે. કહોને

બાઈ મીરાં કે પ્રભુ ગિરધર નાગર,
ગુરુજી તારે તો અમે તરીએ રે. કહોને૦

૧૬

જ્ઞાનકટારી મારી, અમને પ્રેમકટારી મારી. ટેક.
મારે આંગણે રે રામજી તપસીઆ તાપે રે,
કાને કુંડળ જટાધારી રે; રાણાજી, અમને જ્ઞાન૦^૧
મકનોસો હાથી રામજી, લાલ અંબાડીરે, અંકુશ દઈ દઈ હારી રે; રાણાજી.
ખારા સમુદ્રમાં અમૃતનું વહેળિયું રે, એવી છે ભક્તિ અમારી રે; રાણાજી.
બાઈ મીરાં કે પ્રભુ ગિરધર નાગર, ચરણુકમળ ખલિહારી રે; રાણાજી.

૧૭

તમે બાણી દ્યો સમુદ્ર સરીખા,
મારા વીરા રે, આ દિલ તો ખોલીને દીવો કરો રે, હોજી. ટેક.
આ રે કાયામાં છે વાડીઆ રે હોજી,
માંહે મોર કરે છે ઝીંગોરા રે. મારા૦
આ રે કાયામાં છે સરોવર રે હોજી,
માંહે હંસ તો કરે છે કલ્લોલા રે. મારા૦
આ રે કાયામાં છે હાટડાં રે હોજી,
તમે વણુજવેપાર કરોને અપરંપારા રે. મારા૦
બાઈ મીરાં કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ હોજી,
દેજો અમને સંતચરણે વાસેરા રે. મારા૦

૧૮

ચરણુજમહિમા મેં જની. ટેક.
ચેહી ચરણસેં ગંગા પ્રકટી, ભગીરથ કુલ તારી. ચરણુ૦

૧ અહીં ખરું જોતાં પ્રેમ જોઈએ, પણ મૂળ પ્રતમાં જ્ઞાન હોવાથી તે રહેવા દીધું છે.

યેહી ચરણસેં વિપ્ર સુદામા, હરિ કંચન ધામ દીની. ચરણ૦
 યેહી ચરણસેં અહલ્યા ઉધારી, ગૌતમકી પટરાની. ચરણ૦
 મીરાં કે પ્રભુ ગિરધર નાગર, યેહી ચરણકમળમેં લપટાની. ચરણ૦

૧૯

રાધા પ્યારે દે ડારોજી, બંસી હમારી; રાધા. ટેક.
 યે બંસીમેં મેરા પ્રાન બસત હે, વો બંસી લેઈ ગઈ ચેરી.^૧ રાધા૦
 ના સોનેકી બંસી ના રૂપેકી, હરે હરે બાંસકી પેરી. રાધા૦
 ધટીએક મુખમેં ધટીએક કરમેં, ધટીએક અધર ધરી. રાધા૦
 મીરાં કે પ્રભુ ગિરધર નાગર, ચરણકમળ પર બરોરી. રાધા૦

૨૦

માઈ મોરે નયન બસે રધુબીર. ટેક.
 કર સર ચાપ કુસમ સર લોચન, ઠાડે લયે મન ધીર. માઈ૦
 લલિત લવંગ લતા નાગર લીલા, જબ પેખો તબ રણુબીર. માઈ૦
 મીરાં કે પ્રભુ ગિરધર નાગર, બરસત કાંચન નીર. માઈ૦

૨૧

બાઈ મેંને ગોવિંદ લીન્હો વણુમોલ. ટેક.
 કોઈ કહે હલકા કોઈ કહે ભારે, લિયો તરાજી તોલ. બાઈ૦
 કોઈ કહે સસ્તા, કોઈ કહે મેહેંગા, કોઈ કહે કા'ન અનમોલ. બાઈ૦
 પ્રિંદાબનકી કુંજગલનમેં, લીન્હો બજાકે મેને ઢોલ. બાઈ૦
 મીરાં કે પ્રભુ ગિરધર નાગર, પૂર્વજનમકો દિયો બોલ. બાઈ૦

૨૨

રાગ ઝીઝોટી-પ્રભાત

અબ તો મેરા રામ નામ, દુસરા ન ડોઈ. ટેક.
 માતા છોડી પિતા છોડે છોડે સગા ભાઈ,
 સાધુ સંગ બેઠ બેઠ લોકલાજ બોઈ. અબ૦
 સંત દેખ દોડ આઈ જગત દેખ રોઈ,
 પ્રેમ-આંસુ ડાર ડાર અમરબેલ બોઈ. અબ૦
 મારગમેં તારણ મીલે સંતરામ દોઈ,
 સંત સદા શીશ રખું રામ દહય હોઈ. અબ૦
 અંતમેંસે તંત કાઢ્યો પીછે રહી સોઈ,
 રાણે મેલ્યા બિખકા પ્યાલા, પીબત મસ્ત હોઈ. અબ૦
 અબ તો બાત ફેલ ગઈ, જાણે સખ ડોઈ,
 દાસ મીરાં લાલ ગિરધર, હોની હો સો હોઈ. અબ૦

૨૩

દદ ના જને મેરા ડોઈ રે, મેં તો દદે દીવાની. દદ ના.
 ધાયલશ્રી ગત ધાયલ જને, જ શિર બીતી હોઈ રે. મેં૦
 જલ બિના જસી મંછલી હી તલપે, સો ગત મેરી હોઈ રે. મેં૦
 સૂળી ઉપર સેજ હમારી, તાપર રહેવું સોઈ રે. મેં૦
 મીરાંકો દુઃખ જખ મીટગો, બૈદ શામરો વોહી રે. મેં૦

૨૪

ભજ લોની સંતો, ભજ લોની સાધો;
 રામજ બિના કેસો જીવણ રે, હો જ. ટેક.
 તનનો બનાવું તંબૂરો, જીવનો તાર તણાવું રામ;
 બન બન બાજે ધૂધરા, જીવને લાડ લડાવું રામ. ભજ૦

આંગણે આંણિયારા આટલા (?) મંદિર લીધ્યાં ના દીસે રામ;
 શેર અનાજને સેવતાં, જીવડો જતાં ના હીસે રામ. ભજ૦
 કાયાને આણું આવિયાં, જમ પાછા ના ફરે રામ;
 સાત સાહેલીના ઝૂમખમાં, જીવને આગળ વરાવે રામ. ભજ૦
 તલ તલ દેહ હોમિયાં, જરા આજ્ઞા ન મોડું રામ;
 જીવડો જય તો જવા દેઉં, હરિની ભક્તિ ના છોડું રામ. ભજ૦
 નદી રે કિનારે * * નયણે નીર વહેવડાવું રામ;
 કાયાની કરું વાડી હું, નદી રે કિનારે ચંપો રોપાવું રામ. ભજ૦
 કહાનજીના હાથની રેખા અડે, બિન ચંપે કળીઓ આવે રામ;
 દાસ મીરાંબાઈની વિનતિ, ઠાકાર દાસી તુજ કહાવું રામ. ભજ૦

૨૫

પિયા કારણ રે પીળી ભઈ રે, લોક જણે ઘટરોગ;
 છપછપલાં મેં કંઈ કરું, મોઈ પિયુને મિલન લિયો જોગ રે.
 નાડી વૈધ તેડાવિયા રે, પકડ ધંધોજો મોરી ખાંહ;
 એ રે પીડા પરખે નહિ, મોરે કરક કાળજડાની માંહ રે.
 જાઓ રે વૈધ ઘેર આપને રે, મારું નામ ના લેશ;
 હું રે ધાયલ હરિ નામની રે, માઘ કેડો લેઈ ઓષદ ના દેશ રે.
 અધરસુધા રસગાગરી રે, અધરરસ ગોરસ લેશ;
 બાઈ મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર, ફરીને અમીરસ પીવેશ રે.

૨૬

જને મારા પ્રભુજીની ભક્તિ ના લાવે રે, તેને ઘેર શીદ જઈએ ?
 જને ઘેર સંત પ્રાહુણો^૧ ના આવે રે, તેને ઘેર શીદ જઈએ ? ટેક.
 સસરો અમારો અગ્નિનો ભડકો, સાસુ સદાની સૂળી રે;
 એની પ્રત્યે મારું કાંઈ ના ચાલે રે, એને આંગણીએ નાખું પૂળી રે. તેને૦

જેઠાણી અમારી ભમરાનું જળું, દેરાણી તો દિલમાં દાજી રે;
 નાની નણુંદ તો મેં મચકોડે, તે ભાયગે અમારે કર્મે પાજી રે. તેને૦
 * * * * તે બળતામાં નાંખે છે વારિ રે;
 મારા ઘર પછવાડે સીદ પડી છે, બાઈ તું જીતી ને હું હારી રે. તેને૦
 તેને ખૂણે બેસીને મેં તો ઝીણું કાંત્યું, તે નથી રાખ્યું કાંઈ કાચું રે;
 દાસી મીરાંબાઈ ગિરધર ગુણ ગાવે,
 તારા આંગણિયામાં થેઈ થેઈ નાચું રે. તેને૦

૨૭

આઘ વેરાગણ છું, રાણાજી, મેં આઘ વેરાગણ છું. ટેક.
 મીરાં બાંધે ધૂધરા રે, હાથ લિયે કરતાલ;
 અમે રે ગિરધર આગળ નાચીશું રે, ગુણ ગાઇશું રે ગોપાલ. રાણાજી૦
 વિખના પ્યાલા રાણે મોકલ્યા રે, દીજે મીરાંકે હાથ;
 કર ચર્ણામૃત પી ગયાં રે, અમે રે વાસી શ્રી રઘુનાથ. રાણાજી૦

૨૮

લગ રહેના, લગ રહેના, હરિ ભજનસેં લગ રહેના, લગ રહેના. ટેક.
 સાહેબકા ઘર દૂર હે રે, જેસી લગી ખજૂર;
 ચઢે તે ચાખે પ્રેમરસ, પડે ચકમાચૂર. ભજન૦
 ક્યા બકતરકા પહેરના રે, ક્યા ઢાલોંછી આથ;
 શૂરે પૂરેકા પારખા રે, લઢે ધણીસેં જોર. ભજન૦
 કા'ન કટારી વડી રે, ગુરુ ગોવિંદ તલવાર;
 ધનુષ્યરૂપી ભાલા બાંધે, કબુ ના લાગે હાર. ભજન૦
 હાડ ચામડી દેહ બની રે, નવ નાડી દશ કોર;
 મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર, લગી મર્મકી ચોટ. ભજન૦

૨૯

રાગ-પ્રભાત

જગો રે અલખેલા કા'ના, મોટા મુગટધારી રે;
 સહુ દુનિયા તો સૂતી જગી, પ્રભુ તમારી નિદ્રા ભારી રે. જગો રે૦
 ગોધુળ ગામની ગાયો છૂટી, વણજ કરે વેપારી રે;
 દાતણ કરે તમે આદે દેવા, મુખ ધુઓ મોરારિ રે. જગો રે૦
 ભાતભાતનાં ભોજન નીપાયાં, ભરી સુવર્ણથાળી રે;
 લવંગ સોપારી ને એલચી, પ્રભુ પાનની બીડી વાળી રે. જગો રે૦
 પ્રીત કરી ખાઓ પુરુષોત્તમ, ચવડાવે વ્રજની નારી રે;
 કંસની તમે વંશ કાઢી, માસી પૂતના મારી રે. જગો રે૦
 પાતાળે જઈ કાળીનાગ નાથ્યો, અવળી કરી અસવારી રે;
 મીરાં કે પ્રભુ ગિરધર નાગર, હું છું દાસી તમારી રે. જગો રે૦

૩૦

કઠણ લગનથી પ્રીત રે, હરિ લાગી સોઈ જને. કઠણ૦
 પ્રીત કરી કછુ રીત ના જાણી, છોડ ચલે અધબીચ. હરિ૦
 દુઃખથી વેળા કોઈ કામ ન આવે, સુખકે સખ હૈ મિત.^૧ હરિ૦
 મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર, આખરી જાત આહીર.^૨ હરિ૦

૩૧

કોઈ ના જાણે હરિયા, તારી ગતિ કોઈ ના જાણે હરિયા. ટેક.
 મિટી ખાત મુખ દેખા જસોદા, ચૌદ ભુવન ભરિયા. તારી૦
 પડી પાતાળ કાળી નાગ નાથ્યો, સૂર ને શશી હરિયા. તારી૦
 દૂખત વ્રજ રાખ લિયો હે, કર ગોવર્દન ધરિયા. તારી૦
 મીરાં કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ, શરણે આયે સો તરિયા. તારી૦

૩૨

કાળાનાં કઠણ હેડાં રે ઓધવજી, એવાં કાળાનાં કઠણ હેડાં રે. ટેક.
 દીકુડીનાં ઇંડાં ઉગાર્યાં, મંજરીનાં રાખ્યાં છઈયાં રે. ઓધવજી૦
 ગ્રેહથી ગજરાજ ઉગાર્યો, ગોકુળમાં ચારી ગમ્યાં રે. ઓધવજી૦
 ગોકુળ સઘળું રેલતું રાખ્યું, ગોવર્ધન કર ધરિયા રે. ઓધવજી૦
 મીરાં ગાવે ગિરધરના ગુણ, મેં તો તોરે લાગુ પૈયાં રે. ઓધવજી૦

૩૩

હારે મેં તો શ્રીધી છે ઠાકાર થાળી રે,
 પધારો વનમાળી રે વનમાળી. હારે મેં૦
 પ્રભુ કંગાલ તોરી દાસી, હારે પ્રભુ પ્રેમના છે તમે પ્યાસી;
 દાસીની પૂરજો આશી. પધારો૦
 પ્રભુ સાકર દ્રાક્ષ ખજરી, માંહે નથી બાસૂદી કે પૂરી;
 મારે સામુનણદીની સૂળી. પધારો૦
 પ્રભુ ભાતભાતના લાવું મેવા, તમે પધારો વાસુદેવા;
 મારે ભુવનમાં રજની રહેવા. પધારો૦
 હારે મેં તો તજ છે લોકની શંકા, પ્રીતમકા ધરહે બંકા;
 બાઈ મીરાંએ દીધા ડંકા. પધારો૦

૩૪

માર્યાં રે મોહનાં બાણ, ધુતારે મને માર્યાં મોહનાં બાણ. ટેક૦
 ધુને માર્યાં, પ્રહ્લાદને માર્યાં, તે ઠરી ના બેઠા ઠામ. ધુતારે૦
 શુકદેવને ગર્ભવાસમાં માર્યાં, તે ચારે યુગમાં પરમાણ. ધુતારે૦
 હિરણ્યકશ્યપ મારી વા'લે ઉગાર્યો પ્રહ્લાદ, દૈત્યનો ફેડ્યો છે ઠામ. ધુતારે૦
 સાયરપાજ બાંધી વા'લે સેન ઉતારી, રાવણ હણ્યો એક બાણ. ધુતારે૦
 મીરાં કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ, હમને પાર ઉતારો શ્યામ. ધુતારે૦

૩૫

રાગ મલાર

બોલે ઝીણા મોર, રાધે તારા ડુંગરિયા પર બોલે ઝીણા મોર. રાધે૦
એ મોરહી બોલે બપૈયાહી બોલે, કાચલ કરે કલ શોર. રાધે૦
કાલી બદરિયાં મેં બિજલી ચમકે, મેઘ હુવા ધનધોર. રાધે૦
ઝરમર ઝરમર મેહુલો વરસે, ભીંજે મારા સાલુડાની કોર. રાધે૦
બાઈ મીરાં કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ, પ્રભુજી મારા ચિતડાનો ચોર. રાધે૦

૩૬

મળ્યો જટાધારી, જોગેશ્વર બાવો, મળ્યો રે જટાધારી. ટેક.
હાથમાં ઝારી હું તો બાળકુંવારી વા'લા, દેવળ પૂજવાને ચાલી. જોગેશ્વર૦
સાડી ફાડી મેં કંકની શીધી વા'લા, અંગ પર વિભૂતિ લગાડી. જોગેશ્વર૦
આસન વાળી બાવો મઢીમાં બેઠો વા'લા, ઘેર ઘેર અલખ જગાડી. જોગેશ્વર૦
મીરાં કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ વા'લા, પ્રેમની કટારી મુને મારી. જોગેશ્વર૦

૩૭

નાગર નંદારે મુગટ પર વારી જાઉં, નાગર નંદા. ટેક.
વનસ્પતિમેં તુલસી બીડી હેં, નદિયનમેં બીડી ગંગા. નાગર૦
સખ દેવનમેં શિવજી બડે હેં, તારનમેં બડા ચંદા. નાગર૦
સખ ભક્ત મેં ભરથરી બડે હેં, શરણુ રાખો ગોવિંદા. નાગર૦
મીરાં કે પ્રભુ ગીરધરના ગુણ, ચરણકમળ ચિત્ત ફંદા. નાગર૦

૩૮

રાગ સારંગ

કામ છે, કામ છે, કામ છે, આધા નહિ રે આલું મારે કામ છે;
શામળિયો ભીને વાન છે રે. આધા૦
આણી તીરે ગંગા ને પેલી તીરે જમના,
વચમાં ગોકુળિયું ગામ છે રે. આધા૦

સોનું રૂપું મારે કામ ન આવે,
 તુલસી તિલક પર ધ્યાન છે રે.   આધાં
 આગલી પરસાળે મારો સસરોજી પોઢે,
 પાછલી પરસાળે સુંદરશ્યામ છે રે.   આધાં
 મીરાંબાઈ કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ,
 ચરણકમળમાં મારો વિશ્રામ છે રે.   આધાં

૩૯

રાગ ગુર્જર

લેને તુરી^૧ લકડી રે, લેને તુરી કામલી,
 ગાયો તો ચરાવવા નહિ જઈ માવડલી.   લેનેં
 માખણ તો બલલદ્રને ખાયો,
 હમને પાયો ખાટી હો રે છાશલડી.   લેનેં
 વૃન્દાવનને મારગ જતાં,
 પાઉંમેં^૨ ખૂંચે ઝીણી કાંકલડી.   લેનેં
 મીરાંબાઈ કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ,
 ચરણકમળ ચિત રાખલડી રે.   લેનેં

૪૦

રાગ મારુ

રાખો રે શ્યામ હરિ લજ્જા મોરી, રાખો શ્યામ હરિ.   ટેક.
 ભીમહી બેઠે, અર્જુનહી બેઠે, તેણે મારી ગરજ ન સરી.   લજ્જાં
 દુષ્ટ દુર્યોધન ચીરને ખેંચાવે, સભા બીચ ખડી રે કરી.   લજ્જાં
 ગરુડ ચઢીને ગોવિંદજી રે આવ્યા, ચીરનાં તો વા'ણ ભરી.   લજ્જાં
 બાઈ મીરાં કે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ, ચરણે આવી તો ઊગરી.^૩   લજ્જાં

૧ તારી. ૨ પગમાં. ૩ બચી ગઈ.

૪૧

રાગ કાલિંગડા-દીપચંદી

નહિ રે વિસારું હરિ, અંતરમાંથી નહિ રે.	ધ્રુવ૦
જલ જમુનાનાં પાણી રે જાતાં શિર પર મટથી ધરી.	અંતર૦
આવતાં ને જાતાં મારગ વચ્ચે અમૂલ્ય વસ્તુ જડી.	અંતર૦
આવતાં ને જાતાં વૃન્દા રે વનમાં ચરણ તમારે પડી.	અંતર૦
પીળાં પીતામ્બર જરકશી જામા કેસર આડ કરી.	અંતર૦
મોરમુગટને કાને રે કુંડલ, મુખ પર મોરલી ધરી.	અંતર૦
બાઈ મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધરના ગુણ વિઠ્ઠલવરને વરી.	અંતર૦

પ્રેમ-ભક્તિનાં પદો

૪૨

રાગ ગરબી

હારે ચાલો ડાકારમાં જઈ વસિયે,	
હારે મને લેહ લગાડી રંગરસિયે રે.	ચાલો૦
હારે પ્રભાતના પહોરમાં નોખત વાજ,	
હારે અમે દરશન કરવા જઈયે રે.	ચાલો૦
હારે અટપટી પાવ કેસરિયો વાધો,	
હારે કાને કુંડળ સોઈયે રે.	ચાલો૦
હારે પીળાં પીતાંબર જરકશી જામો,	
હારે મોતનમાળાથી મોહિયે રે.	ચાલો૦
હારે ચંદ્રબદન અણિયાળી આંખો,	
હારે મુખડું સુંદર સોઈયે રે.	ચાલો૦
હારે રુમઝુમ રુમઝુમ નેપૂર બાજ,	
હારે મન મોહ્યું મારું મોરલીએ રે.	ચાલો૦

હારે મીરાંબાઈ કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર,
હારે અંગોઅંગ જઈ મળિયે રે. આલો૦

૪૩

મુખડાની માયા લાગી રે, મોહન પ્યારા,
મુખડાની માયા લાગી રે. ટેક.
મુખડું મેં જોયું તારું, સર્વ જગ થયું ખારું,
મન મારું રહ્યું ન્યારું રે. મોહન પ્યારા૦
સંસારીનું મુખ એવું, ઝાંઝવાના નીર જેવું;
તેને તુચ્છ કરી કરીએ રે. મોહન પ્યારા૦
સંસારીનું મુખ કાચું, પરણીને રંડાવું પાછું;
તેને ઘેર શીદ જઈએ રે. મોહન પ્યારા૦
પરણું તો પ્રીતમ પ્યારો, અખંડ સૌભાગ્ય મારો;
રાંડવાનો ભે^૧ ટાળ્યો રે. મોહન પ્યારા૦
મીરાંબાઈ બલિહારી, આશા મને એક તારી;
હવે હું તો બડભાગી^૨ રે; મોહન પ્યારા૦

૪૪

અજ મારે સાધુ જનનો સંગ રે રાણા, મારાં ભાગ્ય ભળ્યાં રે. આજ૦
સાધુ જનનો સંગ જો કરીએ પિયાજી, ચડે તે ચોગણો રંગ રે. મારાં૦
સાકુટ^૩ જનનો સંગ ન કરીએ પિયાજી, પાડે ભજનમાં ભંગ રે. મારાં૦
અડસઠ તિરથ સંતોને ચરણે પિયાજી, કોટિ કાશી ને કોટિ ગંગ રે. મારાં૦
નિંદા કરશે તે તો નર્કકુંડમાં જશે પિયાજી, થશે આંધળા અપંગ રે. મારાં૦
મીરાં કહે ગિરિધરના ગુણ ગાયો પિયાજી, સંતોની રજમાં શીર સંગ રે. મારાં૦

૧ ભય. ૨ મહાભાગ્યવાન. ૩ કુટ, હલકા.

પ્રાર્થનાનાં પદો

૪૫

રાગ શ્યામ કલ્યાણ—તાલ રૂપક

હરિ તુમ હરો જનથી ભીર,
 દ્રૌપદીથી લાજ રાખી તુમ બઢાયો ચીર.
 ભગત કારણ રૂપ નરહરિ, ધર્યો આપ શરીર,
 હિરણ્યકશ્યપ માર લીન્હોં ધર્યો નાંહિન ધીર.
 બૂડતે ગજરાજ રાખ્યો કિયો બાહર નીર,
 દાસી મીરાં લાલ ગિરધર દુઃખ જહાં તહાં પીર.

૪૬

રાગ દરબારી—તાલ ત્રિતાલ

તુમ સુણો દયાલ મહારી^૧ ચરણ,
 ભવસાગરમેં બહી જત હૂં કાઢો તો થારી^૨ મરણ;
 ઈણ સંસાર સગો નહિ કોઈ સાંચા સગા રધુબરણ.
 માતપિતા ઐ કુટુમ કબીલો સખ મતલબકે ગરણ,
 મીરાથી પ્રભુ ચરણ સુણ લો ચરણ લગાવો થારી મરણ.

૪૭

રાગ પીલૂ—તાલ કહરવા

હમને સુણી છે હરિ અધમ ઉધારણ, અધમ ઉધારણ સખ જગ તારણ. ૧૦
 ગજથી^૩ ચરજ ગરજ ઊઠ ધ્યાયો, સંકટ પડ્યો તવ કષ્ટનિવારણ.
 દ્રુપદસુતાકો ચીર બધાયો,^૪ દુસાશનકો માન પદ મારણ,
 પ્રહ્લાદકી પરતિગ્યા^૫ રાખી, હરણાકુસ^૬ નખ ઉદ્ર^૭ બિદારણ.^૮

૧ મારી. ૨ તારી. ૩ હાથીની. ૪ વધાર્યાં, પૂર્યાં. ૫ પ્રતિજ્ઞા.

૬ હિરણ્યકશિપુ. ૭ પેટ, ઉદર. ૮ ચીરી નાખનાર.

રિખિપતની^૧ પર કિરપા કિન્હીં, વિપ્ર સુદામાથી બિપતિ બિહારણ,
મીરાં કે પ્રભુ મોં^૨ બંદી^૩ પર, એતિ અવેરિ^૪ ભઈ કિણુ^૫ કારણ.

૪૮

રાગ બિહાગ—તાલ દીપચન્દી

સ્થામ મોરી બાંહડલી^૬ જી ગહો,
યા ભવસાગર મંઝદારમે^૭ થે હી નિભાવણુ^૮ હો,
અહાંમે^૯ ઔગણુ^{૧૦} ઘણા છે હો પ્રભુજી થે હી સહો તો સહો.
મીરાં કે પ્રભુ હરિ અવિનાસી લાજ બિરદશી^{૧૧} બહો.

૪૯

રાગ સારંગ—તાલ કહરવા

મૈં તો તેરી શરણ પરી રે, રામા જ્યુંં જાણે જ્યુંં તાર,
અડસઠ તીરથ ભ્રમ ભ્રમ આયો, મન નહિ માની હાર.
યા જગમેં કોઈ નહિ અપાણા સુણિયો^{૧૨} શ્રવણ મુરાર;
મીરાં દાસી રામ ભરોસે જમકા કુંદ નિવાર.

૫૦

રાગ ધ્રુવ પીઠુ—તાલ કહરવા

હરિ બિન ફૂણ ગતિ મેરી,
તુમ મેરે પ્રતિપાલ કહિયે મૈં રાવરી^{૧૩} ચેરી.
આદિ અંત નિજ નાંવ તેરો હિયામેં ફેરી,
બેર બેર પુકાર કહું પ્રભુ આરતિ હૈ તેરી.

૧ ઋષિપતની. ૨ મુજ. ૩ દાસી. ૪ વાર. ૫ શા. ૬ ભુગ્ન, હાથ. ૭ નદી.
વચ્ચેના પ્રવાહમાં. ૮ નિભાવનાર. ૯ મારામાં. ૧૦ અવગુણ. ૧૧ ટેકની.
૧૨ સાંભળો. ૧૩ આપની.

યૌ સંસાર બિકાર સાગર બિચમેં ઘેરી;
નાવ ફાટી પ્રભુ પાળ બાંધો ખૂડત હૈ બેરી.
બિરહણિ પિવડી^૧ બાટ જોવૈ રાખલ્યો^૨ નેરી;
દાસી મીરાં રામ રટત હૈ મૈં શરણુ હૂં તેરી.

૫૧

રાગ ભૈરવી—તાલ કહરવા

અખ મૈં શરણુ તિહારી^૩ જી, મોહિં^૪ રાખૌ કૃપાનિધાન. ૧૬૩.
અજમીલ અપરાધી તારે, તારે નીચ સદાન;
જળ દૂખત ગજરાજ ઉબારે,^૫ ગણિકા ચઢી બિમાન.
ઔર અધમ તારે બહુતેરે,^૬ લાખત સંત સુખન;
કુખજ નીચ બીલણી તારી, જાણૈ સકલ જહાન.^૭
કહું લગ કહું ગિણત નહિ આવૈ, થકિ રહે બેઢ પુરાન;
મીરા દાસી શરણુ તિહારી, સુનિયે દોનોં કાન.

૫૨

રાગ પહાડી—તાલ કહરવા

પ્રભુજી મૈં અરજ કરું છું મેરો બેડો લગાજ્યો પાર.
ઈત લવમેં મૈં દુઃખ બહુ પાયો સંસા—સોગ—નિવાર.^૮
અષ્ટ કરમડી તલખ લગી હૈ દૂર કરો દુઃખ—ભાર.
યોં સંસાર સખ બહો જત હૈ લખ ચૌરાસી રી ધાર,
મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર, આવાગમન નિવાર.

૧ ઈશ્વરની. ૨ આપની પાસે રાખી લો. ૩ તમારે. ૪ મને. ૫ બચાવી લીધો. ૬ ઘણા પ્રકારના. ૭ દુનિયા. ૮ સંશય—શોકને દૂર કરનાર.

૫૩

રાગ પ્રભાતી-તાલ ચર્યારી

થે તો પલક ઉઘાડો દીનાનાથ, મૈં હાજિર-નાજિર કદકી^૧ ખડી. ટેક.
 સાજનિયાં^૨ દુસમણ હોય બૈઝ્યા, સખને લગું કડી;^૩
 તુમ ખિન સાજનકોઈ નહિ હૈ, ટિગી નાવ મેરી સમંદ અડી.
 દિન નહિ ચૈન રૈણુ^૪ નહિ નિંદરા, સૂખું ખડી ખડી;
 ખાણુ ખિરહકા લગ્યા હિયેમેં, બૂલું ન એક ધડી,
 પત્યરશ્રી તો અહિલ્યા તારી, ખનકે ખીચ પડી;
 કહા બોઝ મીરાંમેં કહિયે, સૌ પર એક ધડી.

૫૪

રાગ સહાના-તાલ ચર્યારી

મીરાંકો પ્રભુ સાંચી દાસી બનાવ્યો, ઝૂકે ધધોસે મેરા ફંદા છુટાવ્યો.
 લૂટે હી લેત વિવેકકા ડેરા, બુધિ બલ યદપિ કરું બહુતેરા.
 હાય! હાય! નહિ કછુ બસ મેરા, મરત હું ખિબસ પ્રભુ ધાવ્યો સવેરા.^૧
 ધર્મ-ઉપદેસ નિતપ્રતિ સુનતી હું, મન કુચાલસે બી ડરતી હું.
 સદા સાધુસેવા કરતી હું, સુમિરણુ ધ્યાનમેં ચિત ધરતી હું.
 ભક્તિમારગ દાસીકો દિખલાવ્યો, મીરાંકો પ્રભુ સાંચી દાસી બનાવ્યો.

૫૫

રાગ સારંગ-તાલ તિતાલા

સુણુ લીજે ખિનતી મોરી, મૈં સરણુ ગહી પ્રભુ તોરી.
 તુમ (તો) પતિત અનેક ઉધારે, ભવસાગરસે તારે.
 મૈં સખકા તો નામ ન બનૂં, કોઈ કોઈ નામ ઉચારે.
 અમ્બરીષ સુદામા નામા, તુમ પહુંચાયે નિજ ધામા,

૧ ક્યારતી. ૨ સ્વજનો, સગાં. ૩ આકરી. ૪ રાત્રિ. ૫ જલદી.

ધ્રુવ જો પાંચ વર્ષકે બાલક; તુમ દરસે દિયે ધનસ્યામા.
ધના ભક્તકા ખેત જમાયા, કખીરાકા ખેલ ચરાયા.
સખરીકા જહા ફેલ ખાયા, તુમ કાજ કિયે મન ભાયા.
સદના ઔર સેના નાઇ, હો તુમ શીન્હા અપનાઇ.
કરમાકી ખીચડી ખાઈ, તુમ ગણિકા પાર લગાઇ.
મીરા પ્રભુ તુમરે રંગ રાતી, યા જનત સખ દુનિયાઈ.

૫૬

રાગ આસાવરી-તાલ તિતાલા

ખ્યારે દરસન દીજ્યો આય, તુમ ખિન રહ્યો ન જાય.
જળ ખિન કમલ ચંદ્ર ખિન રજની, ઐસે તુમ દેખ્યાં ખિન સજની.^૧
આકુળ વ્યાકુળ ફિરં રૈન દિન; ખિરહ કલેજે ખાય.
દિવસ ન ભૂખ નીંદ નહિં રૈના, મુખસૂં કથત ન આવૈ ખૈના.^૨
કહા કહૂં કછુ કહત ન આવૈ, મિલકર તપત બુઝાય.
ક્યૂં તરસાવો અંતરજમી, આય મિલો કિરપાકર સ્વામી.
મીરા દાસી જનમ જનમશી, પડી તુમહારે પાય.

૫૭

રાગ રામકલી-તાલ તિતાલા

અખ તો નિભાયાં સરેગી, ખાંહ ગહેછી લાજ.
સમરથ સરણુ તુમહારી સઘ્યાં, સરખ સુધારણુ કાજ.
ભવસાગર સંસાર અપરબલ, જમેં તુમ હો ઝયાજ!^૩
નિરધારાં આધાર જગત-ગુરુ, તુમ ખિન હોય અકાજ.
જુગ જુગ ભીર હરી ભગતનકી, દીની મોક્ષ સમાજ.
મીરા સરણુ ગહી ચરણનશી, લાજ રખો મહારાજ.

૧ સખી. ૨ વચન, વેણુ. ૩ જહાજ, વહાણુ.

૫૮

રાગ સૂહા-તાલ કહરવા

સ્વામી સખ સંસારકે હો સાંચે શ્રીભગવાન.
 સ્થાવર જંગમ પાવક પાણી ધરતી બીજ સમાન,
 સખમેં મહિમા થાંરી દેખી કુદરતકે કરખાન.
 વિપ્ર સુદામોકો દાળદ^૧ ખોયો ખાલેછી પહચાન,
 દો મુઠી તંદુલકી ચાખી દીનહોં દ્રવ્ય મહાન.
 ભારતમેં અર્જુનકે આગે આપ લયા રથવાન,
 અર્જુન કુળકો લોગ નિહાર્યા છુટ ગયા તીર કમાન.
 ના કોઈ મારે ના કોઈ મરતો, તેરો ચો અગ્યાન,
 ચેતન જીવ તો અજર અમર હૈ, ચો ગીતારો ગ્યાન.
 મેરેપર પ્રભુ કિરપા કીઝૈ, બાંદી અપણી જન,
 મીરાકે પ્રભુ ગિરધર નાગર ચરાણુ-કંવલમેં ધ્યાન.

પ્રભુવિરહનાં પદો

૫૯

રાગ જોગિયા-તાલ દિપચંદી

હે રી મૈં તો દરદ દીવાની, મેરો દરદ ન જાણૈ કોય,
 ધાયલશ્રી ગતિ ધાયલ જાણૈ, જો કોઈ ધાયલ હોય;
 જોહરીશ્રી^૨ ગતિ જોહરી જાણૈ, શ્રી જિન જોહર^૩ હોય.
 સૂલી ઉપર સેજ હમારી, સોવણ કિસ બિધ હોય;
 ગગનમંડલ પર સેજ પિયાકી, કિસ બિધ મિલણા હોય.
 દરદકી મારી બન-બન ડોલૂં બૈદ મિલ્યા નહિ કોય;
 મીરાકી પ્રભુ પીર^૪ મિટેગી, જખ બૈદ સાંવળિયા હોય.

૧ દરિદ્રતા. ૨ જોહર કરનારની. ૩ અલ્પિદાન. ૪ પીડા.

૬૦

રાગ માંડ-તાલ કહરવા

નાતો નામકો જ મહાસૂં, તનક ન તોડ્યો જય;
પાનાં જ્યૂં પીળી પડી રે, લોગ કહેં પિંડ રોગ;
છાને લાંબણ મહેં ક્રિયા રે, રામ મિલણકે જોગ.
બાબળ^૧ વૈદ બુલાધયા રે, પકડ દિખાધ મહારી બાંહ;
મૂરખ વૈદ મરમ નહિ જણે, કસક^૨ કળેજે માંહ.
જ વૈદાં ઘર આપણે રે, મહારો નાંવ ન લેય;
મેં તો દાઝી બિરહથી રે, તૂં કાહેફં દાડ^૩ દેય.
માંસ ગળ ગળ છીજિયા^૪ રે, કરક રહ્યા ગળ આહિ;
આંગળિયાં રી મૂદડી, (મહારે) આવણ લાગી બાંહી.
રહ રહ પાપી પપીહડા રે, પિવકો નામ ન લેય;
જે કોઈ બિરહણુ સામહલે તો, પિવ કારણુ જીવ દેય.
ખિણ મંદિર ખિણુ આંગણે રે, ખિણુ-ખિણુ ઠાઠી હોય;
વાયલ જ્યું ઘમું ખડી, (મહારી) ખિયા ન ખૂઝે કાય.
કાદ કલેજે મેં ધરું રે, કાગા તૂ લે જય;
જ્યાં દેસાં મહારો પિવ ખસે રે, વે દેખે તૂ ખાય.
મહારે નાતો નાંવકો રે, ઔર ન નાતો કાય;
મીરા વ્યાકુલ બિરહણી રે, (હરિ) દરસણુ દીજે મોય.

૬૧

રાગ પહાડી-તાલ કહરવા

ઘડી એક નહિ આવડે, તુમ દરસણુ બિન મોય,
તુમ હો મેરે પ્રાણજી, કાસૂં જીવણુ હોય.

૧ પિતા. ૨ પીડા. ૩ દવા. ૪ ઘટી ગયું.

ધાન ન ભાવૈ નીંદ ન આવૈ, બિરહ સતાવૈ મોય,
 ધાયલ-સી ધૂમત ફિરં રે, મેરો દરદ ન જાણૈ કાય.
 દિવસ તો ખાય ગમાઈયો રે, રૈણુ ગમાઈ સોય,
 પ્રાણુ ગમાયા ઝૂરતાં રે, નૈન ગમાયા રોય.
 જો મૈં ઐસી જાણુતી રે, પ્રીતિ કિયાં દુઃખ હોય,
 નગર ઢંઢારા^૧ ફેરતી રે, પ્રીતિ કરો મત કોય.
 પંથ નિહારું ડગર^૨ બહારું, જાણી મારગ જોય,
 મીરાંકે પ્રભુ કંપ રે મિલોગે, તુમ મિલિયાં સુખ હોય.

૬૨

રાગ પીલૂ-તાલ કહરવા

શ્યામસુંદરપર વાર, જીવડો મૈં વાર ડારુંગી, હાં. ટેક.
 તેરે કારણુ જોગ ધારણા, લોકલાજ કુળ ડાર,
 તુમ દેખ્યાં બિન કલ ન પડત હૈ, નૈન ચલત દોહ બાર.
 કહા કરું કિત જાઉં મોરી સજની; કહન બિરહકી ધાર,
 મીરાં કહે પ્રભુ કંપ રે મિલોગે, તુમ ચરણા આધાર.

૬૩

રાગ દરબારી કાન્હરા-તાલ તિતાલા

પિય બિન સૂનો છે જી મહારો દેશ,
 ઐસો હૈ કોઈ પિવડું મિલાવૈ, તન મન કરું સખ પેસ;^૩
 તેરે કારણુ બન બન ડોલું, કર જોગણુકો લેસ.
 અવધિ બદીતી^૪ અજહું ન આયે, પંડર હો ગયા કેસ;
 મીરાં કે પ્રભુ કંપ રે મિલોગે, તજ દિયો નગર નરેસ.

૧ ઢંઢેરો. ૨ રસ્તામાં ઝાડુ લગાવું. ૩ સમર્પણુ. ૪ વીતી ગઈ.

૬૪

રાગ—સૂરદાસા મલાર—તાલ તિતાલા (મધ્ય લય)

બરસૈ બદરિયા સાવનકી, સાવનકી મનભાવનશ્રી;
સાવનમેં ઉમંગ્યો^૧ મેરો મનવા, બનક^૨ સુની હરિ આવનશ્રી,
ઉમડ ધુમડ ચહું દિસિસે આયો, દામણ^૩ દમકે ઝર^૪ લાવનશ્રી.^૫
નાની નાની બૂંદન મેહા બરસે, સીતલ પવન સોહાવનશ્રી;
મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર, આનંદ મંગળ ગાવનશ્રી.

૬૫

રાગ રામદાસી મલાર—તાલ તિતાલા

હારી ગયો મનમોહન પાસી,^૧
આંબાશ્રી હાળ ડોયલ ઈક બોલૈ, મેરો મરણ અરુ જગ કેરી હાંસી.
બિરહકી મારી મૈં બન—બન ડોલું, પ્રાન તજૂં કરવત લ્યૂં કાસી;
મીરાંકે પ્રભુ હરિ અખિનાસી, તુમ મેરે હાકુર મૈં તેરી દાસી.

૬૬

રાગ કાલિંગડા—તાલ તિતાલા

સુની હો મૈં હરિ આવનકી અવાજ,
મહલ ચઢ—ચઢ જોગિં મેરી સજની, કળ આવૈ મહારાજ.
દાદર મોર પપઘયા બોલૈ, ડોયલ મધુરે સાજ;
ઉમંગ્યો ઇંદ્ર ચહું દિસિ બરસૈ, દામણિ છોડી લાજ.
ધરતી રૂપ નવા નવા ધરિયા, ઇંદ્ર મિલણકૈ^૧ કાજ;
મીરાંકે પ્રભુ હરિ અખિનાસી, બેગ મિતો સિરરાજ.

૧ ઉમંગમાં આવી ગયો, ઊભરાઈ ગયો. ૨ અવાજ, બણકારા. ૩ વિજળી ચમકે છે. ૪ પ્રવાહ. ૫ સુંદરતાનો. ૬ ફાંસી. ૭ મળવાનો.

૬૭

રાગ ભીમપલાસી-તાલ તિતાલા

ગોવિંદ કબહું મિલૈ પિયા મેરા,
 ચરણ-કંવલકો હંસ-હંસ દેખૂં રાખૂં નૈણાં નેરા;^૧
 નિરખણકું મોહિ ચાવ^૨ ઘણેરો કબ દેખું મુખ તેરા.
 બ્યાકુલ પ્રાણ ધરત નહિં ધીરજ મિલ તૂં મીત સખેરા;^૩
 મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર તાપ તપન બહુતેરા.

૬૮

ધ્રુવ લાવની-તાલ કહરવા

તુમરે કારણ સખ સુખ છોડયા, અખ મોહિ ક્યું તરસાવૌ હૌ;
 બિરહ-બિથા લાગી હર અંતર, સો તુમ આય બુઝાવૌ^૪ હૌ.
 અખ છોડત નહિ બળૌ પ્રભૂજી, હંસકર તુરત બુઝાવૌ^૫ હૌ;
 મીરા દાસી જનમ-જનમકી, અંગસે અંગ લગાવૌ^૬ હૌ.

૬૯

રાગ દેસ-તાલ તિતાલા

લગવનપતિ તુમ ધર આજ્યો હો !
 બિથા^૭ લગી તન મંહિને (મહારી) તપત^૮ બુઝાજ્યો^૯ હો.
 રોવત-રોવત ડોલતા સખ રૈણ બિહાવૌ હો;
 ભૂખ ગદ્ય નિંદરા ગદ્ય પાપી જીવ ન જાવૌ હો.
 દુખિયાંકું સુખિયા કરો મોહિ દરસણ દીજૌ હો;
 મીરા બ્યાકુલ બિરહણી^{૧૦} અખ બિલમ^{૧૧} ન થીજૌ હો.

૧ નજીક. ૨ પ્રેમ. ૩ જલદી. ૪ શાંત કરો. ૫ ખોલાવો. ૬ લગાવો.
 ૭ વ્યથા, પીડા. ૮ અળતરા, વેદના. ૯ બુઝાવળે, શાંત કરળે. ૧૦ વિરહણી,
 વિભ્રાણ. ૧૧ વાર.

૭૦

રાગ બિહારા-તાલ તિતાલા

ઐસી લગન લગાય કહાં (તૂં) જસી;
તુમ દેખે બિન કલ ન પડત હૈ તડક તડક જીવ જસી.
તેરે ખાતિર જોગણ હૂંગી કરવત લૂંગી કાસી;
મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર ચરણકંવલકી દાસી.

૭૧

રાગ કોસી-તાલ તિતાલા

મહારી સુધ^૧ જ્યૂં જનો જ્યૂં લીજો.
પલ પલ ઊભી પંથ નિહારું, દરસણ મહાને દીજો.
મૈં તો હૂં બહુ ઔગણવાળી, ઔગણ સખ હર લીજો.
મૈં તો દાસી થાંરે^૨ ચરણકંવલકી, મિલ બિછડન મત કીજો.
મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર, હરિ ચરણાં ચિત દીજો.

૭૨

રાગ ખરસાતી-તાલ ચર્ચરી

ખંસીવારા આજ્યો મહારે દેસ, થારી સાંવરી સુરત બહાવો બેસ.
આજિં-આજિં કર ગયા સાંવરા,^૩ કર ગયા કૌલ^૪ અનેક;
ગિણતા-ગિણતા ધસ ગઈ મહારી આંગળિયાંરી^૫ રેખ.
મૈં બૈરાગિણ આદિકી જી થાંરે મહારે કદકો^૬ સનેસ,^૭
બિન પાણી બિન સાચુણ સાંવરા હોય ગઈ ધોય સપેદ.
જોગણ હોય જંગળ સખ હેરું તેરા નામ ન પાયા લેસ,
તેરી સુરતકે^૮ કારણે મહેં ધર લિયા ભગવા લેસ.

૧ સંભાળ, ખચર. ૨ તમારા. ૩ શ્રીકૃષ્ણ. ૪ પ્રતિજ્ઞા. ૫ આંગળીઓની.
૬ કચારનો. ૭ રનેહ. ૮ છબીનાં દર્શન માટે.

મેર-મુગટ પીતાંબર સોહૈ ધૂંધરવાળા કેસ,
મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર મિલિયાં દૂનો બઢૈ સનેસ.

૭૩

રાગ જોગિયા-તાલ કહરવાં

બાલા મૈં બૈરાગણુ હૂંંગી.
જિન ભેષાં^૧ મહારો સાહિબ રીઝે, સોહી ભેષ ધરૂંગી.^૨
સીલ સંતોષ ધરૂં ઘટ ભીતર, સમતા પકડ રહૂંગી,
બોઠો નામ નિરંજન કહિયે, તોઠો ધ્યાન ધરૂંગી.
ગુરુકે ગ્યાન રંગૂં તન કપડા, મન મુદ્રા^૩ પૈરૂંગી,^૪
પ્રેમ-પ્રીતસૂ હરિ-ગુણ ગાઝાં, ચરણન લિપટ રહૂંગી.
યા તનકી મૈં કરૂં કીંગરી,^૫ રસના નામ કહૂંગી,
મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર; સાધાં સંગ રહૂંગી.

૭૪

રાગ ખીલુ-તાલ કહરવા

સાજન ઘર આંઓની મીઠા બોલા. ટેક.
કદકી^૬ જાણી મૈં પંથ નિહારૂં, થારો, આયાં હોસી બલા.
આઓ નિસંક, સંક મત માનો, આયાં હી સુકખ રહેલા.
તન મન વાર કરૂં ન્યૌઘાવર,^૭ દીજ્યો સ્યામ મોય હેલા.
આતુર બહુત બિલમ મત કીજ્યો, આયાં હી રંગ રહેલા.
તુમરે કારણ સબ રંગ ત્યાગ્યા, કાજળ તિલક તમોલા.^૮
તુમ દેખ્યાં બિન કલ^૯ ન પડત હૈ, કર ધર રહી કપોલા.^{૧૦}
મીરા દાસી જનમ જનમકી, દિલકી ધુંટી^{૧૧} બોલા.

૧ વેશ વડે. ૨ ધારણ કરીશ. ૩ વીંટી. ૪ પહેરીશ. ૫ દાસી, કિંકરી.
૬ કપારની. ૭ સમર્પણ. ૮ પાન. ૯ ચેન. ૧૦ ગાત્રે. ૧૧ ગાંઠ, ગૂંચ.

૭૫

રાગ પ્રભાવતી-તાલ તિતાલા

મહારે જનમ-મરણરા સાથી થાને^૧ નહિ ખિસરું દિન રાતી,
થાં દેખ્યાં બિન કલ ન પડત હૈ જાણત મેરી છાતી.
જાંચી ચઢ-ચઢ પંથ નિહારું, રોય-રોય અખિયાં રાતી.
યો સંસાર સકલ જગ ઝૂકો, ઝૂકા ફુલરા^૨ ન્યાતી,^૩
દોઉ કર જોડ્યાં અરજ કરું છું સુણ લીજ્યો મેરી ખાતી,
યો મન મેરો બડો હરામી જયું મદમાતો હાથી,
સતગુરુ હાથ ધર્યો સિર ઊપર આંકુસ^૪ દૈ સમજાતી.
પલ-પલ પિવડો રૂપ નિહારું નિરખ-નિરખ સુખ પાતી
મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર હરિચરણાં ચિત રાતી.

પ્રભુપ્રાપ્તિના આનંદનાં પદો

૭૬

રાગ પીલુ-તાલ કહરવા

પગ ધુંધરું^૧ બાંધ મીરા નાચી રે.
મૈં તો મેરે નારાયણકી આપહિ હો ગઈ દાસી રે,
લોગ કહે મીરા ભઈ બાવરી^૨ ન્યાત કહે કુળનાસી^૩ રે.
વિષકા ખ્યાલા રાણાજી ભેજ્યા^૪ પીવત મીરા હાંસી રે,
મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર સહજ મિલે અખિનાસી રે.

૭૭

રાગ માંડ-દાદરા તાલ

માઈ મૈંને ગોવિંદ લીનો મોલ, ગોવિંદ લીનો મોલ. ધ્રુ૦
કોઈ કહે સસ્તા, કોઈ કહે મહેંગા, લીનો તરાજૂતોલ. માઈ૦

૧ આપને. ૨ કુળના. ૩ સંખંધી. ૪ અંકુશ. ૫ ધૂધરા. ૬ ગાંડી, પાગલ. ૭ કુળનો નાશ કરનારી. ૮ મોકલ્યા.

કોઈ કહે ઘરમેં, કોઈ કહે બનમેં, રાધા કે સંગ ખિલોલ. માઈં
મીરાં કે પ્રભુ ગિરધર નાગર, આવત પ્રેમકે હોલ. માઈં

૭૮

રાગ તોડી-તાલ તેવરા

મન રે ! પરસ હરિકે ચરન. ધ્રુવ
સુભગ સીતલ કમલ-કોમલ, ત્રિવિધ-જ્વાલા-હરન,
જે ચરન પ્રહલાદ પરસે, ઇન્દ્ર પદવી ધરન.
જિન ચરન ધ્રુવ અટલ ટીન્હો, રાખિ અપને સરન;
જિન ચરન બ્રહ્માંડ ભેટ્યો, નખસિખૌ શ્રીભરન.
જિન ચરન પ્રભુ પરસિ લીન્હેં, તરી ગૌતમ-ધરન;^૧
જિન ચરન કાલીહિ નાથ્યો, ગોપલીલા કરન.
જિન ચરન ધાર્યો ગોવર્ધન, ગરબ મધવા^૨ હરન;
દાસી મીરાં લાલ ગિરિધર, અગમ તારન તરન.

૭૯

રાગ પીલુ ખરવા-તાલ કહરવા

ખડે ઘર તાળી-લાગી રે, મહારા મનરી ઉણારથ^૩ ભાગી રે,
છીલરિયે^૪ મહારો ચિત નહીં રે, ડાખરિયે^૫ કુણ બવ,
ગંગા જમનાસૂં કામ નહીં રે, મૈં તો બય મિલૂ દરિયાવ.^૬
હાળ્યાંમોળ્યાંસૂં^૭ કામ નહીં રે, સીખ^૮ નહિ સિરદાર,^૯
કામદારાંસૂં કામ નહીં રે, મૈં તો બખ^{૧૦} કરું દરબાર.
કાચ કથીરસૂં કામ નહીં રે, લોહા ચઢે સિર ભાર,
સોના રૂપાસૂં કામ નહીં રે, મહારે હીરાંરો^{૧૧} બાપાર.^{૧૨}

૧ ગૌતમ ઋષિની પત્ની, અલ્પ્યા. ૨ ઇન્દ્ર. ૩ બિણપ. ૪ છીછરા તળાવમાં. ૫ પાણી ભરેલા નાના ખાડામાં. ૬ સમુદ્ર. ૭ નોકરચાકરો સાથે. ૮ માથે. ૯ સામંત. ૧૦ જવાબ. ૧૧ હીરાનો. ૧૨ વેપાર.

ભાગ હમારો જાગિયો રે, લયો સમંદ સૂં સીર,
અમ્રિત પ્યાલા છાંડિકે, કુણ પીવે કડવો નીર.
પીપાકું પ્રભુ પરચો^૧ દિયો રે, દીન્હા^૨ ખજના પૂર,
મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર, ઘણી મિલ્યા છે હજાર.

૮૦

રાગ ખમાજ, દાદરા તાલ

મેરે તો ગિરધર ગોપાલ, દૂસરા ન કોઈ,
દૂસરા ન કોઈ, સાધો, સકલ લોક જોઈ. ધ્રુ૦
ભાઈ છોડયા બંધુ છોડયા, છોડયા સગા સોઈ;
સાધુસંગ બૈઠ બૈઠ લોક લાજ ખોઈ. મેરે૦
ભગત દેખ રાજ હુઈ, જગત દેખ રોઈ,
અંસુવન જલ સિંચ સિંચ પ્રેમ બેલી બોઈ. મેરે૦
દધિ મથ ધૂત કાઢ લિયો, ડાર દધ છોઈ,
રાણા વિષકા પ્યાલા લેજ્યો, પીય મગન હોઈ. મેરે૦
અખ તો ખાત ફેલ પડી, જાણે સખ કોઈ,
મીરાં એમ લગણ લાગી, હોની હોય સો હોઈ. મેરે૦

૮૧

રાગ કજરી-તાલ કહરવા

મહારા ઝોળગિયા^૩ ઘર આયા જ.
તનકી તાપ મિટી સુખ પાયા, હિલ-મિલ મંગલ^૪ ગાયા જ.
ઘનકી ધુનિ સુનિ મોર મગન લયા, યૂં મેરે આણુંદ છાયા જ,
મગન ભઈ મિલ પ્રભુ અપણા સૂં, લૌકા^૫ દરદ મિટાયા જ.

૧ ચમત્કાર બતાવ્યો. ૨ દીવો. ૩ પ્રવાસી પ્રિયતમ. ૪ હળીમળીને.

૫ ભવનું.

મી. ૩

ચંદ્રકં નિરખિ કમોદણિ^૧ ફૂલૈ, હરખિ લયા મેરી કાયા જી,
 રગ રગ સીતલ લઈ મેરી સજની, હરિ મેરે મહલ સિધાયા જી.
 સખ ભગતનકા કારજ ઝીન્હા, સોઈ પ્રભુ મેં પાયા જી.
 મીરાં ખિરહણિ સીતલ હોઈ, દુઃખ દુઃખ દુર નસાયા જી.

૮૨

રાગ ખિલાવડ-તાલ કહરવા

પિયાજી મહારે નૈણાં આગે રહજ્યો જી.
 નૈણાં આગે રહજ્યો મહાંને, ભૂલ મત જાજ્યો જી,
 ભૌ-સાગરમેં બહી જાત ફૂં, બેગ મહારી સુધ લીજ્યો જી.
 રાણાજી લેજ્યા ખિખકા પ્યાલા, સો ઈમરિત કર લીજ્યો જી,
 મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર, મિલ ખિછુડન મત ઝીજ્યો જી.

પ્રેમાલાપનાં પદો

૮૩

રાગ હમીર-તાલ તિતાલા

હરિ મેરે જીવન પ્રાન-અધાર.
 ઔર આસરો નાંહી તુમ ખિન તીનું લોક^૩ મંઝાર.
 આપ ખિના મોહિ કછુ ન સુહાવૈ^૪ નિરખ્યો^૫ સખ સંસાર.
 મીરાં કહે મેં દાસ રાવરી લીજ્યો મતી ખિસાર.

૮૪

રાગ જાયા ટોડી-તાલ તિતાલા

સખી મહારો કાનૂડો કળેજી ડોર.
 મોર મુગટ પીતાંબર સોહૈ કુંડળી ઝકઝોર.^૬

૧ કમુદિની. ૨ કલહ, દેષ. ૩ ત્રણે લોકમાં. ૪ સારું લાગતું નથી.
 ૫ જોયો. ૬ ઝળકાટ.

બિંદ્રાબનકી કુંજગણિનમેં નાયત નંદકિસોર,
મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર ચરણ-કંવળ ચિતચોર.

૮૫

રાગ હમીર-તાલ તિતાલા

અસો મોરે નેનનમેં નંદલાલ.
મોહની મૂરતિ સાંવરિ સૂરતિ નૈણા અને બિસાલ,
અધર સુધારસ મુરલી રાજત ઉર ખેજંતી-માલ.
છુદ્ર ધંટિકા કટિ તટ સોભિત નૂપુર સખદ રસાલ,
મીરા પ્રભુ સંતન સુખદાઈ ભગતબછલ ગોપાલ.

૮૬

રાગ પ્રભાતી-તાલ તિતાલા

જગો ખંસીવારે લલના જગો મોરે વ્યારે,
રજની ખીતી ભોર^૧ ભયો હૈ ધર ધર ખુલે કિંવારે,^૨
ગોપી દહીં મથત સુનિયત હૈ કંઠનાકિ^૩ ઝનકારે.^૪
કોહો લાલજી ભોર ભયો હૈ સુર નર હાઠે^૫ દ્વારે,
ગ્વાલખાલ સખ કરત કુલાહલ^૬ જય જય સખદ ઉચારે.
માખન રાદી હાથમેં લીની ગઉવનક^૭ રખવારે,^૮
મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર તરાગુ આયાંક^૯ તારે.

૮૭

રાગ માંડ, તાલ ધુમાલી અથવા કેવરા

મ્હાંને ચાકર રાખો જી,
ગિરિધારી લલા ચાકર રાખો જી

ટક.

૧ સવાર. ૨ બારણાં, દાર. ૩ કંકણના. ૪ ઝલુકાર, અવાજ. ૫ કોમ્પા. ૬ ગરબડ, કોલાહલ. ૭ ગાયોના. ૮ રખવાળો. ૯ આવેલાંને.

આકર રહસું,^૧ બાગ લગાસું, નિત ઊઠ દરસન^૨ પાસું;
 વૃંદાવનથી કુંજ ગલિનમેં, ગોવિંદ-લીલા ગાસું.^૩ મહાનેં
 ચાકરીમેં દરસન પાજિં, સુમિરન પાજિં ખરચી;
 ભાવ-ભગતિ જગીરી પાજિં, તીનોં બાતાં સરસી. મહાનેં
 મોર મુકટ પીતામ્બર સોહે, ગલ જૈજંતી માલા;
 વૃંદાવનમેં ધેનુ ચરાવે, મોહન મુરલીવાલા મહાનેં
 જિંચે જિંચે મહલ બનાજિં, બિચ બિચ રાખું બારી;
 સાંવરિયાકે દરસન પાજિં, પહિર કુસુમ્મી^૪ સારી. મહાનેં
 જોગી આયા જોગ કરનકું,^૫ તપ કરને સંન્યાસી;
 હરિ-ભજનકું સાધુ આયે, વૃંદાવન કે વાસી. મહાનેં
 મીરા કે પ્રભુ ગહિર ગંભીરા, હ્રદે રહે જી ધીરા;
 આધી રાત પ્રભુ દરસન દીન્હોં, જમુનાજીકે તીરા. મહાનેં

નિશ્ચયનાં પદ

૮૮

રાગ પૂરિયા કલ્યાન-તાલ તિતાલા

રાણાજી મહે તો ગોવિંદકા ગુણ ગાસ્યાં,
 ચરણામૃતકા નેમ હમારે, નિત ઊઠ દરસન જાસ્યાં.
 હરિમંદિરમેં નિરત^૧ કરાસ્યાં, ધૂંધરિયાં ધમકાસ્યાં,^૨
 રામ-નામકા ઝાઝ^૩ ચલાસ્યાં, ભવસાગર તર જાસ્યાં.
 યહ સંસાર બાડકા કાંટા જ્યા સંગત નહિ જાસ્યાં,
 મીરા કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર, નિરખ પરખ ગુણ ગાસ્યાં.

૧ રહાસું. ૨ દર્શન પામીશું. ૩ ગાઈશું. ૪ કુસુમ્મી, ઘેરા લાલ રંગની.
 ૫ કરવાને. ૬ આસક્ત. ૭ ધમકાવીશું. ૮ વદાણું.

૯૯

રાગ જિંઝોરી-ખમાજ ધુમાડી તાલ

મેરે રાણાજી, મેં ગોવિંદ ગુણ ગાના. ધ્રુ૦
રાજ રૂંડે નગરી રખખે અપની મેં હરિ રૂંડ્યા કહાં જના,
રાણે લેજ્યા જહર પિયાલા મેં અમૃત કહ પી જના.
હખિયામેં કાળા નાગ લેજ્યા, મેં શાલગ્રામ કર જના,
મીરા બાઈ પ્રેમ દીવાની મેં સાંવલિયાં ખર પાના.

૯૦

રાગ સહજ-તાલ તિતાલા

ચાલો મન ગંગા-જમના તીર,
ગંગા-જમના નિરમળ પાણી સીતલ હોત શરીર,
ખંસી ખજવત ગાવત કાન્હો સંગ લિયાં બળખીર.
મોર મુગટ પીતાંબર સોહૈ કુણુડળ ઝળકત હીર,
મીરાકે પ્રભુ ગિરધર નાગર ચરણકંવલપર સીર.
શિખામણનાં પદો

૯૧

રાગ રાગશ્રી-તાલ તિતાલા

રામ નામ રસ પીજૈ, મનુચ્યા રામ નામ રસ પીજૈ,
તજ કુસંગ સતસંગ બૈડ નિત, હરિ ચરચા સુનિ લીજૈ.
કામ ક્રોધ મદ લોભ મોહકં, બહા ચિત્તસે દીજૈ,
મીરાકે પ્રભુ ગિરધર નાગર, તાહિકે રંગમેં ભીજૈ.

૯૨

રાગ છાયાનટ-તાલ તિતાલા

લજ મન ચરણકંવળ અખિનાસી,
જેતાઈ^૧ દીસે ધરણ ગગન ખિચ, તેતાઈ^૨ સખ ઊઠ જસી;
કહા લયો તીરથ અત ડીન્હે, કહા લિયે કરવત-કાસી.

છેલુ દેહીકા ગરબ ન કરણા, માટીમેં મિલ જસી,
 યો સંસાર ચહરણી બાજી, સાંજ પડ્યાં જાહ જસી.
 કહા લયો હે લગવા પહર્યાં, ઘર તજ લયે સંન્યાસી,
 જોગી હોય જુગત નહિ જાણી, જિલ્લ જનમ ફિર આસી.
 અરજ કરું અબલા કર જોડે, સ્યામ તુમહારી દાસી,
 મીરાંકે પ્રભુ ગિરધર નાગર, કાંટો જમકી ફાંસી.

૯૩

રાગ ખિલાવધ-તાલ દહરવા

લેતાં લેતાં રામ નામ રે, લોકડિયાં તો લાજાં મરે છે.
 હરિમંદિર જાતા પાંવડિયા રે દુખે, ફિર આવે આખો ગામ રે;
 ઝગડો થાય ત્યાં દોડીને જાય રે, મૂંઝીને ધરના કામ રે.
 ભાંડ લવૈયા ગણિકાનિત^૧ કરતાં બેસી રહે ચારે જામ રે;
 મીરાના પ્રભુ ગિરધર નાગર, ચરણકંવળ ચિત હામ રે.

નામરમરણુમહિમા

૯૪

રાગ ધનાશ્રી-તાલ તિતાલા

મેરાં મન રામહિ રામ રટૈ રે.
 રામ નામ જપ લીજે પ્રાણી, કોટિક પાપ કટૈ રે,
 જનમ જનમકે ખત^૨ જુ પુરાને, નામહિ લેત ફટૈ રે.
 કનક કંદોરે ઇન્દ્રત લરિયો, પીવત કૌન નટૈ^૩ રે,
 મીરા કહે પ્રભુ હરિ અબિનાસી, તન મન તાહિ પટૈ રે.

૧ વેશ્યાઓનાં નૃત્ય. ૨ દસ્તાવેજ. ૩ દંડાર કરે.

૯૫

રાગ તિલક કામોદ-ત્રીન તાલ

પાયો છ મેં ને રામ રતન ધન પાયો,
વસ્તુ અમોલિક દી મેરે સતગુરુ, કિરપા કર અપનાયો.
જનમ જનમથી પૂંછ પાઈ, જગમેં સભી ખોવાયો,
ખરચે નહિ ખૂટે વાકો ચોર ન લટે, દિન દિન બઢત સવાયો.
સતકી નાવ ખેવટિયા^૧ સતગુરુ, લવસાગર તર આયો,
મીરાંકે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, હરખ હરખ જસ ગાયો.

ગુરુમહિમાનું પદ

૯૬

રાગ માલકોસ-ત્રીન તાલ

મોહી લાગી લટકે ગુરુ ચરણનકી,
ચરણ બિના મુઝે કછુ નહિ લાવે જૂઠ માયા સખ સપનનકી.
લવસાગર સખ સૂખ ગયા હૈ ફિકર નહીં મુઝે તરનનકી,
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર ઉલટ લઈ મોરે નયનનકી.

મીરાંની ચૈતન્યભક્તિ

૯૭

રાગ મિશ્ર કાફી-તાલ તિતાલા

અખ તૌ હરિ નામ લૌ લાગી;
સખ જગડો યહ માખન-ચોરા, નામ ધર્યો ઐરાગી.
કિત છોડી વહ મોહન મુરલી, કિત છોડી સખ ગોપી;
મુંડ મુંડાઈ ડોરિ કટિ બાંધી, માથે મોહન ટોપી.
માત જસોમતિ માખન કારન, બાંધે જાંઠે પાંવ;
સ્વામકિશોર લયો નવ-ગૌરા, ચૈતન્ય જાંઠો નાંવ.

પીતાંબરકા ભાવ દિખાવૈ, કટિ કોપીન કસૈ;
ગૌર-કૃષ્ણકી દાસી મીરાં, રસના કૃષ્ણ બસૈ.

૬૮

રાગ દેસ યા પૂર્વી-ત્રીન તાલ

નહિ ઐસો જન્મ બારંબાર,
કયા જનું કછુ પુન્ય પ્રકટે માનુસા અવતાર. ધ્રુવ૦
બદત પલ પલ, ઘટત છિન છિન, ચલત ન લાગે બાર;
બિરછકે જ્યોં પાત ટૂટે, લાગે નહિ પુનિ ડાર.
ભવસાગર અતિ જોર કહિયે વિષમ આખી ધાર;
સુરતકા નર બાંધે બેડા બેગિ ઉતરે પાર.
સાધુ સંતા તે મહંતા ચલત કરત પુકાર;
દાસ મીરાં લાલ ગિરિધર જીવના દિન ચાર.

૬૯

તુમ બીન મોરી કાન ખબર લે જોવર્ધન ગિરધારી.
ભરી સભામેં દ્રૌપદી બોલે રાખો લાજ હમારી. તુમ૦
મીરાં કહે પ્રભુ ગિરિધર નાગર, ચરણ કમળ બલિહારી. તુમ૦

૧૦૦

જનું થયું રે દેવળ જનું થયું,
મારો હંસલો નાનો ને દેવળ જનું થયું. ધ્રુવ૦
આ રે કાયા રે હંસા, ડોલવાને લાગી રે;
પડી ગયા દાંત, માંચલી રેખું તો રહી. મારો૦
તારે ને મારે હંસા, પ્રીત્યું બંધાણી રે;
ભડી ગયો હંસ, પાંજર પડી રે રહ્યું. મારો૦
બાઈ મીરાં કહે છે પ્રભુ ગિરિધરના ગુણ;
પ્રેમનો પ્યાલો તમને પાઉં ને પીઉં. મારો૦

નરસિંહ

પ્રભાતવર્ણન

૧

રાગ ગોડી

પ્રભાત જાણી પાંખીડાં રે જીડયાં, કાક કરે ત્યાં કાકા રે;
પપૈયા તો પિયુ પિયુ ઝંખે, શુડા કૌ કૌ કરે વડ શાખા રે. પ્ર૦ ટેક.
મોર ટૌકાર કળા કરે સુંદર, આંસુ વહે ઢેલ વીણે રે;
પલાશ પર રૂડા પોપટ બોલે, કાયલડી ટઉકે સ્વર ઝીણે રે. પ્રભાત૦
ચકચક કરતી ચકલિયું આવે, જાણે વિયોગ તો લાગે રે;
ખુશ ખુશ ખુશ ખિસકોલી કહે છે, રાધાને રૂડું ન લાગે રે. પ્રભાત૦
વાછરુ ભાં ભાં શબ્દ જ લણતાં, ગાયો બાં બાં શબ્દ બોલે રે;
શીતળ મંદ પવન સુવાસિત, વામાવસ્ર ઉરાડી ડોલે રે. પ્રભાત૦
તે ટાણે તો જાગિયા અફૂર, જાણે લઇ ગયો ભોર રે;
નરસૈયાના સ્વામી વિણ ન જાણે, કંછે ગોપીઓનો શોર રે. પ્રભાત૦

ધન્ય દિવસ

૨

ધન્ય ધન્ય દિવસ આજ અનોપમ, ધન્ય ધન્ય શ્રીગોકુલરાયરે;
ધન્ય ધન્ય નંદ(જી) જસોદા, ઘેર ઘેર આચ્છવ થાય રે. ધન્ય ધન્ય૦
ઘેર ઘેર સાદ જ દેઘને ગોપી, જમના ઝીલવા જાય રે;
તરિયા તોરણ દ્વારે શોભતાં, માનુની મંગળ ગાય રે. ધન્ય ધન્ય૦

જસોદા રોહિણી કુંવરને નિરખી, આનંદ ઊર ન માય રે;
 અંતરીક્ષ રહીને જીવે દેવતા, દુંદુભી વાજાં સોહાય રે. ધન્ય ધન્ય૦
 ધન્ય ધન્ય શ્રાવાણ વદિ અષ્ટમી, ધન્ય શ્રી ગોકુલ ગામ રે;
 નરસૈંયાના સ્વામીની સગે રમતાં, પૂર્યાં તે મનનાં કામ રે. ધન્ય ધન્ય૦

અવતારલીલા

૩

રાગ પ્રભાત

નાનું સરખું ગોકુળિયું મારે, મારે વિકલે વૈકુંઠ કીધું રે;
 બ્રહ્માદિકને સ્વપ્ને ન આવે, આહીરને દર્શન દીધું રે. નાનું૦
 ખટદર્શને ખોળ્યો ન લાધે, વેદ પુરાણ એમ ગાયે રે;
 અવનવી લીલા વૃન્દાવનમાં, વન વન ધેન ચરાવે રે. નાનું૦
 પુરુષોત્તમ લીલા અવતારી, દેહ ધર્યાં અવિનાશી રે;
 કર જોડીને કહે નરસૈંયો, ગોવાળિયા વૈકુંઠવાસી રે. નાનું૦

ખાળલીલાનાં પદો

૪

રાગ કેદારો ચરચરી

આવડી રાહ શી વિકલા તુજને, ગગનથી ઇંદુ કેમ આપું આણી;
 કુંવર કાંઈ નવ લહે, વાત અલિનવી કહે, નોહેકાય ટોપરું ગોળ ધાણી. આવડી
 આંખે આંસુ ઢળે, ઇંદુ^૧ દેખી ચળે, ટળવળે માતા ને માન માગે;
 રેહે રેહે રોતો, શું રે જોતો ધણું, રમવા રમકડાં છે રે બોહ આગે.^૨ આવડી
 ઇંદુ થયો અસ્ત ને રહે નહીં રાખતાં, દધીસુત^૩ પ્રગટ કરી આણી આપે;
 નરસૈંયાચો સ્વામી માખણે ભોળયો, સકળ વૈલવતણો ખંધ કાપે. આવડી.

૫

રાગ પ્રભાત

જસોદા તારા કાનુડાને, સાદ કરીને વાર રે;
 આવડી ધૂમ મચાવે વ્રજમાં, નહીં કોઈ પૂંછણુહાર રે. જસોદા૦
 શીકું તોડ્યું ગોરસ ઢોળ્યું, ઉઘાડીને ખાર રે;
 માખણ ખાધું ઢોળી નાખ્યું, જન^૧ ક્રીધું આ વાર રે. જસોદા૦
 ખાખાંખોળાં કરતો હીંદે, ખીલે નહીં લગાર રે;
 મહી મથવાની^૨ ગોળી ફેાડી, આ શાં કહીએ લાડ રે. જસોદા૦
 વારે વારે કહું છું તમને, હવે ન રાખું ભાર રે;
 નિત ઊઠીને એમ ક્યમ સહીએ, વસી નગર મોઝાર રે. જસોદા૦
 મારો કાનજી ધરમાં હુતો, ક્યારે દીકો બહાર રે;
 દહીં-દૂધનાં માટ ભર્યાં છે, ખીજે ચાખે ન લગાર રે. જસોદા૦
 શાને કાજે મળીને આવી, ટોળી વળી દશ ખાર રે;
 નરસૈયાનો સ્વામી સાચો, જૂઠી વ્રજની નાર રે. જસોદા૦

૬

જસોદાજી જમવાને તેડે, નાચંતા હરિ આવે રે;
 બોલે મીઠડા બોલડિયા ને, અંગોઅંગ નચાવે રે. જસોદા૦
 મુખની શોભા શી કહું જણે, પૂનમ ચંદ બિરાજે રે;
 નેત્રકમળના ચાળા જોઈ જોઈ, મનમથ મનમાં લાજે રે. જસોદા૦
 અંજન બેઠએ નયણે સાર્યાં, ઉર લટકે ગજમોતી રે;
 તિલકતણી રેખા અતિ સુંદર, માતા હરખે જોતી રે. જસોદા૦
 સ્નેહ જણાવીને પુત્રને માર્યો, આવીને કોટે વળગ્યો રે;
 લાડકડો અતિ લાડ કરે છે, કાણું ના મે'લું અળગો રે. જસોદા૦

ખેળે બેસાડીને ભોજન કરતાં, માતા આનંદ પામી રે;
ભક્તવચ્છલ મૂધર છ મળ્યા, મહેતા નરસૈયાનો સ્વામી રે. જસોદાં

૭

પ્રભાતિયું-નાગદમન

જળકમલ છાંડી જને બાળા, સ્વામી અમારો જગશે;
જગશે તને મારશે, મને બાળહત્યા લાગશે. જલ૦ ટેક.
કહેરે બાળક તું મારગ ભૂલ્યો, કે તારા વેરીએ વળાવિયો?
નિશ્ચય તારો કાળ જ ખૂટયો, અહીંયાં તે શીદ આવિયો? જલ૦
નથી નાગણું મારગ ભૂલ્યો, નથી મારા વેરીએ વળાવિયો;
મથુરા નગરીમાં ગદું રમતાં, નાગનું શિશુ હું હારિયો. જલ૦
રંગે રૂડો રૂપે પૂરો, દીસંતો કાડીલો કાડામણો;
તારી માતાએ કેટલા જન્મ્યા, તેમાં તું અળખામણો. જલ૦
મારી માતાએ બહુ જન્મ્યા, તેમાં હું નટવર નહાનડો;
જગાડ તારા નાગને, મારું નામ કૃષ્ણ કહાનડો. જલ૦
લાખ સવાનો મારો હાર આપું, આપું રે તુજને દોરિયો;
એટલું મારા નાગથી છાનું, આપું તુજને ચોરિયો. જલ૦
શું કરું નાગણુ હાર તારો, શું કરું તારો દોરિયો;
શાને કાજે નાગણુ તારે, કરવી ધરમાં ચોરિયો. જલ૦
ચરણ ચાંપી મૂંછ મરડી, નાગણે નાગ જગાવીઓ;
ઊઠોને બળવંત કાઈ બારણે બાળક આવીઓ. જલ૦
બેઠ બળિયા બાથે વળગિયા, કૃષ્ણે કાલિનાગ નાથિયો;
સહસ્ર ફેણા કૂંકવે જમ, ગગન ગાજે હાથિયો. જલ૦
નાગણુ સૌ વિલાપ કરે જ, નાગને બહુ દુઃખ આપશે;
મથુરાનગરીમાં લેઈ જશે, પછી નાગનું શિશુ કાપશે. જલ૦
બેઠ કર જોડીને વિનવે, સ્વામી મૂકા અમારા કંથને;
અમે અપરાધી કાંઈ ન સમજ્યાં, ન યોગખ્યા ભગવંતને. જલ૦

થાળ ભરી નાગશી સર્વે, મોતીએ શ્રીકૃષ્ણને વધાવીઓ;
નરસૈયાના નાથ પાસેથી નાગણે નાગ છોડાવીઓ. જલ૦

૮

રાગ ધોળ

જમો તો જમાડું રે, જીવન મારા. ટેક.
વાલાજી મારા, સોત્રણ થાળ ભરી લાવું;
કાંઈ મોતીડે વધાવું રે, જીવન મારા.
વાલાજી મારા, ખાજાં જલેથી ને મેવા;
કાંઈ ધીરે ધીરે લેવા રે, જીવન મારા.
વાલાજી મારા, શીરો પૂરી ને કંસાર;
કાંઈ ઉપર ધીની ધાર રે, જીવન મારા.
વાલાજી મારા, જમના જળ ભરી લાવું;
કાંઈ આયમન લેવરાવું રે, જીવન મારા.
વાલાજી મારા, પાનની ખીડીઓ આપું;
માંહી લવિંગ સોપારી નાખું રે, જીવન મારા.
વાલાજી મારા, આવો તો આસન આપું;
વીજણીએ ઢોળું વાયુ રે, જીવન મારા.
વાલાજી મારા, સુંદર સેજ સમારું;
કાંઈ રંગભેર રમાડું રે, જીવન મારા.
વાલાજી મારા, નરસૈયાયા સ્વામી સંગ રંગ કીધો;
કાંઈ ભોગ ધરીને લીધો રે; જીવન મારા.

૯

જમો જમો રે જુગદાધાર, જુગતે જમાડું;
શામળિયા સરજનહાર, રંગભરી રમાડું.

પૂરીઓ સુંદર સાર, કુર કપૂરે વાસી;
 શિરાવો સાકર દૂધ, હરિની હું દાસી.
 મારે ઘરે ધરી રહું હું, ધી ભરી છે વાઢી;
 હું ઠારું રે મારો હાથ, જીવન જમાડી.
 પીરસું પીરસું રે પોળીપાક, સુંવાળી સેવું છે;
 મારું મંદિર જીઓ મહારાજ, જોવાને જવું છે.
 બેસો બેસો રે મંદિર માંહે, છોગલિયાં છોડીને;
 શું કરશે દુરજન લોક, મુખડાં મોડીને.^૧
 મારે નવ રે ડોઠનું કામ, કામ તમારું છે;
 મારે તમ પ્રતાપે શ્યામ, સરવે સારું છે.
 પીઓ પીઓ રે પૂર્ણાનંદ, જીવન જળ લોટા;
 મુખવાસે બીડી પાન, ગંગેરી મોટા.
 નરસૈયાના ઠકોર ઠીક, મન મારું મોહું છે;
 શ્યામગિયો જાણુ મુજાણુ, સામું જોયું છે.

૧૦

રાગ આરતી

જય જય નટવર વેષા, આરતી ઉતારું જહુવર જગદીશા. જયદેવ જય૦
 મોરમુકુટ મુસ્તક પર રાજ, કંઠે વનમાળા; (૨)
 શ્રવણે કુંડળ લગકે, સંગ લીઝે અજખાસા. જયદેવ જયદેવ૦
 નૃત્ય કરે નારાયણ વૃંદાવન, ધૂધરડી ધમકે; (૨)
 નાચે રાધા માધવ, પાયલ ઠમઠમકે. જયદેવ જયદેવ૦
 ધમધમ (ધમ) ધૂધરડી ધમકે, તાળ પખાજ વાજે; (૨)
 સુંદર સ્વર અતિ સારો, જિંચે સ્વર ગાજે. જયદેવ જયદેવ૦

૧ મોં મરડવું, કરડાકાથી જોવું.

નરસિંહ મહેતાનાં પદો

૫૫

તાતા થેઈ તાતા થેઈ, શબ્દ થાય આજે; (૨)
 નૂપુર બ્રહ્મી વિરાજીત, કૌસ્તુભમણિ રાજે. જયદેવ જયદેવ૦
 જિંચે સ્વર ગાજે ગિરધારી, જિંચે સ્વર ગાજે; (૨)
 મનમોહનની શોભા, મનમથ બહુ લાજે ! જયદેવ જયદેવ૦
 રાસ રચ્યો વૃંદાવન, જોવાને જઈએ; (૨)
 માધવ મુખ નિરખીને, નરસૈં દીવડિયો લઈએ. જયદેવ જયદેવ૦

હારમાળાનાં કેટલાંક પદો

૧૧

રાગ પ્રભાતિયું

અજ્ઞાન અપ્રુદ્ધ તારું મન ચોદિશ લમે, પ્રીતની રીત તું શું રે બણે;
 પ્રીત વિના તું વિપરીત મુખ આચરે, એમ અજ્ઞાન તું કેમ આણે. અ૦
 વિશ્વવ્યાપક પાળક છે શ્રી હરિ, તે રઘુનાથને તું શું રે બણે;
 વેદ નેતિ કહે નારદ શારદ સદા જપે, જે હરિ ગોપિકા પ્રેમ આણે. અ૦
 જે રઘુવીર રાગુધીર કહાવે સદા, દશરથ વીર રઘુનાથ કહાવે;
 અળગો છે સર્વથી, સર્વ મધ્યે સદા, તે અદ્વયપુદ્ધિને ઘટ કેમ આવે. અ૦
 અદ્વયમતિ આચરે, જન્મ મૃત્યુ કરે, હરિજન વિના હરિ હાથ નાવે;
 બણે નરસૈંયો હું અસત્ય ન આચરું, દીન થયા વિના હરિ કેમ આવે. અ૦

૧૨

પ્રભાતિયું

મારો ડાકાર શ્રીદામોદર, મારી સાર ગ્રીધી સાંભળી રે;
 અંતર નવ રાખ્યો મન સાથે, હાર આપ્યો ઉતારી રે. મારો૦
 રમજમ કરતાં હરિ પધાર્યા, આપ્યો દાસને હાર રે;
 સખીઓ સહકા હરિને વધાવે, બોલે જેજેકાર રે. મારો૦

શ્રી મુખ યોલે દામોદરજી, ધન ધન વૈષ્ણવ જાત રે,
અંતઃકરણનો સાક્ષી મારો, વેચાઈ તારે હાથ રે. મારો
શિવ સનકાદિક નારદ શારદ, દેવતા તેત્રીસ કોડ રે;
અંતરિક્ષ રહીને જે જે યોલે, નરસૈયો જીત્યો હોડ રે. મારો

૧૩

રાગ—આશાવરી

હરિભક્તિ વિના જે જન જીવે, તેનો જાયે અકળ અવતાર રે;
તુલસીની માળા તિલક વણ પાખે, બીજ બૃહા શણગાર રે.
દશ માસ માતા મહા દુઃખ પામી, અકારજ ખર ભાર રે;
દેહ ધરીને હરિનો દાસ ન કહાવ્યો, તેની જનુનીને ધિક્કાર રે.
હરિભક્ત જેને નહિ વહાલા, તેને કૃપા નહિ નિરધાર રે;
નરસૈયાના સ્વામી વિના બીજ, અનેક ધર્મ બ્યલિયાર રે.

૧૪

રાગ—આશાવરી

વૈષ્ણવજન તો તેને કહીએ જે પીડ પરાઈ જાણે રે;
પરદુઃખે ઉપકાર કરે તોયે, મન અભિમાન ન આણે રે. વૈષ્ણવ
સકળ લોકમાં સહુને વંદે, નિંદા ન કરે કેની રે;
વાય કાછ મન નિશ્ચળ રાખે, ધન ધન જનની તેની રે. વૈષ્ણવ
સમદષ્ટિ અને તૃષ્ણા ત્યાગી, પરસ્ત્રી જેને માત રે;
જિજ્ઞા થકી અસત્ય ન યોલે, પરધન નવ ઝાલે હાથ રે. વૈષ્ણવ
મોહ માયા વ્યાપે નહિ તેને, દૃઢ વૈરાગ્ય જેના મનમાં રે;
રામનામ શું તાળી રે લાગી, સકળ તીરથ તેના તનમાં રે. વૈષ્ણવ
વણલોભી ને કપટરહિત છે, કામક્રોધ નિવાર્યા રે;
ભણે નરસૈયો તેનું દરશન કરતાં, કુળ ઇકોતેર તાર્યાં રે. વૈષ્ણવ

જ્ઞાનભક્તિનાં પદો

૧૫

રાગ પ્રભાતિયું ખમાજ-ધુમાળી

ભૂતળ ભક્તિ પદારથ મોહું, બ્રહ્મલોકમાં નાહી રે;
પુણ્ય કરી અમારપુરી પામ્યા, અંતે ચોરાસી માંહી રે. ભૂતળ
હરિના જન તો મુક્તિ ન માગે, માગે જન્મોજન્મ અવતાર રે;
નિત સેવા નિત કીર્તન આચ્છવ, નિરખવા નંદકુમાર રે. ભૂતળ.
ભરતખંડ ભૂતળમાં જનમી, જણે ગોવિંદના ગુણ ગાયા રે;
ધન ધન રે એનાં માત પિતાને, સક્ષ્ણ કરી એણે કાયા રે. ભૂતળ.
ધન વૃંદાવન ધન એ લીલા, ધન એ વ્રજનાં વાસી રે;
અષ્ટ મહાસિદ્ધિ આંગણિયે રે ઊભી, મુક્તિ છે એમની દાસી રે. ભૂતળ.
એ રસનો સ્વાદ શંકર જાણે, કે જાણે શુક જોગી રે;
કાંઈએક જાણે વ્રજની રે ગોપી, જાણે નરસૈયો ભોગી રે. ભૂતળ.

૧૬

રાગ પ્રભાતિયું

અજિતણે દ્વારે હરિ, વિપ્ર વામન હુવા, વેદની ધૂન ગઈ ગગન ગાજી;
ઇંદ્રપ્રસ્થથી અગિ આન્યો ઉતાવળો, જે રે જોઈયે તે દ્વિજ દ્યોને માગી. બ.
એક પર્ણકુટિતણો, ઠામ ભણવા કરું, બોલવું તે મારે મૂળ સાચું;
વિપ્ર ફરે ઘણા, લોભના વાહેલા,^૧ દાન માટે ઘણો હું ન રાચું. બ.
દ્યોને દ્વિજજી તમે, નવનવાં મંદિરો, ભૂમિ શું માગી રે ત્રણુ ડગમાં;
દ્યોજી ભંડાર બહુ, ફંચીઆ સહિત વળી, માગો હસ્તી મારા રાખો ઘરમાં. બ.
હસ્તી ભંડારને, હું લેઈ શું કરું, લોભિયાની નથી જાત મારી;
આગે વિધાતાએ, વામન નીરમ્યો, વ્રતે રહેવું મારે બ્રહ્મચારી. બ.

૧ પ્રેરાયલા.

મી. ૪

ચેતજે તું બળિ, શુક્ર કહે છળ પડ્યો, વિષયુ એ વામન વેશધારી;
 અશ્વજગન સમે, દાન અવનીતણું, પાત્ર એવું ક્યાં મળે મુને મુરારિ. બ.
 હરિતણા ચરણ ઉપર નીર નામતાં, નાળમાં^૧ ભૂયુસુત પેડો ચાલી;
 રીસ હૃદય ધરી, ધણું ધણું રાયજી, નેત્રમાં દર્ભની શેર ધાલી. બ.
 બાપડો બળિરાય, પગતળે આંપિયો, પ્રભુ પાતાળનો કરીને થાપ્યો;
 ભણે નરસૈયો હરિ, ભક્ત આધીન છે, ઇંદ્ર અવિચળ અધિકાર આપ્યો. બ.

૧૭

રાગ પ્રભાતિયું

ગિરિ તળાટીને કુંડ દામોદર, ત્યાં મહેતાજી નાહવા બય:
 ઢેઢ વરણમાં દઢ હરિભક્તિ, તે પ્રેમ ધરીને લાગ્યા પાય. ગિરિં
 કર જોડીને પ્રાર્થના શીધી, વિનતિતણાં બહુ વધારે વચન;
 મહાંત^૨ પુરુષ અમારી અરજ એટલી, અમારે આંગણે કરે રે શીરતન. ગિં
 પ્રેમ પદારથ અમો પામીએ, વામીએ જન્મમરણ જંજળ;
 કર જોડતામાં કરુણા ઊપજી, મેહેતાજી વૈષ્ણવ પરમ દયાળ. ગિરિં
 પક્ષાપક્ષી ત્યાં નહિ પરમેશ્વર, સમદષ્ટિને સર્વ સમાન;
 ગૌમૂત્ર તુલસી વૃક્ષ કરી લીંપજે, એવું વૈષ્ણવે આપ્યું વાગ્દાન. ગિરિં
 મેહેતાજી નિશાએ આવ્યા, લાવ્યા પ્રસાદ ને કર્યો ઓચ્છવ;
 ભોર^૩ થયા લગી ભજન શીધું, સંતોષ પામ્યા સહ વૈષ્ણવ. ગિરિં
 ઘેર પધાર્યા હરિજશ ગાતા વા'તા^૪ તાળને શંખ મૃદંગ;
 હસી હમી નાગર તાળીઓ લે છે, આ શારે બ્રાહ્મણના ઢંગ. ગિરિં
 મૌન ગ્રહીને મેહેતાજી ચાલ્યા, અધવધરાને^૫ શો ઉત્તર દેઉં;
 જગ્યા લોક નરનારી પૂછે, મેહેતાજી તમે એવા શું ? ગિરિં
 નાત ન જણો ને જાત ન જણો, ન જણો કાંઈ વિવેકવિચાર;
 કરજોડીને કહે નરસૈયો, વૈષ્ણવતણો મને છે આધાર. ગિરિં

૧ ઝારીનું નાળયું. ૨ મોટા. ૩ પ્રભાત. ૪ વગાડતા. ૫ અડધું સમજેલા.

૧૮

એવા રે અમો એવા રે એવા, તમે કહો છો વળી તેવા રે;
 ભક્તિ કરતાં જો ભ્રષ્ટ કહેશે તો, કરશું દામોદરની સેવા રે. એવા રે૦
 જનું મન જ સાથે બંધાણું, પહેલું હતું ઘેર રાતું^૧ રે;
 હવે થયું છે હરિરસ માતું, ઘેર ઘેર હીડે છે ગાતું રે. એવા રે૦
 સઘળા સાથમાં હું એક ભૂંડો, ભૂંડાથી વળી ભૂંડો રે;
 તમારે મન માને તે કહેજો, સ્નેહ લાગ્યો છે મને જોડો રે. એવા રે૦
 કર્મ-ધર્મની વાત છે જટલી, તે મુજને નવ ભાવે રે;
 સઘળા પદારથ જ થઈ પામે, મારા પ્રભુની તોલે નાવે રે. એવા રે૦
 હળવાં કર્મનો હું નરસૈયો, મુજને તો વૈષ્ણવ વહાલા રે;
 હરિજનથી જ અંતર ગણશે, તેના ફેગટ ફેરા ઠાલા રે. એવા રે૦

૧૯

રાગ પ્રભાતિયું

તું તારા બીદ સામું જોજ શામળા, ન જોઈશ કરણી હમારી રે. ટેક.
 હિરણ્યકશીપુને હાથે હણિયો, મારી પૂતના મારી રે;
 પ્રહ્લાદ કારણ સ્થંભમાં વસિયા, પ્રગટ્યા દેવ મોરારિ રે. તું તારાં
 લાખાએહમાં જમ પાંડવ ઉગાર્યા, બ્રહ્માંડ જ્વાળા વ્યાપી રે;
 અર્ધ વચને ગજ ગુણકા તારી, જયદેવને પદ્મિની આપી રે. તું તારાં
 દુષ્ટસભામાં જમ ચીર જ પૂર્યાં, લાજ પંચાળીની પાળી રે;
 તેલકઢા જમ શીતળ શ્રીધી, વેળા સુધન્વાની વાળી રે. તું તારાં
 ઋષિશ્વરે જમ અહલ્યા આપી, બ્રહ્મ શલ્યા થઈ ભારી રે;
 તે પણ તારે ચરણે રઘુવર, થઈ અનોપમ નારી રે. તું તારાં
 મીરાંબાઈનાં વિષ્ણુ અમૃત શ્રીધાં, વિદુરની આરોગ્યા ભાજી રે;
 શબરીનાં તમે ઘોર જ પ્રાશ્યાં, તેની પ્રીતે થયા રાજી રે. તું મારાં

અનેક ભક્ત આગે ઉગાર્યા, સહાય થયા મોરારિ રે;
નરસૈંયાયા સ્વામી લક્ષ્મીવર, મોટી જ્ઞાથ તમારી રે. તું તારાં

૨૦

ધેલા મન ગોવિંદને ગાની રે, ધેલા ગાની ગોવિંદ ગાની રે. ટેક.
શુકલ તીર્થને હંમરે રે, આલ્યાં જમણે હાથ;
આલ્યાં હશે તો પામશે રે, નહિ આવે રે તારી સાથ;
ગવાય તો ગોવિંદ ગાજે રે, પવાય તો પાછને પીજે રે. ધેલા મન
ખાજે પીજે ધન વાવરે રે, પહેરે કપડાં સાર;
પ્રાણી તે સરખો આત્મા રે, નહિ મળે વારેવાર. ધેલા મન
ભીડ પડ્યા ભાગ્યા રે, નહિ મા ને બાપ;
ચેતી શકે તો હારે ચેતજે રે, ફરી કશાય ન દેય રે જબાપ. ધેલા મન
ચાખખી કરની ચાકરી રે, ખરો મહિનો ખાની;
જ્ઞાન ખડગ લે હાથમાં રે, જમનો શિર લે ન ધાની. ધેલા મન
બાંધી શકે તો બાંધજે રે, પાણી પહેલી પાળ;
છેલ્લે ક્યારે જળ વળ્યું રે, ગુણ ગાયે નરસૈંયો દયાળ. ધેલા મન

૨૧

પ્રાતઃ સમે સૂર ઊગ્યા પહેલાં, જો રે રસના મુખ રામ કહે;
હારે હારે કૃષ્ણને તું ભજ નામે; જગમાં તારું નામ રહે. પ્રાતઃ
રામનામનો મહિમા મોટો, શિવસનકાદિક ધ્યાન ધરે;
મેરુ થઈ મોટું હોય પ્રાયશ્ચિત, નારાયણના નામે તરે. પ્રાતઃ
કેસરી ધૂરે^૧ જ્યમ મૃગ જ ત્રાસે, રવિ ઊગે જ્યમ તિમિર^૨ ટળે;
પૂરણબ્રહ્મ અકળ અવિનાશી, કુબુદ્ધિના તાપ તરત હરે. પ્રાતઃ
કોટિ કલ્યાણ ફળ ઉદય ભાણે,^૩ પાપ બાપડું ક્યારે રહે;
અધમ નીર ગંગામાં ભળ્યું ત્યારે, ગંગા સરખું થઈને વહે. પ્રાતઃ

૧ ધૂરકબું, બરાડબું. ૨ અંધકાર. ૩ સૂર્ય.

એ રસને શુકદેવજી બ્રહ્મે, કાઠક વિરલા સંત લહે;
ભણે નરસૈયો તમે પ્રભુ ભજી લો, આવાગમનનો ફેરો ટળે. પ્રાતઃ૦

૨૨

સંતો હમે રે વેવારિયા શ્રી રામનામના;
વેપારી આવે છે બધા ગામ ગામના. સંતો૦
અમારું વસાણું સાધુ સઉકાને ભાવે;
અઢારે વરણ જેને હોરવાને આવે. સંતો૦
અમારું વસાણું કાળ દુકાળે ન ખૂટે;
જેને રાજ ન દાંડે, જેને ચોર ના લૂંટે. સંતો૦
લાખ વિનાનાં લેખાં નહિ, ને પાર વિનાની પૂંજ;
હોરવું હોય તો હોરી લેજો, કસ્તૂરી છે સોંધી. સંતો૦
રામ નામ ધન અમારે, વાજે ને ગાજે;
છપ્પન ઉપર ભેર ભોરિ ભૂંગળ વાજે. સંતો૦
આવરો ને ખાતાવહીમાં, લક્ષ્મીવરતું નામ;
ચિઠ્ઠીમાં ચતુરભુજ લખિયા, નરસૈયાનું કામ. સંતો૦

૨૩

રાગ પ્રભાતિયું

જાગને જાદવા, કૃષ્ણ ગોવાળિયા, તુજ વિના ધેનમાં કોણ જાશે ?
ત્રણસે ને સાઠ ગોવાળ ટોળે મળ્યા, વડો રે ગોવાળિયો કોણ થાશે ?
દહીંતણાં દૈયરાં, ઘીતણાં ઘેયરાં, કઢિયેલાં દૂધ તે કોણ પીશે ?
હરિ તાર્યો હાથિયો, કાળિનાગ નાથિયો, ભૂમિનો ભાર તે કોણ લેશે ?
જમુનાને તીરે, ગોંધણ ચરાવતાં, મધુરીસી મોરલી કોણ વહાશે ?
ભણે નરસૈયો તારા ગુણ ગાઈ રીઝિયે, ખૂડતાં બાંહેડી કોણ સહાશે ?

૨૪

રાગ પ્રભાતિયું

રાત રહે જહરે, પાછલી ખટ ઘડી, સાધુ પુરુષને સૂઈ ન રહેવું;
 નિદ્રાને પરહરી,^૧ સમરવા શ્રીહરિ, એક તું એક તું એમ કહેવું. રા૦
 ભેગિયા હોય તેણે ભેગ સંભાળવા, ભેગિયા હોય તેણે ભેગ તજવા;
 વેદિયા હોય તેણે વેદ વિચારવા, વૈષ્ણવ હોય તેણે કૃષ્ણ ભજવા. રા૦
 સુકવિ હોય તેણે સદ્ગ્રંથ બાંધવા, દાતાર હોય તેણે દાન કરવું;
 પ્રતિવ્રતા નારીએ કંથને પૂછવું, કંથ કહે તે તો ચિત્ત ધરવું. રા૦
 આપણે આપણા ધર્મ સંભાળવા, કર્મનો મર્મ લેવો વિચારી;
 નરસૈંના સ્વામીને, સ્નેહથી સમરતાં, ફરી નવ અવતરે નર ને નારી. રા૦

૨૫

રાગ પ્રભાતિયું

ગિઠ ઉતાવળો, ચાલ્યને વિઠલા, ગોવિંદ ગાયને વચ્છ^૨ ધાવે;
 જાગને જાદવા, જનની જસોદા વદે, કહાન કાં ધણી તને નિદ્રા આવે. ગિઠ૦
 દાંતધાવન^૩ કરો, આળસ પરહરો, રજનીતિમિર^૪ ગયું પોહો ફાટયું;^૫
 કરમળો ફરને, શે ન શીરાવતો, દહીરે દામોદરા થાય ખાટું. ગિઠ૦
 બારણા બહાર બળિભદ્ર ગિભારહ્યા, જેરે વાહાલા તારી વાટ જોયે;
 નરસૈંના સ્વામીનું, મૂખડું દીઠડે, માતાનું મનડું અતિ રે મોહે. ગિઠ૦

૨૬

રાગ પ્રભાતિયું

હરિ હરિ રટણ કર, કઠણ કળિકાળમાં, દામ^૧ એસે નહિ કામ સરશે;
 ભક્ત આધીન છે, શ્યામસુંદર સદા, તે તારાં કારજ સિદ્ધ કરશે. હરિ૦

૧ તજને, છોડીને. ૨ વાછરડાં. ૩ દાતણ. ૪ રાત્રિનો અધકાર.
 ૫ પ્રભાત થયું. ૬ પૈસો.

અલ્પ સુખ સારુ શું, મૂઢ કૂલ્યો ફરે, શીશ પર કાળ રહ્યો દંત કરડે;
પામર^૧ પલકની, ખખર તુજને નહીં, મૂઢ શું જોધને મૂછ મરડે. હરિં
પ્રોઢ પાપે કરી, બુદ્ધિ પાછી ફરી, પરહરી થડ શું ડાળે વળગ્યો;
ધશને ઈર્ષા છે નહીં જીવ પર, આપણે અવગુણે રહ્યો રે અળગો. હરિં
પરપંચ પરહરો,^૨ સાર દુદિયે ધરો, ઊચરો હરિ મુખે અચળ વાણી;
નરસૈંયા હરિતણી, ભક્તિ ભૂલીશ મા, ભક્તિ વિના બીજું ધૂળધાણી. હરિં

૨૭

રાગ પ્રભાતિયું

બાપજી પાપ મેં કવણુ શ્રીધાં હશે, નામ લેતાં તારું નિદ્રા આવે;
જાંઘ આલસ્ય, આહાર મેં આદર્યાં, લાલ વિના લવ^૩ કરવી મનભાવે. બાં
દિન પૂઠે દિન તો વહી જાય છે, દુરમતિના મેં ભર્યાં રે ડાલા;^૪
ભક્તિ ભૂતલ^૫ વિષે, નવ કરી તાહરી, ખાંડ્યાં સંસારનાં થોથાં ઠાલાં. બાં
દેહ છે જાડી, કરમ છે જાડાં, ભીડભંજન તારું નામ સાચું;
ફરી ફરી વરણવું, શ્રીહરિ તૂજને, પતિતપાવન તારું નામ જાયું. બાં
તારી કરુણા વિના કૃષ્ણ કોડામણા, કળ અને વિકળનું બળ ન ફાવે;
નરસૈંયા રંકને, જંખના તાહરી, હેડ^૬ બેડી ભાગો શરણુ આવે. બાં

૨૮

રાગ પ્રભાતિયું

તારા દાસના દાસની નિત્ય સંગત વિના, બ્રહ્મ થાય વૂધરા મન મારું;
દુષ્ટની સંગતે, દુષ્ટ મતિ ઊપજે, શ્રવણુ શ્રીર્તાન નવ થાય તારું. તારાં
પૂર્ણ વિષપાનથી, દુરિજન દોહેલા, વિષ પીધું તન તેનું મરશે;
તુજથડી વેગળા, તેહની સંગતે, જન્મ કોટીતણાં સુકૃત હરશે. તારાં

૧ કંગાલ, રંક. ૨ સંસાર તજી દો. ૩ લવ-લવણવાટ. ૪ મોટા
છાછરા ઘાટના પહોળા ટોપલા, એ ખાખ ખરવાના કામમાં આવે છે. ૫ પૃથ્વી.
૬ ગુનેગારને રાખવા માટે કારેલો લાકડાનો કટકો.

અમૃતની ઉપમા, સાધુને નવ ધટે, રાહુની દુષ્ટતા ન ટાળી તેણે;
 પ્રહલાદ નારદે ગર્ભસંગત કરી, વશ કર્યા વૈકુંઠનાથ જણે. તારાં
 અતુરધા મુક્તિ છે, જૂજવી જૂક્તિની, તાહરા તે તેહને નવ રાચે;
 બેઠ કર જોડીને નરસૈયો વીનવે, જન્મોજનમ તારી ભક્તિ જાચે. તારાં

૨૯

રાગ પ્રભાતિયું

ધ્યાન ધર, ધ્યાન ધર, નંદના કુંવરનું, જ્યેષ્ઠી અખિલ આનંદ પામે;
 અષ્ટમહાસિદ્ધિ તે, દ્વાર જીભી રહે, દેહનાં દુકૃત તે દૂર વામે. ધ્યાનં
 મોરનાં પીંછનો, મુગટ મસ્તક ધરે, કુંડળ મકરાકૃત શ્રવણ લટકે;
 નીલવટ તિલક તે, સુભગ કેસરતાણું, કંઠ મુક્તાક્ષણ હાર ઢળકે. ધ્યાનં
 પીતાંબર પલવટ, કટિતર રચિર છે, લલિત ત્રિભંગી વાહાલો વેણુ વાચે;
 કદમનાં દ્રુમ તળે, રાધિકા રસ ભરી, હરજીને સંગ આલાપી ગાયે. ધ્યાનં
 મોરલીની ધૂની સુણી, વનિતા વ્યાકુળ થઈ, ગોપિકા કેરડાં વૃંદ આંવે;
 નરસૈયાને મન, આનંદ અતિ ઘણો, પુષ્પ મુક્તાક્ષણ લેઈ વધાવે. ધ્યાનં

૩૦

રાગ રામકલી-ભૈરવ અથવા પ્રભાતિયું

ધ્યાન ધર, ધ્યાન ધર, નેત્રમાં નાથ છે, અંતર ભાળની એક સુરતી;
 દેહીમાં દરસશે, પ્રેમથી પરસશે, અજબ અનોપમ અધર મૂરતિ. ધ્યાનં
 મોરલીના નાદમાં, શ્રવણના સાદમાં, ઝાંઝરી ઝાલરી ડમક વાજે;
 તાલ મૃદંગ ને ચંગ ઉપમા ઘણી, ભેરીનો નાદ પ્રહ્લાંડ ગાજે. ધ્યાનં
 મન પરસન થશે, કર્યાં કરમ નાસશે, ભાસશે બ્રહ્મ વ્રજ વનં વેલી;
 કુંજલલિત માંહે શ્રીકૃષ્ણ લીલા કરે, નીરખની નૌતમ નિત્ય કેલી. ધ્યાનં
 સુરતસંગ્રામમાં, વીલસે રંગમાં, દરસશે દેહીનું મન મરતાં;
 નરસૈયાયા સ્વામી, સર્વ સુખ આપશે, દુક્રીત કાપશે ધ્યાન ધરતાં. ધ્યાનં

૩૧

રાગ પ્રભાતિયું

હરિતણું હેત તને, ક્યમ ગયું વીસરી, પશુ રે ફેડીને નરરૂપ કીધું;
હાડ ને છેડ^૧ કરી, સહુ તને હાંકતું, આજ વધારીને માન દીધું. હરિં
ધાંચીનું ગાળિયું, કંઠથી ટાળિયું, નેત્રના પાટા શ્રીનાથે છોડ્યા;
તે તણાં ચરણને, નવ ભજ્યો કૃતધ્રી, તેં ન ગુણ પાડના હાથ જોડ્યા. હરિં
પગ ઠોકી કરી, માગતો મૂઠમતિ, ધાસ પાણી કરી શબ્દ ઝીણા;
આજ ગોવિંદ ગુણ ગાઈને નાચતાં, લાજ આવે તને કર્મહીણા. હરિં
લાંબીશી ઠોક ને કાંકોલ^૨ ચાવતો, ઊંટ જાણી ધણો ભાર લાદે;
આજ અમૃત જમે, હરખે હળવો ભમે, વૈકુંઠનાથને નવ આરાધે. હરિં
પીઠ અંબાડી ને અંકુશ માર સહી, રેણુ^૩ ઉડાડતો ધરણી^૪ હેડો;
આજ ચુવા ચંદન, આભ્રણ^૫ અંગ ધરી, વેગે જાય છે તું વેલે બેડો. હરિં
અન્ન ને વસ્ત્ર ને ભૂષણ સર્વ જે, તેહનો તૂજને હતો ઉધારો;
નરસૈંયાના સ્વામીએ, સર્વ સારું કર્યું, તે પ્રભુને તમે કાં વિસારો. હરિં

૩૨

રાગ પ્રભાતિયું

મારા નાથજી મુજને, ભક્તિ દેજો સદા, દીન જાણીને સંભાળ લેજો;
ભક્તિ આપી ભલા ભાવથી ભૂધરા, અંતે આવી અહોનિશ રહેજો. મારાં
ભક્તિ કારણ મારો દેહ દુર્બલ હજો, દેહ કારણ રખે સ્નેહ જાયે;
આજ મન સાથ જહુનાથ જો વીસરે, વળતી વલે^૬ મારી કુણ થાયે. મારાં
કર્મ ફૂડાં કરી, ખાણ ચારે ભરી, નાસવા નીસર્યો નામ ખારી;
કૃષ્ણકીર્તન વિના, જમ^૭ જાએ વૃથા, જેમ રહે જગટે સિદ્ધિ હારી. મારાં

૧ હાડછેડ, હટકારી કાઢવું; શરીર પર મારવું. ૨ એક જાતનો કાંટાનો છોડ. ૩ ધૂળ. ૪ પૃથ્વી. ૫ ધરણી. ૬ સ્થિતિ. ૭ પહોર.

હું ગર્ભ નાના ફર્યો, નિલ ઉજગરો, નવ ઠર્યો નાથજી શરણ પાખે;
 ભવ^૧ વિષે બૂડતાં, વાહર ને બૂમ નહિ, બાંધગ્રહી^૨ મુજને કાણ રાખે. મારાં
 અદપ આયુષ્યમાં, કદપના મનુષ્યને, આજ કીધું વળી કાલ કરવું;
 શ્વાસનો શો વિશ્વાસ, નહિ નિમિષનો, આશ અધૂરી અને એમ મરવું. મારાં
 ઉત્તમ મધ્યમ, વરણ તું વિહલા, પ્રકટ થઈને દરશન પમાડો;
 નરસૈયા રંકને, ટાંક^૩ કરુણા કરો, દીનબંધુ વળ્યો આંક આડો. મારાં

૩૩

રાગ પ્રભાતિયું

જે ગમે જગતગુરુદેવ જગદીશને, તે તણો ખરખરો^૪ ફોક કરવો;
 આપણો ચિંતવ્યો અર્થ કાંઈ નવસરે, જિગરે એક ઉદ્વેગ ધરવો. ટેક.
 હું કરું હું કરું, એ જ અજ્ઞાનતા, શકટનો^૫ ભાર જેમ શ્વાન તાણે;
 સૃષ્ટિ મંડાણ છે, સર્વ એણી પેરે, જોગી જોગેશ્વરા કોઈક જાણે. જો
 નીપજ નરથી તો, કોઈ ન રહે દુઃખી, શત્રુ મારીને સૌ મિત્ર રાખે;
 રાય ને રંક કોઈ, દષ્ટે આવે નહિ, ભવનપર ભવનપર^૬ છત્ર દાખે. જો
 ઋતુ લતા પત્ર ફળફૂલ આપે યથા, માનવી મૂર્ખ મન વ્યર્થ શોચે;
 જોડના લાગ્યમાં, જે સમે જે લખ્યું,^૭ તેહને તે સમે તેજ પોહાંચે. જો
 અંથ ગરબડ કરી વાત ન કરી ખરી, જોડને જે ગમે તેને પૂજે;
 મનવચન કર્મથી આપ માની લહે, સત્ય છે એજ મન એમ સૂઝે. જો
 સુખ સંસારી મિથ્યા કરી માનજે, કૃષ્ણ વિના બીજું સર્વ કાચું;
 જુગલ કરજોડી કરી, નરસૈયો એમ કહે, જન્મ પ્રતિજન્મ હરિને જ જાયું.^૮ જો

૧ સંસારરૂપી સાગર. ૨ હાથ પકડી. ૩ થોડી ટાંક જેટલી. ૪ શોક, દુઃખ.
 ૫. ગાડાનો. ૬. ધર. ૭. પાંહેદ—‘જોડના લાગ્યમાં, જોડને જે લખ્યું.’ ૮. બીજી
 પ્રતમાં નીચેની કડી વિશેષ જોવામાં આવે છે, અને તે ૩ જી કડી પછી આવે છે.

“કાષ્ઠની પૂતળી કોટી મટકા કરે, મરકટ માનવી ચાહી નચાવો;

અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક છે નાથ તું, પુન્ય ને પાપ નામ કહાવો.”

૩૪

રાગ પ્રભાતિયું

ધ્યાન ધર હરિતાલું, અદ્વૈતમતિ આળસુ, જ્યેષ્ઠી જન્મનાં દુઃખ જાયે;
અવર ધંધો કરે, અરથ કાંઈ નવ સરે, માયા દેખાડીને મૃત્યુ વહાયે.^૧
સકળ કલ્યાણ શ્રીકૃષ્ણનાં ચરણમાં, શરણ આવે સુખ પાર હોયે;
અવર^૨ વેપાર તું, મેલ મિથ્યા કરી, કૃષ્ણતું નામ તું રાખ મોંયે.
પટક^૩ માયા પરી, અટક ચરણે હરિ, વટક મા^૪ વાતસૂણતાંજ સાચી;
આશનું^૫ ભવન આકાશ સુધી રચ્યું, મૂઠ એ મૂળથી ભીંત કાચી.
અંગજેખન ગયું, પલિત પિંજર^૬ થયું, તોય નથી દહેતો શ્રીકૃષ્ણ કહેવું;
ચેત રે ચેત દિન ચાર છે લાલના, લીંબુ દહેકાવતાં^૭ રાજ લેવું.
સરસ ગુણ હરિતાણા, જે જને અનુસર્યા, તે તણા સુજશ તો જગત બોલે;
નરસૈયા રંકને, પ્રીત પ્રભુશું ધાળી, અવર વેપાર નહિ ભજન તોલે.

૩૫

રાગ પ્રભાતિયું

તારા દાસનાં ચરણની, રેણ મસ્તક ધરું, જ્યેષ્ઠી કોટિ કલ્યાણ પામું;
નિરખતાં નેહશું, નેત્ર અમૃત ડરે, ભવતણાં પાપ તે ક્ષણમાં વામું. —ટક.
ભક્તને ભેટતાં, કિલિખપ^૧ નવ રહે, જ્ઞાનદીપકથથી તિમિર નાસે;
ધન્ય ધન્ય ભાગ્ય જે સાધુસંગત કરે, કૃષ્ણગ્રીર્તાનથથી કૃષ્ણ ભાસે. તારાં
એક ક્ષણવાર જે સંતસંગત કરે, ધન્ય ધડી જંતુની^૨ તેજ જણો;
ભણે નરસૈયો, ભવસાગર ખૂડતાં, હરિજન નાવ નિશ્ચે પ્રમાણો. તારાં

૧ છેતરે. ૨ બીજો. ૩ તરછોડી નાંખ. ૪ મનમાં શંકા ઉત્પન્ન ન કર. ૫ આશાનું. ૬ પળિયાં આવેલું શરીર. (પલિત મુંઢમ). ૭ ઉઘાળતાં. ૮ પાપ. ૯ જંતુ એટલે નાનું જીવકું—મનુષ્ય.

૩૬

રાગ પ્રભાતિયું (આસામાંડ-ઝપતાલ)

સમરને શ્રીહરિ, મેલ મમતા પરી, જોને વિચારીને મૂળ તારું;
તું અલ્યા કોણ ને કોને વળગી રહ્યો, વગર સમજે કહે મારું મારું. સ૦
દેહ તારી નથી, જો તું જીગતે કરી, રાખતાં નવ રહે નિશ્ચે જાયે.
દેહ સંબંધ તજે, નવનવા બહુ થશે, પુત્ર કલત્ર^૧ પરિવાર વહાયે.^૨ સ૦
ધનતાણું ધ્યાન તું, અહોનિશ આદરે, એ જ તારે અંતરાય મોટી;
પાસે છે પિયુ અલ્યા, કેમ ગયો વીસરી હાથથી બાજી ગઈ થયો રે ખોટી. સ૦
ભરનિદ્રા ભર્યો, રંધી^૩ ઘેર્યો ઘણો, સંતના શબ્દ સુણી કાં ન જાગે;
ન જાગતાં નરસૈયા, લાજ છે અતિ ઘણી, જનમોજનમ તારી ખાંત ભાગે. સ૦

૩૭

રાગ પ્રભાતિયું

પારકી દુશો^૪ મહતા કરે પ્રાણિયા, પુણ્ય પાળી સર્વ વાત ખોટી;
કે તેં તો કર્ષણ કોદરા વાવિયા, ક્યાંથી જમે તું તો દાળ રોટી ! પા૦
કે તેં તો દાન કદી આપ્યું અન્નતાણું,^૫ ક્યાંથી દૂધે તું તો ઘેર ઝોટી !^૬
કે તેં તો કથિર સોનારને આપિયું, ક્યાંથી પેહેરે તું તો કનકટોટી !^૭ પા૦
પુણ્યથી રિદ્ધિ છે, પુણ્યથી સિદ્ધિ છે, પુણ્યથી પેહેરશો ડગલો ડોટી;^૮
ભણે નરસૈયો તું, પુણ્ય કર પ્રાણિયા, પુણ્યથી પામશે પદવી મોટી. પા૦

૩૮

રાગ પ્રભાતિયું

ધન્ય રે ધન્ય મહાપુણ્ય જસોદાતાણું, પુત્રભાવે પરિબ્રહ્મ રાજે;
નંદનો નંદ^૯ આનંદ થઈ અવતર્યો, શેષ બળિભદ્ર સંગે બિરાજે. ધન્ય રે. ૦

૧ કલત્ર-સ્ત્રી. ૨ છેતરે. ૩ રંધવું. ૪ દુશો-(હોંસનું અપભ્રંશ) આશા,
કુમક, મદદ. ૫ બકરાનું. ૬ ગાય. ૭ દાનમાં પહેરવાનું એક ઘરેણું.
૮ એક જાતનું વસ્ત્ર. ૯ પુત્ર.

અમર આહીર^૧, અરધાંગગોપાંગના,^૨ વૃક્ષવેલી સર્વ ઋષિરાણી;
લક્ષ્મિ તે રાધિકા, મુક્તિ જસોમતી, વ્રજ વૈકુંઠ તે વેદવાણી. ધન્ય રે.૦
નિગમ વસુદેવજી, ગાય ગોપી ઋચા,^૩ દેવગ્રી બ્રહ્મવિવાદ કહાવે;
બ્રહ્મ કર લાકડી, વેણુ મહાદેવજી, પંચવદન કરી ગાન ગાવે. ધન્ય રે.૦
ઘેંદ્ર અન્નુન અહંકાર દુર્યોધન, દેવતા સર્વે અવતાર લીધો;
ધર્મ તે રાય યુધિષ્ઠિર જાણ્યો, દાસનો દાસ નરસૈને ણીધો. ધન્ય રે.૦

૩૯

રાગ રામકલી-ભૈરવ અથવા પ્રભાતિયું

વર્ણના ધર્મ તે, કર્મ કરવાં ટળ્યાં, મર્મ જાણ્યો ત્યારે ભર્મ લાગ્યો;
શ્રી રાધિકા કૃષ્ણ, ભજ સચ્ચિદાનંદને, તેથી નથી કાંઈ ધર્મ આધો. વર્ણ૦
મનુષ્યને કર્મ કરવાં ઘટે જ્યાં લગી, ત્યાં લગી લક્ષ્મિનો ભેદ અળગો;
ભાવે ગોવિંદમાં, ભજન ભેદી રહ્યો, એક ઉપાસના જઈને વળગો. વર્ણ૦
જગ ને જોગ જગન નરથી ટળ્યા, ભૂખ વેઠી શીદ વ્રત કરતો;
તીર્થની સોચના, મે'લ મનથી પરી, દેહ દમીને કાં જ'જલ કરતો. વર્ણ૦
સકલ સાધનનું, શ્રીહરિ નામ છે, પાર પામ્યા કોઈ સંત પૂરા;
શાસ્ત્રરૂપી એ સમુદ્ર તરે જટલા, જળ કાપી ગયા જ'ન શૂરા. વર્ણ૦
મારે તો આશરો, એક હરિનામનો, છેક^૪ આવ્યો હવે ક્યારે જઈએ;
ભણે નરસૈયો એ નામને આશરે, નામ ને મૂર્તિમાં લીન રહીએ. વર્ણ૦

૪૦

રાગ રામકલી-ભૈરવ અથવા પ્રભાતિયું

અલ્યા ભૂલ મા ભૂલ મા, લક્ષ્મિ ભૂધરતણી, કારમી માયા જોઈ કારે હરખો;
સ્વપ્નની વાર્તામાં, શું રે રાચી રહ્યો, પ્રેમ દષ્ટે કરી હરિને નરખો. અ૦

૧ ગોવાળ; ભરવાડ. ૨ અર્ધાંગના-ધણિયાણી. અમર-દેવો. કૃષ્ણાવતારમાં દેવો આહિર અર્થાત્ ગોવાળિયા થયા તથા અર્ધાંગ એટલે દેવોની સ્ત્રીઓ તે ગોપીકાકૃપે થઈ. ૩ ગાય ને ગોપી તે વેદના મંત્રો. ૪ પાદભેદ-“છેડો આવ્યો.” છેક-છેડો, અંત.

શાને તેં દેહ ધરી, સમરને શ્રી હરિ, આઁયો સંસારમાં થું રે કરવા;
 માયાની જાળમાં, મોહ પામી રહ્યો, અવનિ પર અવતર્યો ભાર ભરવા.^૧ અં
 ભક્તિ કારણ જોને, ભૂધરે દેહ ધરી, ભાંવે ભરવાડની છાશ પીધી;
 શંકર ઉગારીને, ભસ્માંગદ મારિયો, આપી કૈલાસ ઉમિયારે દીધી. અં
 લોકની લાજ, મરજદ તે પરહરો, નિરભે થઈને હરિગુણ ગાવો;
 મનના મનોરથ પૂરશે માવજી, તજી સંસાર વૈકુંઠ જવો. અં
 દેહ દમન પટ્ કર્મથી વેગજો, સાધનવાળો જો જગત જાગે;
 નરસૈયાયા સ્વામી, સખળ વશ ભક્તિને, અવર ઉપાય નહીં દેહ તાગે.^૨

૪૧

રાગ રામકલી-ભૈરવ અથવા પ્રભાતિયું

અધ્યા નામ પામ્યો, પણ રામને નવ લક્ષ્યા, વૈષ્ણવપદ કેરું ખિરદ ઝાલે;
 પુત્ર વિના જન્મ, ધર મધ્યે પારણું, વર વિના તે જન્મ જન મહાલે
 વ્યાધિની વેદના, વિશ્વની ના ટળે, ઠાલો ગગનમાં મેઘ ગાળે;^૧
 હરિને જાણ્યા વિના, હરિ કેરો જન થયો, વાત પકવાનથી ભૂખ ન ભાગે
 તું એમ જાણે જ, હરિજન હું થયો,^૨ વિષ્ણુપદ ગાઈ થયો ભક્ત ભવમાં
 કરણી તો કાગની, હોડ^૩ કરે હંસની, હંસને તો હસી કાઢે લવમાં.
 પિંડમાં પ્રભુ પણ, પ્રગટે પેષે નહીં, ફેકટ ભમે તે દૂર ભાળે
 અગણિત શ્રદ્ધાનું, ગણિત લેખું કરે, દુષ્ટ ભાવે કરી માળ ઝાલે
 જો નિરાકારમાં જોહનું મન ગળે, ભિન્ન સંસારની બ્રાંતિ ભાળે
 દાસ નરસૈયો કહે, તેને ચરણે નમું, જ્ઞાન વિજ્ઞાનની^૪ જોત જાળે

૧ પાદભેદ-“ભાર કરવા.” ૨ તાગા કરવા; દેહને સંકટ આપવું. અથવા દેહના ત્યાગ-મરણથી. ૩ પાં “વિના વિવેક ઋષિ જોગ ભલો.” ૪ પાં “ધર વચે પુત્ર વિના જોવું પારણું.” ૫ પાં “વિરહની વેદના, ભેખ ધરે નવ સમે, વરસાદ વિના જન્મ ગાળે નાભે; અરથ સર્પા, કંઈ જીવ આધર્યા, વસ્તુ વિના નહિ ભૂખ ભાગે.” ૬ પાં “મને એમ જાણ્યું જ, હરિજન હું થયો, વૈષ્ણવપદ ગાય તે ભક્તિ ભાવે.” ૭ સ્પર્ધા, હરીફાઈ. ૮ જરા, લગાર, સહેજ, અથવા યકવાદમાં. ૯ જ્ઞાન તે જાણવું, વિજ્ઞાન તે અનુભવ સાથે જાણવું.

૪૨

નીરખને ગગનમાં, કોણ ધૂમી રહ્યો, તે જ હું તે જ હું શબ્દ બોલે;
શ્યામના ચરણમાં, ઇચ્છું છું મરણ રે, અહીંયાં કોઈ નથી કૃણુ તોલે. નીં
શ્યામ શોભા ધણી, બુદ્ધિ ના શકે કળી, અનંત આચ્છવમાં પંથ ભૂલી;
જડ ને ચૈતન, રસ કરી જાણવો, પકડી પ્રેમ સજીવન મૂળી. નીં
જળહળ જ્યોત ઉઘોત રવિ કોટમાં, હેમની કોર^૨ જ્યાં નીસરે તોલે;
સચ્ચિદાનંદ આનંદ કીડા કરે, સોનાનાં પારણાંમાંહી ઝૂલે. નીં
ખત્તી વિણ તેલ વિણ, સૂત્ર વિણ જો વળી, અચળ ઝગડે સદા અનળ^૩ દીવો;
નેત્ર વિણ નીરખવો, રૂપ વિણ પરખવો, વણ જિહ્વાએ રસ સરસ પીવો. નીં
અકળ અવિનાશી એ, નવજ જાએ કળ્યો,^૪ અરધ ઉરધની માંહે મહાલે;
નરસૈયાઓ સ્વામી, સકળ વ્યાપી રહ્યો, પ્રેમના તંતમાં સંત ઝાલે. નીં

૪૩

અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક તું શ્રીહરિ, જજવે રૂપે અનંત ભાસે;
દેહમાં દેવ તું, તેજમાં તત્ત્વ તું, શૂન્યમાં શબ્દ થઈ વેદ વાસે. ટેક.
પવન તું પાણી તું, ભૂમિ તું ભૂધરા, વૃક્ષ થઈ ફૂલી રહ્યો આકાશે;
વિવિધ રચના કરી, અનેક રસ લેવાને, શિવયત્રી છવ થયો એ જ આશે. અં
વેદ તો એમ વહે, શ્રુતિ સ્મૃતિ શાખ દે, કનક કુંડળવિષે લેદ નહોયે;
ઘાટ ઘડિયા પછી, નામ રૂપ જવાં, અંતે તો હેમનું હેમ હોયે. અં
અંથ ગડખડ કરી, વાત ન કરી ખરી, જોડને જ ગમે તેને પૂજે;
મન કર્મ વચનથી, આપ માની લહે, સત્ય છે એ જ મન એમ સૂજે.^૫ અં
વૃક્ષમાં બીજ તું, બીજમાં વૃક્ષ તું, જોઈ પટંતરો એ જ પાસે;
ભણે નરસૈયો એ, મનતાણી શોધના, પ્રીત કરું પ્રેમથી પ્રગટ થાશે. અં

૧ રવિ-સૂર્ય; ઉઘોત-પ્રકાશ; કોટ કરોડો. ૨ હેમ-સુવર્ણ; કોર-કોરણ.

૩ અગ્નિ, અગ્ને ઇશ્વર અથવા સૂર્ય. ૪ અરધ ઉરધ=અર્ધ અર્ધ-નીચે અને ઊંચે. ૫ કેટલીક પ્રતમાં આ તુક- 'જો ગમે જગતગુરુદેવ જગદીશને' તેની ચોથી તુક તરીકે દાખલ થયેલી જોવામાં આવે છે. ૬ પટંતર-પડદો, આંતરો.

૪૪

શરીર શોધ્યા વિના, સાર^૧ નહિ સાંપડે,^૨ પંડિતા પાર નહિ પામે પોથે;
તાંદુલ^૩ મેલીને, તુષને^૪ વળગી રહ્યો, ભૂખ નહિ ભાગે એમ ઠાલે થોથે.
રસના સ્વાદમાં, સર્વ રુંધાઈ રહ્યા, વિગતિ^૫ ગુરુ જ્ઞાન વિના રે ગૂંથે;^૬
વાણીવિલાસમાં, વિવિધ વાણી વડે, પરહરી વસ્ત્રને વળગે ચૂંથે.
શબ્દ શીખે ખરો, સકલ વિદ્યા ભણે, અધ્યાત્મ ઊયરે આવી ઓથે;
પ્રપંચ પિંડમાં રહ્યો, અહંકાર નવ ગયો, આથડ્યો એમ અનંત કોડે.^૭
શાસ્ત્ર કથા કહે, રજનિમાં આથડે, એમ અજ્ઞાનમાં શીશ ગોડે;^૮
ભણે નરસૈયો જ, ભેદ જાણી જુઓ, મેં તો રચી કહ્યું પદ ચોથે.

૪૫

રાગ આસામાંડ-ઝપતાલ

જાગીને જોઉં તો, જગત દીસે નહિ, ઊધમાં અટપટા^૧ ભોગ ભાસે;
ચિત્ત ચૈતન્ય^૨ વિલાસ તદ્રૂપ છે, બ્રહ્મ લટકાં કરે બ્રહ્મ પાસે. ટેક.
પંચ મહાભૂત પરિબ્રહ્મ વિષે ઊપજ્યાં, આણુ આણુમાંહી રહ્યાં રે વળગી;
ફૂલ ને ફળ તે તો વૃક્ષનાં જાણવાં, થડથણી ડાળ તે નહિ રે અળગી. જા.
વેદ તો એમ વહે, શ્રુતિસ્મૃતિ શાખ દે, કનક કુંડળ વિષે ભેદ નોયે;
ઘાટ ઘડ્યા પછી, નામ રૂપ જૂજવાં, અંતે તો હેમનું હેમ હોયે. જા.
જીવ ને શિવ તો, આપ ઇચ્છાએ થયા, રચી પરપંચ ચૌદ લોક ક્રીધા;
ભણે નરસૈયો એ, તે જ તું તે જ તું, એને સમર્યાથી કંઈ સંત સીધ્યા.^{૧૧} જા.

૧ સત્ય વસ્તુ, જ્ઞાનનો સાચો ભેદ. ૨ જડવું, મળવું. ૩ ચોખ્ખા.
૪ છાલાં. ૫ યુક્તિ, બારીકી. ૬ ગોઠવે. ૭ પેટ; પણ અત્રે ગર્ભસ્થાન.
૮ અધાળો, સ્થિર થાય. ૯ જાતજાતના; તરેહતરેહના. ૧૦ બ્રહ્મની જુદી જુદી
લીલા. ૧૧ મુક્ત થયા; સંસાર તરી ગયા.

૪૬

રાગ આસામાંડ-ઝપતાલ

જ્યાંલગી આતમા-તત્ત્વ ચીન્યો^૧ નહિ, ત્યાંલગી સાધના સર્વ જૂઠી;
માનુષા દેહ તારો એમ એજે ગયો, માવઠાંની^૨ જમ વૃષ્ટિ વૂઠી. જ્યાં
શું થયું સ્નાન, સેવા ને પૂજથકી, શું થયું ઘેર રહી દાન દીધે;
શું થયું ધરી જટા ભસ્મ લેપન કરે, શું થયું વાળલોચન કીધે. જ્યાં
શું થયું તપ ને તીર્થ કીધાથકી, શું થયું માળ^૩ ઝહી નામ લીધે;
શું થયું તિલક ને તુળસી ધાર્યાથકી, શું થયું ગંગજળ પાન કીધે. જ્યાં
શું થયું વેદ વ્યાકરણ વાણી વદે, શું થયું રાગ ને રંગ જાણે;
શું થયું અટદર્શન સેવાથકી, શું થયું વરણના ભેદ આણે. જ્યાં
એ છે પરપંચ સહુ પેટ ભરવાતણા, આત્મારામ પરિશ્રમ ન જોયો;
ભણે નરસૈયો કે, તત્ત્વદર્શન વિના, રત્નચિંતામણિ જન્મ ખોયો. જ્યાં

૪૭

રાગ પ્રભાતિયું

શા સુખે સૂતો સંભાર શ્રીનાથને, હાથ તે હરિ વિના કોણ સહાયે;
તાત ને માત સુત, બ્રાત ટોળે મળ્યાં, દોહલી^૪ વેળા સૌ દૂર જાયે. શા
ઊંધે મસ્તક હતો, ઉગ્ર તપ આચરી, ભક્તિ કીધી ભગવાન કેરી;
અવતરી પાશ અંધાયો માયાતણે, લંપટી લાલચે લીધો ઘેરી. શા
દિવસે ચૌદશ ભખ્યો, રાત નિદ્રા વિષે, સ્વપ્નમાં સાંભરે મોટી માયા;
પલક પરવાર નહિ, હરિને ભજવાતણો, જ્યાં લગી જીવ સંજોગ કાયા. શા
ધન ધામે કરી, મોહી રહ્યો લોભિયો, વેદના વીસરી ગર્ભ^૫ કરી;
નાથ ત્રિલોકના, હરિ ન સંભારિયા, બહરે રાખ્યો^૬ તો જઠરામાં ઘેરી. શા
જગ રે જીવડા, વાજ^૭ આવ્યો ઘણું, કેટલોએક પ્રતિબોધ^૮ દીજે;
નરસૈયાના સ્વામીને, નિત્ય સંભારતાં, દેહનાં દુકૃત^૯ દૂર કીજે. શા

૧ ઓળખ્યો. ૨ કઠ્ઠતુનો વરસાદ. ૩ માળા. ૪ કહણ; અંત કાળને સમે. ૫ કાચર, હેરાન, પીડા. ૬ ઉપદેશ. ૭ (દુષ્કૃત)-નહારાં કર્મ. ૮ મી. ૫

૪૮

રાગ રામકલી-ભૈરવ અથવા પ્રભાતિયું

રઝળતી રાંડનાં, રડવડતાં છોકરાં, ડાણુ શિક્ષા દઈ ઠોર^૧ આણે;
 અંધ ગુરુએ વળી, નિરંધ ચેલા કર્યા, બ્રહ્મની વાત તે શું રે જાણે. રઝ૦
 ભરમે ભૂલા ફરે, આનંદે આથડે, પૂર્ણ બ્રહ્મ પોતે ન જાણે;
 સ્વપ્નાનું સુખ સાચું કરી લેખવે, પાસેથી પ્રભુને દૂર વખાણે. રઝ૦
 મૂરખ મમતા કરે, ભૂતળ લમતા ફરે, જેને રીઝાય તે કર્મકાંડે;
 શ્રીમંતનું સુખ નિર્ધનને ન મળે, વાદ કરે ને વિષે^૨ વખાણે. રઝ૦
 નિરગુણ નાથને, નરખી તે નવ શોકે, સિરગુણને^૩ સરતે^૪ ન જાણે;
 ચેતનનિંદા કરે, જડની વંદના કરે, અચેતભૂલ્યો ફરે ભિન્નભાવ આણે. રઝ૦
 અગમગુરુથી નિગમ શિષ્ય નીપન્યા, તે બ્રહ્મની વાતનો ભેદ જાણે;
 પાસેથી અન્ય અળગો રે દેખે નહિ, નરસૈયો પાસુ તે ડાણુ તાણે. રઝ૦

૪૯

એક તું એક તું એમ સૌકા સ્તવે, ડાણુ હું તે નહિ કા વિચારે;
 ડાણુ છું ક્યાં થયી આવિયો જગ વિષે, જઘશ ક્યાં છૂટશે દેહ ત્યારે. એક૦
 પ્રતિદિને જડ કને જઈ કરી માંગતો, ઈશ તું સાદ્ય થાજે સદા રે;
 તોય પણ દુઃખ તો લેશ ટળતું નથી, થાકતો નથી તું કદા રે. એક૦
 કાઈ તો ઉદ્ધિ ગગનમાં તાકતા, લાખતા જોઈ હું નમ્ર વાણી;
 ડાણુ હું કોની કને, માયું શા હક થયી, તે નથી જાણતા મૂર્ખ પ્રાણી. એક૦
 એમ કરતાં કદી લાલ જો પામિયો, તો કહે હરિતણી સાદ્ય થઈ રે;
 કામ કથળ્યા થયી ભવિષ્યને ભાંડતો, પૂર્વના કર્મનું નામ લઈને રે. એક૦
 પૂર્વનાં કર્મ જો હરિ ભજે નવ ટળે, તો કહો ડાણુ તે કામ કરશે;
 સત્ય સમજી કદી પરમ પદ પરખશે, ભવ ભય ભ્રમને તે જ હરશે. એક૦

૧ ઠોકાણે. ૨ વિષયો. ૩ સગુણને. ૪ આંખે.

આકના વૃક્ષથી અમૃતક્ષણ તોડવા, મૂર્ખો જો કદી આશ ધરશે;
શ્રમ વૃથા તેહનો તો જઈ જગ વિષે, જ્ઞાનહીનો સદા તે જ ઠરશે. એક૦
જીવ, ઈશ્વર અને બ્રહ્મના ભેદમાં, સત્ય વસ્તુ નહિ સઘ જડશે;
હું અને તું પછું તજીશ નરસૈયા તો, ગુરુ તને હર્ષથી પાર પાડશે. એક૦

૫૦

રાખ્ય ભવસિંધુમાં અતિશે મહા ભય થયી, નામ નારાયણ નાવ મેલી;
ઘોર ભવસિંધુની વેલની રેલમાં, મેહેરના પવનને મેલ ઠેલી.
વિષયતૃષ્ણા પરો મોહ મન ના ધરો, હું ને મારું જક્ત તેમાં ખૂડો;
તું થયી વેગળા આસુરીમાં ભળ્યા, શરણ આઠ્યા તે તો અખંડ ચૂડો.
સુખકું અટપ ને દુઃખ સાગર જસું, જનમિયો જંતુ તે જન્મ રોગી;
એક નિશ્ચે તારા નામને આશરે, રેહ કાય જે વીરલો તે જ ભોગી.
કલે દસ વીસના તાપ નિવારવા, મંગલ શ્રીકૃષ્ણજીનું નામ જાણો;
બેઠ કર જોડી નરસૈયો વિનવે, ભવજળ ખૂડતાં ખાંધ તાણો.

૫૧

રાગ સિંધુડો

(દેવા) આઘ તું મધ્ય તું, અંત્ય તું ત્રિકામાં, એક તું એક તું એક પોતે;
અખિલચો બ્રહ્મ બ્રહ્માદિક નવ લહે, ભૂરચા માનવી અન્ય ગોતે. દેવા૦
રવિ શશિ કોટિ નખ ચંદ્રિકામાં વસે, દષ્ટિ પહોંચે નહીં ખોજ ખોજે;
અર્ક ઉઘોત જ્યમ તિમિર ભાસે નહિ, નેતિ નેતિ કહી નિગમ ડોજે. દેવા૦
કોટી બ્રહ્માંડના ઈશ ધરણીધરા, કોટિ બ્રહ્માંડ એક રોમ જનું;
મર્મ સમજ્યા વિના ભર્મ લાગે નહિ, સગુણસ્વરૂપ નિર્ગુણ એનું. દેવા૦
એ નથી એકલો વિશ્વથી વેગળો, સર્વ વ્યાપિક છે શક્તિ સ્તુત્ય જેની;
અખિલ શિવ આઘ આનંદમય કૃષ્ણજી, સુંદરી રાધિકા ભક્તિ તેની. દેવા૦
વેદની વાતનો ભેદ લાધે નહીં, તેનું હારદ તે કોક જાણે;
શિવ સનકાદિક દેવમુનિ નારદ, પૂરણ બ્રહ્મનું ધ્યાન આણે. દેવા૦

તે પૂર્ણ પુરુષોત્તમ પ્રેમદાશું રમે, ભાવેશું લાભની અંક લીધો;
જે રસ વ્રજતણી નાર વિલસે સદા, સખીરૂપે તે નરસૈયે પીધો. દેવા૦

૫૨

પૂરું ના પડે નાથજી તમારી કૃપા વિના, એક આણું ત્યારે અનેક ખૂટે;
પાપ દષ્ટે કરી દ્રવ્ય સંચય મળી, અગ્નિ દગ્ધે કે રાજ ચોર લૂંટે. પૂ૦
મનતણા મનસૂખા મનમાં રહી ગયા, સાત સાંધું ત્યારે તેર તૂટે;
નરસૈયાના સ્વામી તમારી કૃપા વિના, રંક મનાવું ત્યારે રાય રહે. પૂ૦

૫૩

જીવાનીને દહાડે રે, હરિને જાણ્યા નહીં રે, મોહું પરદારા^૧ સાથે મન;
કાંઈક તે મોહ્યો રે, કામિનીના કલ્પમાં રે, કાંઈ એક જોડવા ધાયો વન.
પચીસ ને પચાસ રે, પરપંચમાં ગયાં રે, દોહિલા આવ્યા સાઠ વર્ષના દંત;
સિત્તેરને સુધી રે, કાંઈ સમજ્યો નહીં રે, પછે ચાલ્યો સાધન કરવા વન.
આંખડીએ ન સૂઝે રે, ગળે બહુ નાસિકા રે, બોલે તે તો સંભળાય નહીં કરણ;
માયા તો ન મૂકે રે, તૂટે નહીં તૃષ્ણા રે, ઝાળખાયા નહીં અશરણશરણ.
હાથમાં લાકડી રે, ચરણ ચાલે નહીં રે, તૂટીને શિથિલ થયું છે તંત;
મુખમાંહી દંત રે, એકે દીસે નહીં રે, તોય પાપિયું ઉદર માગે અન્ન.
ભાગ્ય જનું ભલું રે, આ અવસરને ઝાળખ્યો રે, તે તો પ્રાણીકેહેવાય હરિના જન;
નરસૈયાના સ્વામીને રે, સુખમાં સંભારજે રે, જે હોય પેલા ભવનું પુન્ય.

૫૪

રાગ સામેરી

ગુમાનના ઘેલા રે, આવરદા તો વહી ગઈ રે, હવે તારે ચેતવું હોય તો ચેત;
પ્રથમ પાપિયા રે, પ્રભુ ઝાળખ્યા નહીં રે, હવે ક્યમ આવે હરિયું હેત.
કાળાને ફીટી રે, ઘોળા કેશ થયા રે, શરીર થયું શીતળ પગે ન ચલાય;
આંખે નવ સૂઝે રે, શ્રવણે સુણે નહીં રે, તોયે લઈ રે તૃષ્ણા નવ મુકાય.

સગાં સ્નેહી ને વા'લાં રે, તેં તો બહુ કર્યાં રે, તેને કાજે કીધાં ફૂડાં કામ;
વરતીને વવાયો રે, વચન વિનતા તણે રે, મુખથી ભજ્યા ન કેશવરામ.
વિખનો વીંટયો રે, કરમ બહુ કર્યાં રે, તોયે તારો ન આવ્યો પાર;
એમને કરતાં રે, કાળ આવી પહોંચશે રે, પછી તારા મુખમાં પડશે માર.
ભણ્યા તે ભૂદ્યા રે, ભવમાં આથડે રે, ભણી ભૂદ્યા પંડિતે ન પાડ્યો ઉઝસ;
શિખામણ માનશે રે, મહા મુખ પામશે રે, એમ કહે છે નરસૈયોદાસ.

૫૫

પ્રભાતિ

દૂરમતિયા ડાહ્યા થઈ આવે, શાણા થઈ સમજાવે રે;
પ્રેમભક્તિમાં ભંગ પડાવે, અજ્ઞાન આગળ લાવે રે. દૂર૦
આપણા કુળમાં કોઈએ ન કીધું, તે આપણ કૈમ કરીએ રે;
વેરાગી થઈ નાટક નાચીએ, તુલસી તિલક કૈમ ધરીએ રે. દૂર૦
જવા તેવા હોય તે હરિગુણ ગાયે, તે આપણ કૈમ ગાધયે રે;
કૃષ્ણનામની કથા થાય જ્યાં, ત્યાં આપણ નવ જાઈયે રે. દૂર૦
આપ કલેશ ને ક્રોધના ભરિયા, સધળાને જાંધું સમજાવે રે;
જમકિં કરના માર જ પડશે, ત્યારે આડે કોઈ નહિ આવે રે. દૂર૦
કુળને તજશે ને હરિને ભજશે, સેહેશે સંસારનું મેહલું રે;
ભણે નરસૈયો હરિ તેને મળશે, બીજી વાતે વાહશે વોહલું રે. દૂર૦

૫૬

ભક્તિ વિના જે જન જીવે, તે ક્યમ કહીએ માનવ દેહ રે;
મન કર્મ વચને હરિ નવ સેવ્યા, ભૂદ્યા ભવમાં ભટકે તેહ રે. ભક્તિ૦
દશ માસ ઉદરે દુઃખ પામ્યો, કરતો ખરને ભાર રે;
દેહ ધરી હરિનો દાસ ન કહાવ્યો, તેની જનનીને ધિક્કાર રે. ભક્તિ૦
વૈષ્ણવ જન જેને નહીં વહાલા, તેહને ન હોય કૃપા નિર્ધાર રે;
નરસૈયાના સ્વામીની નિશ્ચય લીલા, બીજા વિવિધ ધર્મ વ્યભિચાર રે. ભક્તિ૦

૫૭

વાસ નહિ જ્યાં વૈષ્ણવ કેરો, ત્યાં નવ વસીએ વાસડિયાં;
 શ્વાસોશ્વાસ હરિસ્મરણ ન કરે જો, શ્વાસ ધમણ કેરી શ્વાસડિયાં. વાસ૦
 જીલણડી જપમાળા ન જપે તો, જીલણડી નહિ ખાસડિયાં;
 જનમ તેનો નહિ લેખામાં, જ ન કહેવાય હરિ દાસડિયાં. વાસ૦
 મોહનજીની માયા પાખે, અવર માયા જમ ફાંસડિયાં;
 ભણે નરસૈયો ભારે મરી, માવણડી દશ માસડિયાં. વાસ૦

૫૮

નારાયણનું નામ જ લેતાં, વારે^૧ તેને તજીએ રે;
 મનસા વાયા કર્મણા કરીને, લક્ષ્મીવરને ભજીએ રે. નારાયણ૦
 કુળને તજીએ કુટુંબને તજીએ, તજીએ મા ને બાપ રે;
 ભગિની સુત દારાને^૨ તજીએ, જમ તજે કંચુગ્રી^૩ સાપ રે. નારાયણ૦
 પ્રથમ પિતા પ્રહ્લાદે તજિયો, નવ તજિયું હરિનું નામ રે;
 ભરત-શત્રુઘ્ને તજી જનેતા, નવ તજિયા શ્રીરામ રે. નારાયણ૦
 ઋષિપત્ની શ્રી હરિને કાજે, તજિયા નિજ ભરથાર રે;
 તેમાં તેનું કાંઈએ ન ગયું, પામી પદારથ ચાર^૪ રે. નારાયણ૦
 વ્રજવનિતા વિકલને કાજે, સરવ તજી વન ચાલી રે;
 ભણે નરસૈયો વૃંદાવનમાં, તે તો ધણું માહલી રે. નારાયણ૦

૫૯

રાગ ઘોળ

બાલા રે વરની પાલખી, જોતાં વનિતાને થાય ઉલાસ. ટેક.
 નાહી ઘોઘને પોઢિયા રે, તિલક શીઘાં ભાલ;
 વરના જનૈયા શોભી રહ્યા રે, માથે નાખ્યાં છે અખીલ ગુલાલ. બાલા૦

૧ રોકે. ૨ પત્નીને. ૩ કાંચળી. ૪ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ.

લીલા તે વાંસની પાલખી રે, તેના ઊચકનારા ચાર;
 માથે તે બાંધ્યાં બીનાં પોતિયાં રે, મોઢે રામ રામ નામ પોકાર;
 ચોરી તે બાંધી ચોકમાં રે, છાણાં તે લાવ્યા એ ચાર. બાલાં
 ગોળપાપડી દેખે કૂતરાં રે, તે તો મનમાં ઘણું મલકાય;
 બાલા રે (વરને) આગળ ચાલે લાકડાં રે, પાછળ ચાલે લાય;^૧
 જમાઈ તો ચાલ્યા સાસરે રે, એની સાસુને હરખ ના માય. બાલાં
 તોરણે તનખા ઊડિયા રે, માંડવે લાગી લાર;
 ઊઠ રે સાસુ શંખણી રે, તારો જમાઈ આવ્યો બા'ર. બાલાં
 પંદરસે પે'રામણી^૨ રે, મસાણા ગામનું નામ;
 લાલબાઈની દીકરી રે, ચિતા કુંવરી એનું નામ. બાલાં
 જમાઈ તો રહ્યા સાસરે રે, જનઈઆ આવ્યા ઘેર;
 ટકા પૈસો સર્વે ખાઈ ગયા રે, વિવાહ કીધો છે રૂઢી પેર. બાલાં
 બાર ઘડા બાર કોડિયાં રે, ઉપર પૈસો મેલો રોક;
 જઈને કહો એના બાપને રે, હવે તારૂંને મેલો પોક. બાલાં
 જીવને જમડા લઈ ગયા રે, દેહીનો કીધો એ હવાલ;
 નરસૈયાનો સ્વામી મળ્યો રે, તે તો ઊતરિયો ભવ પાર. બાલાં

૬૦

રાગ ધોળ

ઘડપણ કણે મોકલ્યું, જાણ્યું જોખન રહે સૌ કાળ; ઘડપણું ટેક.
 ઉમરા તો ડુંગરા થયા રે, પાદર થયાં પરદેશ;
 ગોળી તો ગંગા થઈ રે, અંગે ઊજળા થયા છે કેશ. ઘડપણું
 નહોતું જોઈતું ને શીદ આવિયું રે, નહોતી જોઈ તારી વાટ;
 ધરમાંથી હળવા થયા રે, એની ખૂણે ઢળાવોને ખાટ. ઘડપણું

૧ અગ્નિ. ૨ પંદરસે પહેરામણી તે ૧૧ માસિયા, ઉન્માસિક, ત્રિમાસિક, છમાસિક ને સંવત્સરી (છમછરી).

નાનપણે ભાવે લાડવા રે, ઘડપણે ભાવે શેવ;
 રોજને રોજ જોઈએ રાખડી રે, એવી બળી રે ઘડપણની ટેવ. ઘડપણું
 પ્રાતઃકાળે પ્રાણ માહરા રે, અન્ન વિના અકળાય;
 ધરના કહે મરતો નથી રે, તને બેસી રહેતાં શું થાય. ઘડપણું
 દીકરા તો જૂજવા થયા રે, વહુઓ દે છે ગાળ;
 દીકરીઓને જમાઈ લઈ ગયા રે, હવે ઘડપણના શા રે હાલ. ઘડપણું
 નવ નાડો જૂજવી પડીને, આવી પહોંચ્યો કાળ;
 બૈરાં છોકરાં ફટફટ કરે રે, નાનાં બાળક દે છે ગાળ. ઘડપણું
 અંતકાળે વળી આવિયા રે, દીકરા પધાર્યા દ્વાર;
 પાંસળીએથી વાંસળી રે, પછી છોડીને આપી ખા'ર. ઘડપણું
 એવું સાંભળી પ્રભુ ભજે રે, સંભારજે જગનાથ;
 પર ઉપકાર કીધે પામશે રે, ગુણ ગાય નરસૈયો દાસ. ઘડપણું

૬૧

જે કુળ હરિની ભક્તિ ન સાધી, તે અપરાધી જીવ કશા રે;
 ભૂતળ ભાર ભરે શબ સરખા, જીવતડાં નર નરક વસ્યા રે.
 જે જન હરિને રંગે રાતો, લેશે હરિનું નામ રે;
 સકળ પદારથ હોય તે તે, પામે વૈકુંઠ ધામ રે.
 કૃષ્ણ ભજી ભજે ભૂદરને, લંપટ લોભ વિસારી રે;
 પુરણ રૂપ પુરુષોત્તમ પામે, ધન તે નર ને નારી રે.
 મનનો મેલ તજી મળિયે તો, કૃષ્ણ તણે રસ માણે રે;
 ભણે નરસૈયો ભૂલ્યાં હીંડે, કૃષ્ણ વના નવ બાણે રે.

૬૨

બય છે જીવાની, તારી બય છે જીવાની;
 હરિના ભજન વિના બય છે જીવાની.

ટેક.

કાયા તારી કંચન જેવી, મોતી જેવાં પાણી;
 મૂવા ફેડે બાળી મૂકશે, ઊડી જશે કા'ની. જય છે૦
 જાતી રે'શે જીવાની ને, પછી થાશે હાનિ;
 છાના માના જમડા આવશે, લેઈ જશે તાણી. જય છે૦
 માટે તમે માયા તજ, થાઓને જ્ઞાની;
 નરસૈયાનો સ્વામી સાચો, દુનિયા દીવાની. જય છે૦

૬૩

રાગ વેરાવળ

સુખદુઃખ મનમાં ન આણિયે, ઘટ સાથે રે ઘડિયાં;
 ટાળ્યાં તે ડોઘનાં નવ ટળે, રધુનાથનાં જડિયાં. સુખદુઃખ-ટેક.
 નળ રાજ સરખો નર નહીં, જેની દમયંતી રાણી;
 અર્ધે વસ્ત્રે વનમાં લમ્યાં, ન મળ્યાં અન્ન ને પાણી. સુખદુઃખ૦
 પાંચ પાંડવ સરખા બંધવા, જેને દ્રૌપદી રાણી;
 ખાર વરસ વન ભોગવ્યાં, નયને નિદ્રા ન આણી. સુખદુઃખ૦
 સીતા સરખી સતી નહીં, જેના રામજી સ્વામી;
 રાવણ તેને હરી ગયો, સતી મહા દુઃખ પામી; સુખદુઃખ૦
 રાવણ સરખો રાજિયો, જેની મંદોદરી રાણી;
 દશ મસ્તક છેદાઈ ગયાં, બધી લંકા લુંટાણી. સુખદુઃખ૦
 હરિશ્ચંદ્રરાય સતવાદિયો, તારાલોચની રાણી;
 તેને વિપત્તિ બહુ પડી, ભર્યાં નીચ ઘેર^૧ પાણી. સુખદુઃખ૦
 શિવજી સરખા સતા નહીં, જેની પાર્વતી રાણી;
 ભોળવાયા ભીલડી થકી, તપમાં ખામી ગણાણી. સુખદુઃખ૦
 સર્વ દેવને જ્યારે ભીડ પડી, સમર્યા અંતરજામી;
 ભાવટ^૨ ભાંગી ભૂધરે, મહેતા નરસૈને સ્વામી. સુખદુઃખ૦

૧ પાઠભેદ 'પરધેર.' ૨ જંજળ, વિપત્તિ.

છૂટક પરચૂરણ પદો

૬૪

રાગ દેશાખ.

સંસારનો ભય નિકટ ન આવે, શ્રીકૃષ્ણ ગોવિંદ ગોપાળ ગાતાં;
 ઊગર્યો પરિક્ષત શ્રવણે સુણતાં, તાલ વેણા વિષ્ણુના ગુણ ગાતાં.^૧ સં૦
 ખાલક ધ્રુવ દદ ભક્ત જાણી, અવિચળ પદવી આપી;
 અસુર પ્રહ્લાદને ઉગારી લીધો, જનમ જનમની જડતા કાપી.^૨ સં૦
 દેવના દેવ તું કૃષ્ણ આદિ દેવા, તારું નામ લેતાં અભેદ દાતા;
 તે(મ)તારા નામને નરસૈયો નિત્ય જપે, સારકર સારકર વિશ્વ ખ્યાતા. સં૦

૬૫

તાહરી મેહેરની લેહેર જે પલક પામું, તો ત્રિવિધિના તાપ તે જાય નાસી;
 અષ્ટમા સિદ્ધિ નવનિધી જે મહામતિ, દ્વાર ઊભી રહે થૈને દાસી.
 રસિક શિરોમણિ રાજીવલોચન, વદન પ્રસન્ન શ્રી કૃષ્ણ તારું;
 કરોને કૃપા હરિ દષ્ટ કરુણા ભરી, જે થયી કારજ થાય મારું.
 શરણ આવ્યા તેને નથી તમે પરહર્યા, પતિતપાવન એવું વ્રત^૩ રાખી.
 જાંચ ને નીચ કે અધમ ન ધારિયા, ભક્તવચ્છ તેના વેદ સાખી.
 દીનખંધુ દીનાનાથ શ્રી કૃષ્ણજી, નાથ અનાથનો તું રે સ્વામી;
 નરસૈયાયા સ્વામી ભક્ત છું તાહરો, ભક્તને વશ સદા અંતરજમી.

૬૬

પદો રે પોપટ રાજ રામના, સતી સીતા પઢાવે;
 પાસે ખાંધી પાંજરું, મુખે રામ જપાવે. પદો રે૦
 પોપટ તારે કારણે, લીલા વાંસ વેડાવું;
 તેનું ધડાવું પોપટ પાંજરું, હીરે રતને જડાવું. પદો રે૦

૧ પાઠભેદ—“ત્રિવિધિ તાપ ટળે સૌ તનના, મોહ માયા તજતાં રે.”

૨ પાઠભેદ—“ભક્ત અસુર પ્રહ્લાદને અમર પદવી આપી.” ૩ પાઠભેદ “બિરુદ.”

પોપટ તારે કારણે, શી શી રસોઈ બનાવું;
સાકરનાં કરી ચૂરમાં, ઉપર ઘી પિરસાવું. પદો રે૦
પાંખ પીળી ને પગ પાંડુરા, કાટે કાંઠલો કાળો;
નરસૈયાના સ્વામીને ભજો, રાગ તાણી રૂપાળો. પદો રે૦

૬૭

કૃષ્ણ કહો કૃષ્ણ કહો, આ અવસર છે કે'વાનું;
પાણી તો સર્વે વરસી જશે, રામનામ છે રે'વાનું. કૃષ્ણ૦
રાવણ સરખા ઝટ ચાલ્યા, અંતકાળની આંટીમાં;
પલકવારમાં પકડી લીધા, જણો જમની ધાંટીમાં. કૃષ્ણ૦
લખેસરી લાખો લૂંટાયા, કાળે તે નાખ્યા ફૂટીને;
ઢોડપતિનું જોર ન ચાલ્યું, તે નર ગયા ઊઠીને. કૃષ્ણ૦

૬૮

ધન્ય ધન્ય ગોકુળિયું ગામ રે, મારે વા'લો કર્યો વિશ્રામ રે.
ધન્ય ધન્ય જસોદા માડી રે, હરિને હાલેરા ગાય દા'ડી રે.
ધન્ય ધન્ય ગોકુળિયાની ગલીઓ રે, મારે વા'લો કાઢે નિત્ય હડિયો રે.
ધન્ય ધન્ય ગોકુળિયાની ગાય રે, મારે વા'લો ચરાવાને જાય રે.
ધન્ય ધન્ય ગોકુળિયાની ગોખી રે, હીરે રત્ન જડિત છે ટોપી રે.
ધન્ય ધન્ય ગોકુળિયાનો ઘોડો રે, હરિને મસ્તકે મોતીનો તોરો રે.
ધન્ય ધન્ય ગોકુળિયાના મોર રે, પ્રભુજીનો મુગટ બન્યો રંગચોળ રે.
ધન્ય ધન્ય જમનાજીનાં નીર રે, મારે વા'લો પખાળે શરીર રે.
ધન્ય ધન્ય જમનાજીના ધાટ રે, મારે વા'લો વાંચે નિત્ય પાઠ રે.
ધન્ય ધન્ય જમનાજીની રેતી રે, હરિને ચરણકમળ રોજ રે'તી રે.
ધન્ય ધન્ય નરસૈયો દાસ રે, મને રાખો ચરણની પાસ રે.

૬૯

રાગ પ્રભાત

નિર્ધન પુરુષ તે નકી હરિ જાણવો, કૃષ્ણના ગુણ તજી અન્ય લાખે;
 મંત્ર ને જંત્ર, અવર આરાધના, દુષ્ટની સંગત નિત્ય રાખે. નિર્ધન૦
 તારા ભક્તની સંગતે આવે નહિ, કામ ને ક્રોધ માટે રાતો;
 કૃષ્ણકથા થકી રહે અતિ વેગળો, વિષય રસપાન તે નિત્ય પીતો. નિર્ધન૦
 કૃષ્ણ નામનો આસરો જહને, તેહને દોહલાં દુઃખ ન હોયે;
 ભણે નરસૈયો કૃષ્ણ ગુણ ગાતાં, જન્મ જન્મ હરિભક્તિ હોયે. નિર્ધન૦

૭૦

તાહરા દાસની હાણુ તે હાણુ છે તાહરી, ચતુરશિરોમણિ જે વિચારી;
 ભક્ત કારણુ અવતરી, શત્રુ ઉધારિયા, અધમ જન ગુણકાને ટપક તારી.
 શરણુ આવ્યા તેની લાજ તમને ખરી, દ્રુપદસુતાનું દુઃખ આણી;
 દુષ્ટ કૌરવ કૃતાંત કરાવિયું, ભક્ત પાંડવતણી પક્ષ તાણી.
 ભક્તનાં કષ્ટ તે ક્ષણું એક નવ સહો, ધામ વૈકુંઠથી આવ્યા ત્રાડી;
 નામ લેતાં ગજ અધમ આધારિયો, પ્રગટ ત્યારે થયા હરિ થંભ કાડી.

*

*

*

*

૭૧

રાગ મારુ

વાત વિચારો, મેહેતા વાત વિચારો રે. ટેક.
 બાવન અક્ષર બાહેરો રે, સગુણ થઈ રમે ન્યારો રે. મેહેતા૦
 તે હરિને તમે નયણે નીરખો, મનની મમતા મારો રે. મેહેતા૦
 સોહમ્ બ્રહ્મ સધળે છે વ્યાપક, તે તણાં સૌ પ્રકાશ રે. મેહેતા૦
 અનંતાશ્રમ કહે નરસૈયા, તેની નહિ ઉત્પત ને નાશ રે. મેહેતા૦

૭૨

રાગ બિહાગડો

તુમ વિના કોને ન જાયું, જદવરાય, તુમ વિના કોને નવ જાયું;
ફરી ફરી કરમે ભરમે ધણું ભૂલ્યો, તારી ભક્તિ વિના સૌ કાયું. જદવ૦
અનેક શ્રદ્ધાદિક મોટ મોટરા, તે માટે નવ રાયું;
મન-વચન-કર્મ ગોવિંદજીને ચરણે, તે નરહરિ આગળ નાયું. જદવ૦
યજ્ઞ યાગ તપ તીરથ વ્રત, વેદ કહે તે સાયું;
નરસૈંયાયા નાથ મંદિર પધારો, તો ભવજશ હરિ જાયું. જદવ૦

૭૩

રાગ-આશાવરી

વાહલા રે મુને વૈષ્ણવ વાહલા, તેના દાસતણો હું દાસ રે;
હું કોટી શ્રદ્ધાંડતણો સ્વામી, મેં રુદ્યા કીધો વાસ રે. વાહલા૦
વૈષ્ણવજનનું એ લક્ષણ છે, તિલક છાપા ને માળા રે;
શરણ આવે તેને સુખ આપે, દીસંતા દયાળા રે. વાહલા૦
ઊંચાં મંદિર સુંદર ભૂમિ છે, ચીતરે ગોખ રંગ રેલ રે;
વૈષ્ણવજન વિશ્રામ નહિ તે, એ મંદિર વહેતાં મે'લ રે. વાહલા૦
વૈષ્ણવજનની જીર્ણ ઝંપડી, મારે તે વૈકુંઠ કોડ રે;
નરસૈંયાયા સ્વામી ભક્તવત્સલ હરિ, ભવના બંધન છોડ રે. વાહલા૦

૭૪

રાગ-આશાવરી.

તમારી કૃપાથી શું ના હોય મારા વા'લા, જે ના આપો તે થોકું રે;
તન, મન, ધન તુંને અરપણ કીધું, દાસ થઈ કરજોડું રે. તમારી૦

આગે જયદેવને કૃપા કીધી, તે કલીબુગ માંહે જાણી રે;
 સોઈ^૧ નામદેવનું દેવળ ફેરવ્યું, તે તમારી કૃપા ગણાણી રે. તમારીં
 ધન્ય સોરઠ ને ધન્ય શામળિયો, ધન્ય આશાવરી રાગ રે;
 ભણે નરસૈંયો ભલે અવતરિયો, શ્રી કૃષ્ણ ભજ્યાનો લાગ રે. તમારીં

૭૫

દેવા દેવ પડી તુજને, દીન પ્રતિપાળવા, કંથ કમલા રહો સંત સામે;
 લાડ પાળો તેનો પાડ શો માનીએ, હાથ જમણો વળે મુખ સામે.
 ગજ તણી વહારે, તું ગરુડ ચડી ધસ્યો, ગ્રાહના મુખ થકી તેં ઉગાર્યો;
 ધાયો નારાયણ નામ લેતાં વિષે, અધમ ગુણકા અજમેલ તાર્યો.
 દ્રૌપદી કેરી લાજને કારણે, દ્વારકાંથી આવ્યો એક શ્વાસે;
 પાંચ પાંડવ તણી, લાજને કારણે, દૂત થઈને ગયો દુષ્ટ પાસે.
 ઇન્દ્રની કામધેન, કોડ કરતી રહી, ગોપીનું ગોરસ ચોરી પીધું;
 શવરીના ઘોરમાં સ્વાદ ઝાઝો જડ્યો, ઋષિતણા વૃન્દમાં માન દીધું.
 ભૂપનું નોતરું ભાવ વિના રહ્યું, પ્રેમનું પારખું પ્રથલ^૨ કહાયો;
 એક પત્રે કરી જગત તરપત ક્યું, ભાજીને ભોજને તું ધરાયો.
 ભક્તની ઝૂંપડી, જગતની ચાકરી, દાસ ચંદ્રાસને સઘ ઉગાર્યો.
 સુતદેવનું સન્માન રાખ્યું ઘણું, જનકના ભુવનથી સઘ સધાર્યો.
 એવા વરદાતા હરિ, બહુ સંત ગાયે ફરી, સહુના વચન વિકલા વેદ વાણી;
 નરસૈંયા રંકને, જંખના તાહરી, કૃપા કરોને મુને દીન જાણી.

૭૬

મોકલો જસોદાજી કુંવર તમારો, અમ ઘેર મહિડાં વલોવવા રે જો;
 તમારા કાનજીને ધૂમતાં રે આવડે, તેડવાને મસે આવી હુંય રે જો.
 સાત સમુદ્રની ગોળી રે કીધી, મેરુ કીધો રવૈયો રે જો;
 વાસુકિ નાગનાં નેતરાં રે કીધાં, ચાંદા-સૂરજ બે સખૈયા રે જો.

સાસુ અમારાં ગામ સધાર્યાં, નણંદી નાર ધુતારી રે જો;
તે માટે બાઈ કુંવર તમારાને, તેડવા માટે વાટે હું તો આવી રે જો.
એક પાસ કાનજી કાળો રે ધૂમે, બીજી પાસે રાધિકા ગોરી રે જો;
ખજકે છે કંકણી, લજકે છે વેલિયા, લટકે તે નેતરાની દોરી રે જો.
કાનજી રે કાનજી સૌ કોઈ કહે છે, અમે ગોવાળિયો કહીશું રે જો;
રાધિકા રાધિકા સૌ કોઈ કહે છે, અમે ગોવાળણી કહીશું રે જો.
હજવે હજવે ધૂમે રે કાનજી, નંદાશે મારી ગોળી રે જો;
ગોળી નંદાશે ને મહી ઢોળાશે, મારે તે મંદિર ખાવા રે જો.
મહીડાં વલોવતાં માખણ પ્રગટ્યું, મોહનને હું આલીશા રે જો;
આવજો રે માધવ ખેતર મારે, બાચકો આપીશ બેરાં રે જો.
આપણે બન્ને બેરાં રે બાઈશું, છૈયા તે ચારશે ઢોરાં રે જો;
નરસિંયાના સ્વામી સંગે રમતાં, ઊલટ અંગ ન માયા રે જો.

૭૭

લગારેક નંદના છોરા, આવની મારી ગાવડી દો'વા. ટેક.
ગાવડી મારી તુજને હેરી,^૧ તુજને દોહવા દે;
મહિનો ટકો જ જોઈએ તે, પહેલો હાથમાં લે. લગારેક૦
આવડું કહેવું ન પડે, પોતાનાં જણી જોઈ;
ગામમાં મારે સહુ સચું છે, તુજ સરખું નહિ કોઈ. લગારેક૦
ઘેર મારાં છોકરાં સાથે, તુજને ખાવાનું આલું;
મોહનમાળા જો ગમે તો, કાનજી ગળે ધાલું. લગારેક૦
આવડી વાર શું કરે વસમી, વસવું ગોકુળગામ;
આજ મારે એટલું પડ્યું, તુજ સરીખડું કામ. લગારેક૦

૧ ટીકા ટીકાને જોવું અથવા હળી જવું.

મનમાં છે તે મનકું જાણે, મોંઢે કહ્યે શું થાય?
નરસૈયાના સ્વામી વિના, રખે વાહાણલકું વાય. લગારેકં

૭૮

અહો ભાઈ રે શાંતિ પમાડે તેને સંત કહીએ,
એના દાસના દાસ થઈને રહીએ, આ ભાઈ રે શાંતિ પમાડે તેને સંત કહીએ.
વિધાનું મૂળ જ્યારે ગુરુજી ના બતાવે, ત્યારે મેહેતાનો માર શીદ ખઈએ;
મળ્યો ગુરુ ને બોધ ન દીધો, ત્યારે તેના ચેલા તે શીદ થઈએ. અહોં
કલ્પવૃક્ષ સેવે જ્યારે દારિદ્ર ઊભું, ત્યારે તેને છાંયે તે શીદ રહીએ;
મોટાની ચાકરીમાં ભૂખ ન લાગે, ત્યારે તેની વેડે તે શીદ જઈએ. અહોં
વૈદ્યની ગોળી ખાધે દુઃખ ઊભું રહ્યું, ત્યારે તેની ગોળી શીદ ખઈએ;
લીધા વળાવા ને ચોર જ્યારે લૂંટે, ત્યારે તેની સંગે તે શીદ જઈએ. અહોં
નામ અમૃત મારા ગુરુજીએ બતાવ્યું, ત્યારે તે તો ચાંટયો છે મારે હૈયે;
મેહેતા નરસૈયાની વાણી મધુરી, શોધીને શરણે રહીએ. અહોં

૭૯

રાગ ખિભાસ

સંત કરુણા થકી, સકળ કારજ સરે, કૃષ્ણકરુણા થકી કૃષ્ણ ભાસે;
જગત કરુણા થકી, યોનિ નિત્ય નવી ધરે, પેરે પેરે દેહ ગર્ભવાસે. સં
સંત સુખિયા સદા, દુઃખ નવ ધરે કદા, જીવ જંજળ ભરપૂર માતા;
જગત ઉન્મત્ત ફરે, વિષે^૧ વાસના ધરે, ભક્ત ભગવંત સંધ^૨ રંગ રાતા. સં
જગત ગતિ પરહરી, ભક્તિ લે દઢ કરી, અખિલ અધ થર^૩ હરિ દૂર ન જશે.
ભણે નરસૈયો સંતસંતને સેવતાં, પેરેપેરે પરમ આનંદ થાશે. સં

૮૦

રાગ દેશાખ

લૂંટાણો રે લોભિયા, માયાનો વશુંધ્યો;
 યમને લેખું આપવું, આગસમાં શું સૂતો. લૂંટાણો૦
 આગસમાંહેથી ગિઠની, સૂતો શા માટે;
 હરિ હીરો જાયે હાથથી, તારું હૈડું ના ફોટે. લૂંટાણો૦
 કાં રે નિદ્રામાં સૂઈ રહ્યો, ગઢ લીધો રે ઘેરી;
 કાલ દદામું દેઈ ચેતાવે, ઘેલા ચેત સવેરી. લૂંટાણો૦
 નદીતાણું નીર નીરખ, જોની જાય છે વહેતું;
 આયુષ આછું થાય છે, રાખ્યું નથી રેહેતું. લૂંટાણો૦
 ટાલ પડી આ શરીર તારે,^૧ મોઢું કરની કાણું;
 જ મુખ હરિ નવ જાયરે, તે મુખ દેની તાણું. લૂંટાણો૦
 સો ફેરે એક ગાંઠ છે, જને લાગે છે ચટકા;
 ભજી લે નરસૈયા શેહને, ભાગે ભવનો ભટકા. લૂંટાણો૦

૮૧

વૈષ્ણવને ઘેર બેઠાં ગંગા, નિર્મળ હરિગુણ ગાય રે;
 કોટીકોટી તીરથ તાંહાં આવે, જ્યાં સંત સમાગમ થાય રે. વૈષ્ણવને૦
 હરિથી વિમુખ તેને શું કરે ગંગા, જમ બગ ગંગામાં નહાય રે; વૈષ્ણવને૦

*

*

*

*

ગંગાજી એણી પેરે બોલ્યાં, હું ત્રણ લોકને તારું રે;
 હરિના જન તે મુજને તારે, કહે નરસૈયો હું વારું રે.^૨ વૈષ્ણવને૦

૧ પાઠભેદ 'ટાળ પડીઆ એ દેહને'. ૨ વારી વારી જાઉં.

૮૨

રાગ આશાવરી

વૈષ્ણવ જનને વિષયથી ટળવું, હળવું^૧ માંહીથી મન રે;
 ઇંદ્રિય કોઈ અપવાદ કરે નહિ તેને કહીએ વૈષ્ણવ જન રે. ટેક.
 કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહેતાં કંઠ જ સૂકે તોયે ન મૂકે નિજ નામ રે;
 શ્વાસોશ્વાસે સમરે શ્રીહરિ, મન ન વ્યાપે કામ રે. વૈષ્ણવ૦
 અંતરવૃત્તિ અખંડ રાખે હરિસું, ધરે કૃષ્ણનું ધ્યાન રે;
 પ્રજવાસીની લીલા ઉપાસે, બીજું સુણે નહિ કાન રે. વૈષ્ણવ૦
 જગસું તોડે ને જોડે પ્રભુસું, જગસું જોડે પ્રભુસું તુટી રે;
 તેને કોઈ વૈષ્ણવ નવ કહેશે, જમડા લેઈ જશે કુટ્ટી રે. વૈષ્ણવ૦
 કૃષ્ણ વિના કોઈ અન્ય ન દેખે, જેની વૃત્તિ છે કૃષ્ણાકાર રે;
 વૈષ્ણવ કહાવે ને વિષય ન જાવે તેને વારવાર ધિક્કાર રે. વૈષ્ણવ૦
 વૈષ્ણવને તો વલ્લભ લાગશે, કુડિયાને લાગશે કાચું રે;
 નરસૈયાયા સ્વામીને લાંપટ નહિ, ગમે શોભશે સાચું રે. વૈષ્ણવ૦

૮૩

રાગ આશાવરી

વૈષ્ણવજનને વિરોધ ન કોઈસું, જેનાં કૃષ્ણચરણે ચિત્ત રહ્યાં રે,
 કાવાદાવા સર્વે કાઢ્યા, શત્રુ^૨ હતા તે મિત્ર થયા રે. વૈષ્ણવ૦
 કૃષ્ણ ઉપાસી ને જગથી ઉદાસી, કાંસી તે જમની કાપી રે;
 સ્થાવર જંગમ ઠામ ન ઠાલો, સધળે દેખે કૃષ્ણ વ્યાપી રે. વૈષ્ણવ૦
 કામ કે ક્રોધ વ્યાપે નહિ ક્યારે, ત્રિવિધિ તાપ જેના ટળિયા રે;
 તે વૈષ્ણવનાં દર્શન કરીએ, જેના જ્ઞાને તે વાસનિક^૩ ગળિયા રે. વૈષ્ણવ૦

૧ મત્તિનતાના ભારથી રહિત, નિર્મળ, નિષ્પાલસ, કૂડકપટ વગરનું. ૨ કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર, આશા ને તૃષ્ણા-એ આઠ શત્રુ છે. ૩ જેથી વાસના બંધાય તેવા પ્રાણીપદાર્થ.

નિસ્પૃહી ને નિર્મળ મતિ વળી, કનકકામિનીના ત્યાગી રે;
શ્રીમુખ વચનો શ્રવણે સુણતાં, તે વૈષ્ણવ ખડભાગી રે. વૈષ્ણવ૦
એવા મળે તો ભવ દુઃખ ટળે, જનાં સુધા^૧ સમાન વચન રે;
નરસૈંયાચા સ્વામીને નિશદિન વહાલા, એવા તેવૈષ્ણવ જન રે. વૈષ્ણવ૦

૮૪

રાગ પંચમ પ્રભાત

કૃષ્ણજી, કૃષ્ણજી, કૃષ્ણજી કહેતા ઊઠોરે પ્રાણી;
કૃષ્ણજીના નામ વિના જે બોલો તે મિથ્યા રે વાણી. કૃષ્ણજી૦
કૃષ્ણજીએ વાસ્યું રૂડું, ગોકળિયું રે ગામ;
કૃષ્ણજીએ પૂરી, મારા મનડા ડેરી હામ. કૃષ્ણજી૦
કૃષ્ણજીએ અહલ્યા તારી, ગુણકા આધારી;
કૃષ્ણજીના નામ ઉપર, જઈ ખલિહારી. કૃષ્ણજી૦
કૃષ્ણજી માતા, કૃષ્ણજી પિતા, કૃષ્ણ સહોદર ભાઈ;
અંતકાળે જવું એકલડા, સાથે (શ્રી) કૃષ્ણની સગાઈ. કૃષ્ણજી૦
કૃષ્ણજી કૃષ્ણજી કહેતાં, કૃષ્ણ સરીખા થાશે;
ભણે રે નરસૈંયો સેહેજ, તમે વૈકુઠે જાશે. કૃષ્ણજી૦

સુદામાચરિત્ર

૮૫

શ્રવણા છંદ

જદુપતિનાથ તે મિત્ર છે તમતણા, જાઓ વેગે કરી કૃષ્ણ પાસે;
પ્રીત પૂરવતણી હેત ધરશે હરિ, મનના મનોરથ સફળ થાશે. જદુપતિ૦

ધેર બાળક સહુ દુઃખ પામે બહુ, અન્ન ને વસ્ત્રથી રહે છે ઊણા;
 નિરધન સરજિયાં પુણ્ય ક્રીધા વિના, કર્મના દોષ તે આવી પૂણ્યા. જહુપતિ૦
 જહુપતિ બદ્ધે લક્ષ્મિવશ માધવે, કરશે કરુણા પ્રભુ દીન બણી;
 ગોમતીસ્નાનથી ડાટી અધ નાસશે, નિરખતાં કૃષ્ણને પ્રેમ આણી. જહુપતિ૦
 કૃષ્ણને હળીમળી શીઘ્ર આવે વળી, બાણશે દુઃખ અંતરબમી;
 વિનતિ મનમાં ધરે, આળસ પરહરે, સહાય થાશે નરસૈનો સ્વામી. જહુપતિ૦

૮૬

સાંભળો ભામિની કાન ધરી કામિની, કવણ કહાવું હું કૃપણ પાપી;
 ત્રિભુવનનાથ તે મહિપતિ માધવે, કેમ બોલાય ત્યાં વાત ચાંપી. સાંભળો૦
 દિવસે ઝાઝા થયા બાલપણને ગયાં, નરપતિ નવ પ્રીછે પ્રીત બની;
 દુર્બલ રંક હું ભિક્ષુક બાપડો, નવ લહું ચોકશી ખોટી ચૂની. સાંભળો૦
 ઉગ્રસેન અકૂર આદ્ય છે ત્યાં, બળિભદ્ર ને અનિરુદ્ધ પાસે;
 ડાટી બેઢા જ્યહાં ઊભો રહીશ ક્યાં, ડાણ આવી મહારો હાથ સહારો. સાંભળો૦
 જડિત રત્નો મણિ કાન્તિ ભાસે ધણી, તિમિર નાવે તેની જ્યોત પાસે;
 ત્યાં કેમ બોલી શકું, વેણુ વદતો થકું ધમણુ ધમતો રહું શ્વાસોશ્વાસે. સાંભળો૦
 મૌન બેસી રહો સુખદુઃખ સૌ સહો, ભોગવો કર્મ જે ભાગ્ય ચોંટયું;
 દુરિજન લોક તે છોને લવતાં રહે, નરસૈના સ્વામીનું બિરદ મોટું. સાંભળો૦

૮૭

સ્વામી સાચું કહ્યું બોલવું નવ રહ્યું, કંથનાં વચન તે વેદ વાણી;
 લવતાણું નાવ તે લક્ષ્મિ ભૂધરતણી, તેહ હું પ્રીછવું સ્નેહ આણી. સ્વામી૦
 નથી હરિ વેગળા લક્ષ્મિ ભાવે મળ્યા, રાય ને રંક જ્યાં એક ધાટે;
 લખપતિ ડાટિધ્વજ મંન નાણે રતી, શક સરિખા ત્યાંહાં નહિ રે સાહે. સ્વામી૦
 બ્રહ્મણ્ય દેવ દયાળ શ્રીકૃષ્ણજી, નિજ જન બણીને સૂઝ લેશે;
 પ્રીતની રીત તે જાય નહિ વીસરી, બાળલીલાતણું ચરિત્ર કહેશે. સ્વામી૦

‘નથી કાંઈ ઝાઢવા ભેટ લેઈ જવા, કેમ કરી જાણશે કૃષ્ણ કામી;
દત્ત નથી આપણું વદન લજમણું, નિરખતાં લાજ નરસૈનો સ્વામી.’ સ્વામી૦

૮૮

વિનતિ વળી કહું ભેટ લાવી દઉં, પોતિયે તાંદુલ ગાંઠ બાંધો;
જાણશે થોડે ઘણું ભાવ ભોજનતણું, ધન્ય શ્રીકૃષ્ણસું સ્નેહ સાંધો. વિનતિ૦
ભીલડીનાં બેર તે ભાવે આરોગિયાં, જુદું અન્ન આહીરનું લીધું;
ભક્ત વિદૂરની ભાજી ભાવે જમ્યા, ભૂપનું નોતરું પાછું ડીધું. વિનતિ૦
પેરે પેરે પાંડવ, કષ્ટ નિવારિયાં, ભક્ત કારણ કંઈ દુષ્ટ તાર્યા;
જાંચ ને નીચનું, એને છે પારખું, પતિત અધર્મી કંઈ ડોટી તાર્યા. વિન૦
ભક્તિવશ વિઠ્ઠલો, સંત સાથે મળ્યો, સમોવડને નવ ચૂકે ટાણે;
સંત સમરે ત્યહાં, આવી જાભો રહે, ભક્તના મનતણો ભાવ જાણે. વિ૦
જાઓ વેગે કરી, નીરખો મુક્તિપુરી, ધન્ય ધન્ય તારણી સ્નેહ ન્યાળો;
નરસૈયાના નાથને, નીરખો નિશ્ચય કરી, કામિનીએ કંથને બાંહે ઝાલ્યો. વિ૦

૮૯

ચાલિયો વાટમાં, જ્ઞાનીના ઘાટમાં, મિત્ર મોહનતણું નામ લેતો;
ધન્ય એ નાર, અવતાર સફળ કર્યો, કૃષ્ણ હે કૃષ્ણ મુખ એમ કહેતો. ચા૦
ભાગવું મૃત્યુ પ્રમાણ છે પ્રાણીને, લોભ ડીધે ત્યહાં પ્રીત તૂટે;
કહું મેં અબળા સુખે બેસી રહો, ભાગતાં તો બધો મર્મ છૂટે. ચા૦
માગિયું મેં નથી, શું મુખે કહું કથી, ભાગવું કર્મ જે ભાગ્ય લાવ્યો;
શ્રીપતિનાથે મને, રંક સરજવિયો, એમ કરતો દ્વિજ દ્વાર આવ્યો. ચા૦
આવી જાભો રહ્યો, કંઠ ગદગદ થયો, ડોટી સૂરજ શશિ જ્યોત ભાસે;
ઉર દયા આણીને, હરિજન જાણીને, પોણિયે જઈ કહું કૃષ્ણ પાસે. ચા૦
મંદિરે તેડિયા, ચાલીને ભેટિયા, ત્રિવિધના તાપ તે સર્વ નાઠા;
હેમસિંહાસને, લેઈ બેસાડિયા, તાણતાં વિપ્રનાં વસ્ત્ર ફાટ્યાં. ચા૦

તેલ કુલેલ, મર્દન કરાવિયાં, શુદ્ધ ઉણ્ણોદકે સ્નાન કીધું;
 કનકની પાવડી, ચરણ આગળ ધરી, કૃષ્ણે ચરણોદક શીશ લીધું. ચાં
 પુનિત પીતાંબર, પહેરવા આપિયું, કનકને થાળે પકવાન દીધાં;
 ભાવતાં ભોજન, કૃષ્ણ હાથે કર્યાં, લીધું આયમન ને કાજ સિધ્યાં. ચાં
 કૃષ્ણે પલંગ પર, પોતે પધરાવિયા, દધિસુતા વીંજણે વાયુ ભરતાં;
 સત્યભામાદિક, નારી નિરખી રહી, નરસૈનો નાથ પદસેવ કરતાં. ચાં

૯૦

ભાગ્ય જો જો બાઈ, કૃપણ લિશ્તુકતાણું, રૂકમિણી આદિ સૌ નારી બોલે;
 હળધર:જોગ્ય તે, ભોગ પહેંચાડિયા, અજ અંબરીષથી અધિક તોલે. ભાં
 આ કૃપણરૂપ તે પ્રગટિયું ક્યાં થકી, વસ્ત્ર મેલાં દીસે કર્મફૂટયો;
 ત્રિગુણને દુર્લભ, સેજ રમાતણી, વશ કરી નાથને પાપ છૂટયો. ભાં
 અંગ અતિ કમકમે, ધમણ મ્હોંડે ધમે, ઉધરસે ને વળી નાક લૂતો;
 જો જો કૌતક હરી, દેહ દશા કરી, કૃપણ તે કૃષ્ણને સંગ સૂતો. ભાં
 પોઢીને ઊઠિયા, સ્નાને બેસાડિયા, વદન પખાળવા નીર લીધું;
 કનક ઝારી ભરી, શીત જળ આપિયું, કનક કટોરે તે પાણી પીધું. ભાં
 શ્રીમુખે બોલિયા, કહોને બાંધવ તમે, બ્રહ્મચારી કે ગૃહધર્મ કીધો;
 કુશળ છે બાલગોપાલ સહુ તમતણાં, ભાગ્ય મોટું મને ચિત્ત લીધો. ભાં
 ગૃહસ્થના ધર્મમાં, હુંય વળગી રહ્યો, હું તે મારી વળી ગત્ય ભૂલ્યો;
 મિત્ર સુદામાની, શુદ્ધ લીધી નહીં, કામિની કેદમાં હું જ દૂલ્યો. ભાં
 સાંદીપનિ ગોરને, ઘેર આપણુ ભણ્યા, ધન્ય ધન્ય દિવસ તે સદ્ગુણ કહાવ્યો;
 એક રેણી રહ્યા, વન વિષે આપણે, સરપણ ભાંગતાં મેઘ આવ્યો. ભાં
 અન્ન લીધા વિના, ભૂખ્યા બેસી રહ્યા, ગોરાણીએ આપણી પીડ બણી;
 વીસરી ગયું છે કે, વીર તને સાંભરે, સાંદીપનિ ગોરની અચળ વાણી. ભાં
 ભાભીએ ભેટ જ, મોકલી મુજ ભણી, ભાવયું ભાઈ તે લાગે મીઠી;
 સંકાયતો ગાંઠી, વિપ્ર આઘી ધરે, નરસૈના સ્વામીએ નજરે દીઠી. ભાં

૯૧

છપ્પન ભોગ જ્યાં, કવણ તાંદુલ ત્યાં, આપતાં ઉર સંકોચ આવે;
જે રે જોઈએ તે, આવી મળે કૃષ્ણને, તાંદુલ ભેટ તે તુચ્છ કહાવે. છ૦
(પણ) ધાઈ લીધા હરી, મૂઠી તાંદુલ ભરી, પ્રેમે આરોગિયા તૃપ્તિ પામી;
દેંદ્ર કુબેરથી, અધિક વૈભવ કર્યો, રુક્મિણી કર અલ્પ શીશ નામી. છ૦
એક રહ્યાં અમો, એક બીજા તમો, ભક્તને અઢળક દાન કરતાં;
પ્રેમદાએ પ્રેમનાં, વચન એવાં કહ્યાં, હાથ સહાયો ત્રીજી મૂઠી ભરતાં. છ૦
વનિતા વચન તે, વિપ્ર સમજ્યો નહીં, ચાલવા ધર ભણી શીખ માગી;
નરસૈને નાથે, દુર્બળપણું ટાળિયું, ભૂખનાં દુઃખની ભીડ ભાગી. છ૦

૯૨

વિપ્ર આદ્યો વળી, કૃષ્ણ સાથે મળી, ચિત્તમાં શોચી વિચાર કરતો;
આપ્યું તો કાંઈ નહીં, ત્રિઠ જાણી નહિ, તે તણે શોચ દૃઢ્યે જ ધરતો. વિ૦
અષ્ટ મહા સિદ્ધિતણી, રિદ્ધિ નવ નિધિતણી, સંપત્તિમાં રહ્યો ભોગ માણી;
કામની કથને હું, દારિકાં આવિયો, અમતણી ત્રીઠ તો નવ જાણી, વિ૦
બાલ ગોપાલ જે, વાટ જોતાં હશે, તેહને જોઈ અમો શુંય કહેશું;
મિત્ર મોહનતણું હેત જ્યારે પૂછશે, કામિનીને ઉત્તર કેમ દેશું? વિ૦
એમ ચિંતા કરે, નેત્રથી નીર ઝરે, કર્મની વાત મનમાંહી ધારી;
નરસૈનો નાથ તો, અતિ ઘણો લોભિયો, ખીતાંબરી પણ લીધી ઉતારી ! વિ૦

૯૩

ધન્ય તું ધન્ય તું, રાય રણછોડજી, દીન જાણી મને માન દીધું;
નહિ મુજ જોગ તે, ભોગ પહોંચાડિયા, અજ-અંબરીષથી અધિક ક્રીધું. ધ૦
કનકને આસને, મુજને બેસાડિયો, રુક્મિણી કૃષ્ણનો હાથ સહાતાં;
હેત કરી કરી હરિ, ચરણ તળાંસિયાં, ખટરસ ભોજન ખાંતે ખાતાં. ધ૦

બાલપણાતણો, સ્નેહ નવ વિસારિયો, મિત્ર મોહન તણી પ્રીત સાચી;
 હેતથી હળીમળી, માન દીધું મને, રંક બેસાડિયો કનકમાંચી. ધ૦
 ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણજી, સંતસેવા કરી, ધ્યાન ધરતો હું નિજ દ્વાર આંચો;
 રત્નજડિત મણિ, ભવન શોભા ધણી, દેવ શું દ્વારિકા આંહીં લાંચો. ધ૦
 કનકની ભૂમિ ને રત્નના થાંભલા, અર્કની જ્યોત ઉઘોત દીસે;
 ખાન ને પાન વિહાર સ્થાનક ઘણાં, કામની નીરખતાં કામ હીસે. ધ૦
 સમ્પન્ન-નવ વરસની, દીઠી ત્યાં સુંદરી, નારી નવજેખના બહુ રૂપાળી;
 સોળ શણગાર તે, અંગ સુંદર ધર્યા, દેવ વિમાનથી રહ્યા નિહાળી. ધ૦
 સહસ્ર દાસી મળી, દીશે વીંટી વળી, કામની કંથની પાસ આવી;
 સ્વામી રે સ્વામી, હું દાસી છું તમતણી, ચાલો મંદિર વિષે પ્રેમ લાવી. ધ૦
 ગોમતી સ્નાન કરી, કૃષ્ણજી નિરખિયા, પુણ્ય પ્રકટ થયું પાપ નાહું;
 તે થઈ સમૃદ્ધિ આ, સકલ તે સાંપડી, મટી ગયું આપણું ભાગ્ય માહું. ધ૦
 કૃષ્ણ કહેતા તે, નિજ ધામ પધારિયા, નવલ જ્ઞેખન થયાં નર ને નારી;
 વિનતિ ઉચ્ચારતાં, રજની વીતી ગઈ, નરસૈના સ્વામીની પ્રીત ભારી. ધ૦

છેલ્લી અરધી સદીમાં મહાગુજરાતે મહર્ષિ દયાનંદ સરસ્વતી, મહાત્મા ગાંધીજી અને ભિક્ષુ અખંડાનંદ. એ ત્રણ મહાપુરુષો આપ્યા છે.

એ ત્રણે મહાપુરુષોએ જનતાના હિતનો મહાન સિદ્ધાંત વિચાર્યો, બહાર કર્યો અને પોતાના જ જીવન દ્વારા અનેક સુરેકલી-આનો સામનો કરીને ક્રિયાના પ્રદેશમાં એ સિદ્ધાંતને સફળ કર્યો.

સંત અને કર્મચોર્ણો એવા તનુદ્ધ અખંડાનંદે જનસેવાનો ઉચ્ચ પ્રકાર બતાવ્યો છે.

તેમણે અજ્ઞાનરૂપી અંધારો દૂર કરવા માટે પુસ્તકો દ્વારા ઉગમ વાચનરૂપી રસાયન કરોડો ગુજરાતીઓને પૂરું પાડ્યું છે.

તેમણે ઋષિમુનિઓની વાણી અને વિદ્વાન લેખકોના વિચાર પ્રચાર કરી જનતાને નવું જીવન આપ્યું છે. તેમણે સાહિત્યના ક્ષેત્રમાંથી ત્રણેણે જેટલાં ઉગમ પુસ્તકો ચૂંટીને, સર્વ રીતે સફળ સરળ અને સહેલાઈથી વાંચી શકાય તેવા પોટા - પટ્ટામાં એ અને તેની લાખો પ્રતો ગરીબમાં ગરીબ માનુષને પોસાય એવી કિંમતે ગુજરાતના ઘરેઘરમાં પહોંચાડી છે.

આ અગ્રગણ્ય સંતપુરુષે 'કથયન્તો માં નિત્યં' એ ગીતારૂપ છેક છેવટની વધી સુધી ગુજરાતના જીવનમાં અનેક જમ રોડરો રેર

તે શ્રેષ્ઠ કાર્ય તેમની પાછળ ચાલુ રહે તેવી વ્યવસ્થા પણ તેમણે જ્ઞાનનું દાન એ સૌથી ઊંચું દાન છે અને એ પ્રદેશમાં પશ્ચિમે એસતાર દાતા ભિક્ષુ અખંડાનંદનું સ્થાન ગુજરાતના ગૌ હિન્દના રાજ્યજીવનમાં અપ્રતિમ રહેશે.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

૬. જદ્ર પાસે-અમ
કલણાદેવી રોડ-સુ

